

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

9 NUMARALI ŞİKÂYET DEFTERİNİN TRANSKRİPSİYONU VE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kaan EKİN

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih

Enstitü Bilim Dalı : Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi İsmail GÜNDOĞDU

Eylül – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**9 NUMARALI ŞİKÂYET DEFTERİNİN TRANSKRİPSİYONU VE
İNCELENMESİ**

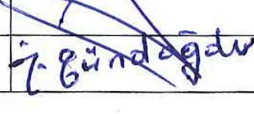
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kaan EKİN

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih

Enstitü Bilim Dalı : Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi

“Bu tez 30/09/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Arif BİRGÖZ	Boşandı	
Doc. Dr. Ö. Pamuk İSİMBASLI	Boşandı	
Dr. Öğr. Üyesi İsmail GÜNDOĞDU	Başarılı.	

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	KAAN EKİN
Öğrenci Numarası	:	Y156012028
Enstitü Anabilim Dalı	:	TARİH
Enstitü Bilim Dalı	:	OSMANLI MÜESSESELERİ VE MEDENİYETİ ANABİLİM DALI
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	9 NUMARALI ŞİKAYET DEFTERİNİN TRANSKRİPTİ VE İNCELENMESİ
Benzerlik Oranı	:	%12
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,		
☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.		
19/04/2019 Öğrenci İmza		
☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere sbtezler@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.		
Bilgilerinize arz ederim. 19/04/2019 Öğrenci İmza		
Uygundur		
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Dr. Öğr. Üye. İsmail Gündoğdu		
Tarih: 19/04/2019 İmza: İ. Gündoğdu		
☐ KABUL EDİLMİŞTİR ☐ REDDEDİLMİŞTİR EYK Tarih ve No:	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR LİSTESİ.....	iii
GRAFİK LİSTESİ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi

GİRİŞ	1
-------------	---

BÖLÜM 1. ŞİKÂyet SİSTEMİ	3
--------------------------------	---

1.1. Osmanlı Devleti'nde Şikâyet Defterleri'nin Doğuşu ve Tarihsel Seyri.....	4
---	---

BÖLÜM 2. ÂTİK ŞİKÂyet DEFTERLERİ	6
--	---

2.1. Şikâyet Defterleri'nin Biçim ve Şekilleri.....	7
---	---

2.2. Şikâyet Defteri Üzerine Daha Önce Yapılan Araştırmalar	8
---	---

2.3. Şikâyet Defterleri'nin Divan-ı Hümâyûn'da Tutulan Defterlerle İlişkisi	11
---	----

2.3.1. Mühimme Defterleri ile Şikâyet Defterleri'nin İlişkisi.....	11
--	----

2.3.2. Adaletnameler ile Şikâyet Defterleri Arasındaki İlişki	13
---	----

2.4. Şikâyet Defterleri'nin Önemi	14
---	----

BÖLÜM 3. ŞİKÂyet GÖNDERİMİ, HAZIRLANMASI VE KABUL EDEN	
--	--

MERCİLER.....	17
---------------	----

3.1. Şikâyet Gönderme Hakkına Sahip Olanlar	17
---	----

3.2. Şikâyetin Hazırlanması	17
-----------------------------------	----

3.3. Şikâyet Kabul Eden Merciler	19
--	----

3.3.1. Divan-ı Hümâyûn.....	19
-----------------------------	----

3.3.2. Kadı Mahkemeleri	21
-------------------------------	----

3.3.3. Sancak, Eyalet ve Şehzade Divanları.....	22
---	----

3.3.3.1. Eyalet Divanı.....	23
-----------------------------	----

3.3.3.2. Sancak Divanları	24
---------------------------------	----

3.3.3.3. Şehzade Divanı.....	24
------------------------------	----

3.3.4. Veziriazam Divanı	24
--------------------------------	----

3.3.5. Osmanlı Devleti'nde Diğer Şikâyet Ulaştırma Yöntemleri.....	25
--	----

3.3.5.1. Cuma Selamlığı.....	26
------------------------------	----

3.3.5.2. Av Partileri	26
-----------------------------	----

BÖLÜM 4. ŞİKÂyet KONULARI.....	28
4.1. Vakıf.....	28
4.2. Kişiler Arası Anlaşmazlık	29
4.3. Zulüm	29
4.4. Emir.....	30
4.5. Miras	30
4.6. Zimmete Para Geçirme	31
BÖLÜM 5. 9 NUMARALI ŞİKÂyet DEFTERİNİN ŞEKİL, BİÇİM VE	
ÖZELLİKLERİ	33
5.1. 9 Numaralı Şikâyet Defteri’nin Diplomatik Özellikleri.....	33
5.2. Metin Dili	34
5.3. Yazımda Dikkat Edilen Özellikler	34
BÖLÜM 6. 9 NUMARALI ŞİKÂyet DEFTERİ’NDEKİ ŞİKÂyet	
BAŞLIKLARI.....	36
6.1. Emirler.....	37
6.2. Arazi Anlaşmazlığı.....	37
6.3. Vergi.....	38
6.4. Toplum Huzurunu Bozma.....	39
6.5. Zimmetine Para Geçirmek	39
6.6. Miras	40
6.7. İzin Belgesi.....	41
6.8. Zulüm	41
6.9. Kişiler Arası Anlaşmazlık	43
BÖLÜM 7. 9 NUMARALI ŞİKÂyet DEFTERİ’NİN ÖZETLERİ.....	45
BÖLÜM 8. 9 NUMARALI ŞİKÂyet DEFTERİNİN TRANSKRİPSİYONU	59
SONUÇ.....	106
KAYNAKÇA	108
ÖZGEÇMİŞ.....	111

KISALTMALAR LİSTESİ

A.G.E.	: Adı geçen eser
A.G.M.	: Adı geçen makale
A.G.T.	: Adı geçen tez
A.DVN. ŞKT	: Bâb-1 Asâfi, Şikâyet Kalemi Defterleri
AUHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
B.O.A.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
D.İ.A.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.	: Hüküm
L.	: Şevvâl
M.	: Muharrem
RA.	: Rebî'ü'l-evvel
SY.	: Sayı
S.	: Safer
ŞKT.	: Şikâyet
TALİD.	: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi
y.y.	: Yüzyıl
Z.	: Zi'l-hicce
ZA.	: Zi'l-ka'de

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Kaydedilen Şikâyetlerin Oransal Olarak Dağılımını Gösteren Grafik 44

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: 9 Numaralı Şikâyet Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi			
Tezin Yazarı: Kaan EKİN		Danışman: Dr. Öğr. Üye. İsmail GÜNDOĞDU	
Kabul Tarihi: 30/09/2019		Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 111 (tez)	
Anabilim Dalı: Tarih		Bilim Dalı: Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Anabilim Dalı	
Osmanlı tarihi araştırmaları bakımından önemli bir yere sahip olan Bab-ı Asafî'ye bağlı olarak oluşturulan defterlerden biri de şikâyet defterleridir. Önceleri Mühimme defterlerine bağlı olmasına rağmen zaman içerisinde gelen şikâyetlerin kolay sınıflandırılması isteği şikâyet defterleri serisinin oluşturulmasına imkân vermiştir. 1649 yılında Mühimme defterlerinden ayrılarak müstakil bir forma kavuşan şikâyet defterleri 1752'de müstakil bir yapı haline kavuşmuştur. Bu defterler üzerinde ilk araştırmaların Hans Georg Majer yapmış, 1 ve 2 Numaralı şikâyet defterinin araştırılmasından sonra çok fazla ilerlememiş olması oldukça şaşırtıcıdır. İlerleyen yıllarda Türk akademik camiadan Murat Tuğluca, Yasemin Tataroğlu ve de Mesut Demir'in hazırladığı tezler şikâyet defterlerinin incelenmeye başlanması amacından oldukça hayati bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda 9 Numaralı Şikâyet defterinin Türkçeye transkripsiyonu yapılmıştır. Transkripsiyon aşamasından sonra şikâyet metinleri hükümler şeklinde sıralanmıştır. Bu adımlardan sonra şikâyetler konularına göre ayrılarak bir sınıflandırma sağlanmıştır. H.1091-1092/M.1680-1682 yılları arasını kapsayan 9 Numaralı Şikâyet Defteri Osmanlı Devletinin sosyo ekonomik ve kültürel durumunu gösterme amacını da taşımaktadır. Şikâyetlerin neler olduğu, neyi içerdiği ve de ne gibi cevaplar verildiğine yer verilmiştir. Osmanlı bürokrasisinin şikâyetleri ne tür biçimde cevaplandığı üstünde gerçekten durulması gereken bir konudur. Görsel anlatım kullanılarak hazırlanan bir veride daha iyi bir anlatım yapılması sağlanmıştır. Sadece tek bir şikâyet defterinin transkripsiyon edilmesi ufak gibi gözükse de kendisinden sonra yapılacak çalışmalara bir nevi ön ayak olmayı amaçlamaktadır. Hacim ve kapsam olarak küçük olmasına karşın ilerleyen dönemlerde yapılacak sosyal ve ekonomik araştırmalarda ciddi bir katkı sunması amaçlanmaktadır.			
Anahtar Kelimeler: Şikâyet Defteri, Zulüm, Miras, Arazi Anlaşmazlığı			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of Thesis: Transcription and Review of The Number 9 Complaint Book			
Author of Thesis: Kaan EKİN		Supervisor: Assist. Prof. İsmail GÜNDOĞDU	
Accepted Date: 30/09/2019		Number of Pages: vi (pre text) + 111 (main body)	
Department: History		Subfield: Department of Ottoman Institutions and Civilization	
One of the books that was created in connection with Bab-ı Asafi, which has an important place in Ottoman historical researches, is the complaint books. The desire to easily classify the complaints received over time, although it was previously attached to the Mühimme books, allowed to the creation of the series of complaints books. In 1649, the books of complaints were separated from the Mühimme books and they became a detached form in 1752. It is surprising that the initial investigations did not go too far after the investigation of the complaint book 1 and 2 during the period of Hans Georg Majer. The theses prepared by Murat Tuğluca, Yasemin Tataroğlu and Mesut Demir are of vital importance for the purpose of starting to examine the complaints books. In this context, the Complaint Book numbered 9 was transcribed into Turkish. After the transcription phase, the complaint texts were listed as provisions. After these steps, the complaints were separated according to their subjects and a classification was achieved. H.1091-1092 / M.1680-1682 between the years 9 Complaints Book of the Ottoman Empire is also intended to show the socio-economic and cultural status. The complaints, what they contain and what kind of answers are given. How the Ottoman bureaucracy responds to complaints is a matter that really needs to be addressed. A better expression is provided in a data prepared using visual expression. Although transcription of only one complaint book may seem small, it aims to be a kind of pioneer for further studies. Although it is small in volume and scope, it is aimed to make a significant contribution to the social and economic researches to be conducted in the future.			
Keywords: Complaint Book, Persecution, Heritage, Land Dispute			

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

H.1091-1092/M.1680-1682 yılları arasını kapsayan 9 Numaralı şikâyet defterinin transkripsiyonunu ve incelenmesini içeren bir çalışmadır. Birinci bölümde şikâyet defterleri hakkında bir bilgi verilecektir. İkinci bölümde defterin diplomatik özellikleri hakkında bilgi verilecektir. Üçüncü bölümde şikâyet konuları ve sınıflandırılmasıyla ilgili bilgi verilecektir. Dördüncü bölümde hükümler ve beşinci bölümde transkript edilen metin verilecektir.

Amaç ve Kapsam

Şikâyet defterleri hakkında fazla olmayan şikâyet defterlerine bir yenisini eklemek amacını taşımaktayız. Şikâyet defterleri hakkında yeterince araştırma bulunmamaktadır. Sınırlı sayıda şikâyet defterinin yayını gerçekleştirilmiştir. Biz bu tez çalışmasında 9 Numaralı Şikâyet Defteri'nin transkripsiyonunu ve incelemesini yapmayı amaçladık. Bu çerçevede şikâyet defterlerinin nasıl ortaya çıktığını, hangi konuları içerdiğini ele aldık ve defterin trans literasyonunu yaptık.

Yöntem

Başbakanlık Osmanlı Arşivinden elde edilen 9 Numaralı Şikâyet Defterinin transkripsiyonu yapılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak Şikâyet Defterinin Türkçeye transkripsiyonu yapılmıştır. Transkripsiyonu yapılmış olan 9 Numaralı Şikâyet Defterindeki kaydedilmiş kayıtlar konu başlıklarına göre ayrılmıştır. Ardından bu konu başlıklarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Elde edilen bilgiler ışığında da 9 Numaralı Şikâyet Defterinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Önemi

Şikâyet Defterleri, üç kıtaya yayılmış Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu adalet sisteminin uygulanışını göstermesi bakımından oldukça önemli ve kıymetli bir kaynak olarak kendini göstermektedir. Defterler Osmanlı Devleti'nde yaşayan sıradan insanların günlük sorunlarının ne olduğunu ve bu sorunları devlete nasıl yansıttığı, devletin de bu şikâyetlere nasıl yaklaştığını göstermesi bakımından oldukça kıymetlidir. Transkripsiyonu yapılacak 9 Numaralı Şikâyet Defteri'nin değerlendirilmesi, şikâyet

defterinin yazıldığı tarih olan 17.yüzyıl sonları ve 18.yüzyıl başlarındaki Osmanlı Devleti'ndeki adalet sistemi, günlük hayat ve sosyal yapısını göstermesi bakımından önemlidir.

BÖLÜM 1. ŞİKÂYET SİSTEMİ

Şikâyet hakkı halkın kendini ifade edebilmesini ve en önemlisi varlığını ve var olduğunu hissetmesini sağlaması bakımından oldukça değerli bir haktır.¹ Bu hakkın kullanımı ise İlk çağlardan günümüze kadar ki olan süreçte farklı ve çeşitli yollarla gerçekleşmiştir.

Roma döneminde valilerin yapmış oldukları haksızlıkların çözümü için Osmanlı örneğinde *adaletnameler* olarak da adlandırılan **Novella** adında fermanlar ilan edilmiştir.² Tabii ki bu fermanların ilanında halkın şikâyetlerinin etkili olduğu muhakkaktır.

Köken olarak İslamiyet öncesinde Mekkeli iyiliksever insanların kurmuş olduğu bir kurum olan da Hilfû'l Fudûl şikâyet sistemiyle benzerlikler taşımaktadır. Bu cemiyet genelde tüccarların yapmış olduğu haksızlıklarla ilgilenerek, mağdurların haklarının bir çözüme kavuşturdukları bir yer olduğu görülmektedir. Hz. Muhammed (s.a.v.) efendimizin de henüz vahiy almadığı bir dönemde bu cemiyete katılmış ve mağdurların haklarını aramada fiilen yer almıştır.³

İslamiyet döneminden şikâyet ve hak aranması geleneği daha fazla yer bulmaya başlamıştır. Sırasıyla Emevi Devleti ve Abbasi dönemlerinde devlet görevlilerinin halka karşı işlediği zulüm suçları, kötü yönetim sonucunda doğan olaylar ve devlet içi memurların davalarının görüldüğü bir yer olan **Mezâlim Mahkemeleri** ortaya çıkmıştır.⁴ Bu mahkemelere özellikle halk başvurarak hakkını aramaya çalışmıştır. Halkın şikâyetini bizzat devlete vermesi ve hakkını arayabilmesi bakımından benzerlik göstermektedir.

Osmanlı Devletinde ise kendinden önceki devlet uygulamaları biraz daha geliştirilerek Şikâyet sistemi oluşturulmuştur. Bu sistemde hem halkın şikâyetleri bizzat Divan-i Hümayun toplantılarında dinlenilmiş ve orada karara bağlanmaya çalışılmış veya Rumeli veya Anadolu Kazaskerlik Divanlarına havale edilmiştir. Bunun yanında ara ara sancaklara adaletnameler gönderilerek örf ehlinin halka adalet ile muamele etmesi için

¹ İnalcık Halil, 'Şikâyet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzarlar, Osmanlı Araştırmaları Dergisi, s:7-8(1988), :33

² Tuğluca, 'Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699), 22.

³ Tuğluca, 'Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699), 20

⁴ Celal Yeniçeri, 'Mezâlim' Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.29.(Ankara: TDV Yay,2004). 517

sert fermanlar gönderilmiştir.⁵ Sorunun ortadan kaldırılmaya çalışılması Osmanlı Devleti'ndeki şikâyet mantığının diğer uygulamalardan farklılığını sağlayan en önemli husustur.

1.1. Osmanlı Devleti'nde Şikâyet Defterleri'nin Doğuşu ve Tarihsel Seyri

Osmanlı Devleti'nde şikâyetler tıpkı İslam geleneği örneğinde olduğu gibi genellikle Divan'da kayıt altına alınıp, dinlenmiş ve buradan çözüm kararları verilmeye çalışılmıştır.⁶ Devletin ilk kuruluş dönemlerinde ise şikâyetler padişahın bizatihi huzuruna çıkılarak yapılmıştır. Ancak bu ilk zaman şikâyetlerin kayıtları elde mevcut değildir. İlerleyen dönemlerde ise devlet topraklarının genişlemesi akabinde şikâyetlerin artması ve de bu şikâyet kayıtlarına çabuk ulaşma isteği Şikâyet Defterlerinin doğuşuna sağlamıştır.

Şikâyet Defterlerindeki kayıtlar genel olarak kadının verdiği hükmü beğenmeyen veya hakkının yendiğini düşünen insanlar tarafından yapılan şikâyetlerden oluşmaktadır.⁷ Kadı Osmanlı Devleti'nde adalet sistemini yürüten en temel kişidir. Doğrudan Rumeli ve Anadolu kazaskerliklerine bağlı olarak çalışır ve şikâyet sisteminin işlerliği bakımından oldukça kıymetli bir yere sahiptir.⁸ Osmanlı Devleti'nin en ücra noktalarında dahi devletin kudretli bir görevlisi olarak kendisine verilmiş olan yargılama yetkilerinden en üst düzeyde yapmaya çalışmışlardır.⁹ Kadı önüne gelen her türlü hukuki meseleleri mahkemede hükme bağlamışlardır. Ancak kadıların verdiği hükümler her zaman davacı veya davalı nezdinde kabul görmeyebiliyordu. Osmanlı hukuk sisteminde mahkemeler son karar yerleridir ve bir üst mahkeme yoktur. Halkın başvuracağı bir üst temyiz mahkemesi yoktur. Kararlardan memnun olmayan insanların gidebilecekleri ilk makamın eyalet divanları olduğu görülüyor ve işleyiş itibarıyla birer küçük Divan-ı Hümayun gibi işlev gördükleri anlaşılmaktadır.¹⁰ Halkın kadının vermiş olduğu çözümlerden hoşnut

⁵ İnalcık Halil, 'Adaletnameler', *Belgeler*, 2, sy.3-4, (1965) :50

⁶ Ahmet Mumcu, 'Divân-ı Hümayun', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.9, (İstanbul: TDV Yay, 1994), 431

⁷ İlber Ortaylı, 'Kadı', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.24 (İstanbul: TDV Yay, 2001),72

⁸ Şeniz Anbarlı Bozatay ve Konur Alp Demir, Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme, *Mehmet Akif Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2014):73

⁹ Bozatay ve Demir, 'Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme',76

¹⁰ Michael Ursinus, *Grievance Administration (Şikâyet) In An Ottoman Province The Kaymakam Of Rumelia's 'Record Book of Complaints' of 1781-1783*, (London: 2005, Routledge Curzon) 8

olmadığı durumlarda yaşadıkları eyalet Divan'ına giderek şikâyetini arz ettikleri kaynaklarda görülmektedir. Ancak Divan-ı Hümâyun'dan farklı olarak Eyalet Divanının vermiş olduğu kararlar kat'i değildi ve değiştirilebilirdi. Bu bağlamda Eyalet Divanlarından çıkan kararlar da temyiz için Divan-ı Hümâyun'a gönderilebilirdi.

Divan'a gönderilen kayıtlar iki türdedir. Birincisi ilk defa görülmek üzere gönderilen şikâyetlerdir. İkincisi ise yeniden görüşülmek üzere gönderilen şikâyet kayıtlarıdır. Netice itibarıyla şikâyet metinleri kadı, eyalet divanları, padişaha verilen mektuplar ve diğer devlet görevlilerine verilmiş olan şikâyet dilekçelerinin hem yeniden görüşülmesi hem de kesin sonucuyla bağlanması amacıyla Divan'a gönderilmiş şikâyet dilekçelerinin kaydedildiği defter serilerinin esas çekirdeğini oluşturmuştur.¹¹ Şikâyetlerin Divan'a ulaştırılması arz, mahzar ve arzuhal şeklinde oldukları görülmektedir.¹² Bu kayıtların kaydedilmesi ise Şikâyet Defterleri serisini ortaya çıkarmıştır.

Şikâyet Defter kayıtlarının oluşturulmuş olması da bu sisteme geçişi hemen sağlamamıştır. Divan-ı Humâyun'da kaydedilen kayıtlardan olan Mühimme defterleri şikâyet kayıtlarının kaydedildiği ilk seri olmuştur.¹³ Mühimme Defterleri'ne bu belgelerin eklenmesi defter yükünü arttırmış ve bu da şikâyetlerin çözülmesi bakımından bazı zaman kayıpları ve eksiklikler meydana getirmeye başlamıştır.¹⁴ Devlet işlerinin konuşulduğu bir ortamda şahıslara ve vakıflara ait şikâyetlerin ayrı bir defter serisine kaydedilme sonucunu doğurmuştur. Ancak bu sistem hemen tatbik edilmemiş zaman içerisinde hayata geçmiştir.

¹¹ Tuğluca, 'Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)'

¹² İnalçık, Şikâyet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzarlar 34.

¹³ İnalçık, Şikâyet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzarlar 34.

¹⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, 'Mühimme Defteri', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.31 (İstanbul: TDV , 2006),520

BÖLÜM 2. ÂTİK ŞİKÂYET DEFTERLERİ

Mühimme Defterleri'ne kaydedilen ve toplanan şikâyetler ilerleyen yıllarda iki farklı isim almıştır.¹⁵ Sınıflandırmanın sağlanması bakımından ilk olarak 1649 yılında *Atik-Şikâyet Defteri* oluşmaya başlamıştır.¹⁶ Bu aşamada ilk olarak dinlenen ve kaydedilen şikâyetler herhangi bir ayırım gözetilmeksizin tek bir seriye kaydedilmiştir. *Şikâyet Defterleri* olarak adlandırılan kayıtlar, 1752 yılında *Vilayet-i Ahkâm* defterleri oluşturulmasıyla, önceki defterlere *Atik Şikâyet Defterler* olarak adlandırılmıştır.¹⁷ Bu serilerden ilki Başbakanlık Osmanlı Arşivinde A.DVNS. ŞKT.d adıyla yer almaktadır.¹⁸ Atik Şikâyet defterlerinden 1649-1814 h. (1059-1229) yılları arasında 208 adet kayıt içermektedir.¹⁹ İkinci seri ise A.DVN.ŞKT.D koduyla tasnif edilen 1504-1819 h. (910-1234) yıllarını kapsayan kısımdır.²⁰ Ancak kayıt tarihleri uzun süreli olmasına rağmen 1742'deki yapılan tasnife rağmen belirgin bir fark bulunmamaktadır. Şikâyet kayıtları ise *Atik Şikâyet Defterleri* kaydı 1752 yılından sonraki kayıtlar ise *Vilayet-i Ahkâm defterleri* olarak adlandırılmıştır

21

İkinci sınıflandırma ise 1752 yılında ise Reisülküttap Koca Ragıp Paşa'nın şikâyet dilekçelerini içeren bir defter serisi olan *Ahkâm Defterleri* serisini ortaya koymuştur. Bu defter serisinde şikâyetler eyaletlere göre sınıflandırıldığı için *Vilayet-i Ahkâm* ismini almıştır.²² Vilayet-i Ahkâm Defterleri'nin ortaya çıkmasıyla Atik Şikâyet Defter serisi buraya aktarılmıştır ve burada tasnif edilmiştir.²³ Şikâyet Defterlerini Mühimme, İmtiyaz, Nefy, Kısas, Nişan ve Name-i Hümayun gibi defterleri de tutan ve kaydeden beylikçi

¹⁵ Ramazan Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi', *SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, sy.1,(2013), 13

¹⁶ Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi', 15

¹⁷ Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi' 16

¹⁸ Gümrükçüoğlu Saliha Okur, Şikâyet Defterlerine Göre Osmanlı Teb'asının Şikâyetleri, *AUHFD*, XXXXXI/1, (2012), :178

¹⁹ Necati Aktaş, 'Atik Şikâyet', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* c.4,(İstanbul: TDV, 1991),68

²⁰ Gümrükçüoğlu, 'Şikâyet Defterlerine Göre Osmanlı Teb'asının Şikâyetleri', 178

²¹ Aktaş, 'Atik Şikâyet':68

²² Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi, 9

²³ Aktaş, 'Atik Şikâyet'68

kalemi tarafından tutulmuştur.²⁴ Osmanlı Devleti'nde Divan-ı Hümâyûn'un yönetim vasfının kaybolmasıyla beraber Şikâyet defterleri serisi de önemini kaybetmiştir.²⁵

2.1. Şikâyet Defterleri'nin Biçim ve Şekilleri

Şikâyet Defterlerinin henüz belirli bir yapıya kavuşturulmadan önce mühimme defterlerinin içine kayda alınmıştır.²⁶ Bu sınıflandırmanın sebebiyse şikâyet kararlarının Divan'ı Hümâyûn'da alınıp karara bağlanması olarak gösterilebilir. Şikâyet kayıtlarının Divan'da dinlenmesi, daha henüz müstakil bir forma kavuşmayan şikâyet kayıtlarının mühimme kayıtları arasında yer almasına yol açmıştır.²⁷

Ancak Şikâyet Defterleri'nde belirli kalıpların kullanılmış olması Mühimme Defterleriyle Şikâyet Defterleri'nin birbirinden ayrılmasına olanak sağlamıştır.²⁸ Bu kalıp cümleler hem Şikâyet Defterlerinin ayrımını kolaylaştırmış hem de hükmü bildirmiştir. Şikâyet Defterlerinde konunun çözümüyle ilgili *emr-i şerifim mucebince amel olunmak babında* ya da *şurutuyla yazılmıştır* gibi ifadeler kullanılmıştır.²⁹ Şikâyetin çözümüyle ilgili merkez yereldeki yöneticilere tekrardan sorunun çözümünü iletebiliyordu. Bununla ilgili ise *mahallinde şer' ve kanun üzre amel olunmak babında* terimi kullanılmıştır.³⁰ Yine hükümlerden yola çıkarak defterlerin son kısmında yazılmış olan *mahallinde görüle ve mübaşirle asitane'ye ihzarları arz oluna* kelimeleri herhangi bir metnin incelendiği vakit Mühimme ya da Şikâyet defteri ayrımı yapılabilmesini sağlamaktadır.³¹

Yine defterlerde bazen sıklıkla rastlanan şikâyetlere denk gelindiği vakit bu şikâyetlerle ilgili hükümlere bakıldığını belirtme amacıyla *vech-i meşruh üzere olduğu mastur ve*

²⁴Mehmet İpsirli, 'Beylikçi', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.6. (1992), 78.

²⁵Tuğluca, 'Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699) 7.

²⁶Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi' 15.

²⁷Kütükoğlu, 'Mühimme Defteri' 522.

²⁸Feridun Emecen, Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mîrî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet, *TALİD*, 3, sy.5, (2005): 127

²⁹Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi' 22.

³⁰Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi' 22.

³¹Feridun Emecen, Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mîrî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet, 127

mukayyed olmağın gibi terimler bulunmaktadır.³² Bu kalıplar 1742 yılındaki belirli bir standardın tutulmasından önce ciddi kolaylıklar sağlamıştır.

Şikâyet Defterleri'nin özgün bir forma kavuşması ancak 1742 yılında Koca Ragıp Paşa'nın gayretleriyle oluşturulan Vilayet-i Ahkâm defterleri sayesinde olmuştur.³³ Bu tarihten sonraki Şikâyet Defterleri ince ve uzun bir form halini alarak belirli bir standardizasyona kavuşmuştur. Bu standartlaşma çabaları 1742 yılından itibaren yeni serinin oluşturulmasının vermiş olduğu kolaylık sayesinde olmuştur.³⁴

Şikâyet Defterleri kayıtlarında kullanılan yazı tipi kırma divani yazı stildir.³⁵ Bu yazı stili yazan kişiye çok hızlı yazıma fırsat verdiği ve noktalama işareti gerektirmediği için kullanılan bir yöntem olmuştur. Şikâyet Defterlerinde diğer defter çeşitlerinde olduğu gibi belirli bir hiyerarşi ve düzen sıralaması da bulunmaktadır. Eğer şikâyet defterinin başlangıcını üç bölüme ayıracak olursak düzen sırasıyla şöyle işlerdi;

İlk bölümde şikâyet hükmünün yazıldığı bölgedeki görevliye hitaben kullanılan elkab takısı bulunmaktadır. Voyvoda, Kadı, Beylerbeyi, Vali, Mütesellim Ve Mülazım gibi devlet görevlileridir.³⁶ İkinci bölümde şikâyet, şikâyetin içeriği ve de davacının talebi yazılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise şikâyetin çözümüyle ilgili bilgiler, alınan kararlar, uygulaması gereken merciler ve de bulunan çözüm şekli bulunmaktadır.³⁷ Eğer varsa davalı ve davacının İstanbul'a çağırılmasını belirten yazı da bulunmaktadır.

2.2. Şikâyet Defteri Üzerine Daha Önce Yapılan Araştırmalar

Şikâyet Defterleri'yle ilgili araştırmalar hem dünya hem de Türk literatüründe çeşitli araştırmalar mevcuttur. Ancak bu araştırmaların en önemlisi hiç şüphesiz Dünya literatüründe önemli bir yer edinmiş olan Hans Georg Majer'in ' *Das Osmanische*

³² Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi' 18.

³³ Emel Soyer, XVII.yy. Osmanlı Divan Bürokrasisi'ndeki Değişimlerin Bir Örneği Olarak Mühimme Defterleri, (Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007), :91

³⁴ Ökkeş Küçükdağlıkan, II. Numaralı Maraş Ahkâm Defteri'nde Maraş'a Gönderilmiş Kadın Muhtevalı Şikâyet Hükümlerinin Değerlendirilmesi (1765-1775), *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4, sy.11 (2017) :254

³⁵ Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi' 19.

³⁶ Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi' 20.

³⁷ Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi' 21.

Registerbuch der Beschwerden 1675 adlı eseridir.³⁸ Bu eser 1 ve 2 numaralı Şikâyet Defterleri'nin transkripsiyonunu ve incelenmesini konu alan en önemli eserdir. 1984 yılında yayımlanan bu eser gerçek anlamda şikâyet defterlerinin ilk defa metodolojik bir şekilde incelendiği eser olarak gösterilebilir.³⁹ Eser henüz Türkçeye çevrilmemiştir. Bu bakımdan önemli bir eksikliklerdir.

Daha geç tarihli bir başka eser ise Suraiya Faroqhi'nin *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?* isimli eseridir.⁴⁰ Osmanlı tarihi araştırmalarında arşiv kaynaklarının hangi amaçla ve nasıl kullanılacağını anlatması bakımından yararlı bir eserdir. Şikâyet defterlerinin sosyo-ekonomik özelliklerine ve kıymetine Suraiya Faroqhi'nin eserinde rast gelinmektedir.

Halil İncalcık'ın *Arz-ı Haller, Mahzarlar ve Şikâyet Hakkı*⁴¹ adlı makalesi de en başlıca çalışmalardan sayılabilir. Makale adaletnameler konu başlığını içermesine rağmen şikâyet konusuyla yakın bağlantısı bulunduğu Şikâyet Defterleri hakkında bilgi içermektedir. Bilhassa Adaletnamelerin, Şikâyet Defterleri'yle yakın ilişkisine değinilmektedir. Padişahların kendilerine gelen şikâyetlerin çözümünü sağlama amacıyla bid'atleri kaldırmak için Adaletnamelerin kullanımı yoluna gitmiştir.⁴² Bu noktada Adaletnamelerin önemli bir kaynağı olarak şikâyetler görülebilir.

Bunların dışında gerçekten önemli bir makale daha vardır. Bu da devlet görevlilerinin yapmış oldukları zulüm suçuyla ilgili gönderilen şikâyetlerde önemli örnek olarak sayılabilecek eserlerden biri Mehmet İpşirli'nin *Anadolu Kadiaskeri Sinan Efendi Hakkında Yapılan Tahkikat ve Bunun İlmiye Teşkilatı Bakımından Önemi*⁴³ adlı makalesidir. Bu makalede İlmiye sınıfından bir yönetici olan Kazasker hakkında yapılmış olan şikâyet konuları hakkındaki değerlendirmelerini yazmıştır. Makale esas olarak devlet yöneticilerinin yapmış oldukları zulüm suçuyla ilgilidir. Ancak bu zulüm suçunun

³⁸ Nejat, Göyünç. "Hans Georg Majer (Yayınlayan, önsöz ve giriş yazarı), Das Osmanische 'Registerbuch der Beschwerden' (Şikayet Defteri) vom Jahre 1675. Österreichische Nationalbibliothek Cod. mixt. 683. Avusturya İlimler Akademisi yayını, Wien 1984, 68-450 sahife". Osmanlı Araştırmaları 05 (1986): <https://www.dergipark.org.tr/tr/pub/oa/issue/10972/131292>.

³⁹ İncalcık, Şikâyet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzarlar 34.

⁴⁰ Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?* (İstanbul: Tarih Vakfı Yay., 2011.)

⁴¹ İncalcık, Şikâyet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzarlar 34.

⁴² İncalcık, 'Adaletnameler' 5.

⁴³ Mehmet İpşirli, Anadolu Kadiaskeri Sinan Efendi Hakkında Yapılan Tahkikat ve Bunun İlmiye Teşkilatı Bakımından Önemi, *İslam Tetkikleri Dergisi*, 8, sy.14 (1978)

devlete nasıl ulaştığı ve de devletin bu suçu destekleyecek hangi kanıtlara ulaştığını bildirmesi açısından oldukça kıymetlidir.

Yakın dönemde ise öncelikle Feridun Emecen'in *Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mirî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet* adlı makalesi ciddi derecede önemli bir makedir.⁴⁴ Feridun Emecen çalışmasında Şikâyet Defterleri'nin önemli farklılıklarına değinmiştir. Şikâyet Defterleri'nin bağlantılı olduğu diğer defter serileri olan ahkâm defterleri ve Mühimme Defterleri'yle olan yakın ilişkisine değinmektedir. Bu yakın ilişkinin doğurmuş olduğu sınıflandırma probleminin ise hala tam olarak aşılamadığını ve bazı Şikâyet Defter serilerinin yanlış bir biçimde Mühimme Defterleri'yle bağlantılı olduğundan bahsetmiştir. Bu bağlamda Feridun Emecen'in çalışması sınıflandırmanın nasıl yapılacağı konusunda hayati bir öneme sahiptir denilebilir.

Yakın zamanda Şikâyet Defteri'yle ilgili araştırmalar giderek artmaya başlamıştır. Araştırmalar henüz genel olarak yüksek lisans ve doktora tezi dolayındadır. Ancak sadece transkripsiyon ve değerlendirmenin dahi yapılması Şikâyet Defterleri araştırmalarına önemli katkılar sunabilecek boyuttadır. Şikâyet Defteri metnlerinin değerlendirilmesi sosyo-ekonomik düzeyde önemli ilerlemeler sağlayacaktır. Yasemin Tataroğlu tarafından hazırlanan '*4 Numaralı Atik Şikâyet Defteri 1665-1670 (H. 1075-1081) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*'⁴⁵ ile Mesut Demir tarafından hazırlanan '*1686-1687 (H. 1097-1098) Tarihli Atik Şikâyet Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*'⁴⁶ adlı yüksek lisans tezi bunlara örnek gösterilebilir.

4 Numaralı Atik Şikâyet Defteri ile 1686-1687 Tarihli Şikâyet Defterleri'nin araştırmaları birbiriyle paralellik göstermektedir. Her iki defterde şikâyet metinleri hakkında bilgiler ve hükümler açıklandıktan sonra metnin transkripsiyon edilmiş hali eklenmiştir. Bu iki araştırma bize özellikle 1683-1699 yılları arasındaki ve o sürece giden zamandaki olayları ve halkın yaşadığı sıkıntıları ve devletin çözüm yollarını göstermektedir.

⁴⁴ Feridun Emecen, Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mirî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet, 107.

⁴⁵ Yasemin Tataroğlu, *4 Numaralı Atik Şikâyet Defteri 1665-1670 (H. 1075-1081) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*, (Y.Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2015)

⁴⁶ Mesut Demir, '*1686-1687 (H. 1097-1098) Tarihli Atik Şikâyet Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*' (Y.Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, 2010)

Bu iki araştırma haricinde gerçekten en önemli araştırma Murat Tuğluca'nın hazırlamış olduğu '*Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)*' adlı doktora tezidir.⁴⁷ Bu tez gerçek manada Türk literatüründe önemli bir boşluğu dolduran bir eser olmuştur. Klasik olarak Osmanlı Devleti'ndeki şikâyet defterinin özelliklerinden ve sisteminden bahsederken Osmanlı öncesi devletlerden de örnek vermeye çalışmıştır.

Eser şikâyet defterine hangi konu başlıklarının geldiğini ve bu gelen şikâyetlere nasıl çözüm yolları üretildiğinden bahseder. Kısacası Murat Tuğluca'nın hazırlamış olduğu doktora tezi Osmanlı Devleti'nde şikâyet mekanizmasının nasıl çalıştığı ve de nasıl işlediğini göstermesi bakımından ciddi bir kaynaktır.

2.3. Şikâyet Defterleri'nin Divan-ı Hümâyûn'da Tutulan Defterlerle İlişkisi

Şikâyet Defterleri Divân-ı Hümâyûn'da tutulması sebebiyle yine Divân-ı Hümâyûn'da tutulan bazı defter serileriyle yakın ilişki içerisindedir. Şikâyet Defterleri'nin yakın ilişkide olduğu kayıtlar ise Mühimme Defterleri ile Adaletnamelerdir. Bu noktada iki kayıt türü bizlere Şikâyet Defterinin önemini ve de farklılıklarını ortaya koyması bakımından oldukça önemli olacaktır.

2.3.1. Mühimme Defterleri ile Şikâyet Defterleri'nin İlişkisi

Şikâyet Defterleri'nin ayırt edilebilmesini sağlayan en önemli araçlardan birisinin kalıplaşmış ifadelerdir. Bu ifadelere tekrar yer verecek olursak *emr-i şerifim mucebince amel olunmak babında* ya da *şurutuyla yazılmıştır mahallinde şer ve kanun üzre amel olunmak babında*⁴⁸ *mahallinde görüle ve mübaşirle asitane'ye ihzarları arz oluna* gibi terimler şikâyet defterlerinin ayırımı yapmada kullanılabilecek en önemli kalıplardır. Bu durumu tenkit eden en önemli eserlerden biri olarak Feridun Emecen'in yazmış olduğu *Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-Mîrî, Ahkâm-Kuyûd-Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet*⁴⁹ adlı eseri gösterilebilir. Emecen'in makalesinde de dile getirilen en

⁴⁷ Tuğluca, *Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)*,

⁴⁸ Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi' 22.

⁴⁹ Feridun Emecen, *Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mîrî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet*,

önemli ibarelerden biri olan *kuyud-ı ahkâm-ı şikâyet-i miri der zaman-ı* ibaresi 9 Numaralı Şikâyet Defteri kayıtlarında da bulunması bakımından önemli bir kanıt olarak gösterilebilir.⁵⁰ Bu tür kayıtların aynı zamanda şikâyet defterinin hangi sadrazam ve de Reisülküttap döneminde bu defterin tutulmaya başlandığını da bildirebilir.⁵¹ Bu ibareler genel bir kolaylık sağlamasına rağmen yine de bu ibareler tüm kayıtlarda yer almamaktadır. Emecen tam olarak bu noktaya değinerek bazı erken şikâyet kayıtlarında buna rast gelinmediğinden bahseder. Nitekim bu ibarenin ilk şikâyet defterlerinden sayılabilen 1 ve 4 numaralı defterlerde olmadığı bir gerçektir.⁵² Şikâyet Defterleri'nin içinde bulunan *hüccet olunmuştur, emr-i şerif rica eylediği ecilden, emrim yazılmıştır* gibi terimlerin var olmasının o defteri şikâyet defteri yapmak için yeterli olabileceği⁵³ söylemine de rast gelinmektedir.

Bu noktada önemli farklardan birini göstermesi bakımından Emel Soyer'in '*17.Yy.daki Osmanlı Divan Bürokrasisi'ndeki Değişimlerin Bir Örneği Olarak Mühimme Defterleri*' ismindeki tezi oldukça yararlıdır. Emel Soyer'in eserinden hareketle mühimme defterlerindeki kât'i hükümler şikâyet defterlerinde görülmemekte ve bu en önemli ayrımı sağlamaktadır. Özellikle '*görüle, yapıla ve buyruldu*'⁵⁴ gibi terimler sıklıkla mühimme defterlerinde rastlanan hükümlerdir. Ancak şikâyetler sonucunda alından kararların değiştirilebilir olması yani temyiz yolunun açık olması bu bakımdan kât'i bir söylemde bulunulmasından kaçınılmasına yol açmıştır. Ancak bu gibi terimlere hem mühimme hem de şikâyet defterleri serilerinde rast gelinmesi sadece kelimelere bağlı olarak yapılacak bir ayrıştırmanın ve sınıflandırmanın zor ve sıkıntılı olacağına işaret etmektedir.⁵⁵ Bu noktada ise yardıma metnin içeriği yetismektedir.⁵⁶ Şikâyet kayıtlarındaki konu başlıkları

⁵⁰ Feridun Emecen, Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mîrî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet' 127.

⁵¹ Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi' 17.

⁵² Feridun Emecen, Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mîrî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet' 126.

⁵³ Feridun Emecen, Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mîrî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet' 128.

⁵⁴ Soyer, XVII.yy. Osmanlı Divan Bürokrasisi'ndeki Değişimlerin Bir Örneği Olarak Mühimme Defterleri, 93-94.

⁵⁵ Feridun Emecen, Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mîrî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet' 128.

⁵⁶ Feridun Emecen, Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mîrî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet' 127.

genel olarak en önemli ayırım ölçütü olarak kullanılabilmektedir. Örneğin 1664 tarihli 5 numaralı Şikâyet Defteri'nin giriş kısmında yazan *Kuyud-ı Ahkâm-ı Şikâyet* ibaresi bu defterin şikâyetlerin kaydedildiği bir defter olduğunu belirtmekte yeterli olabilir.⁵⁷ 1 ve 4 numaralı Şikâyet Defterleri bu kayıtları içermesine rağmen tam olarak bir şikâyet defteri sayılamamaktadır. Bu ise sadece çeşitli ibarelere bakılarak bir ayırımın zor olacağının kanıtıdır.

Ancak bu noktada aynı terimlere Mühimme Defterleri'nde rastlamak mümkündür.⁵⁸ Ancak tekraren belirtmek gerekirse Mühimme Defterleri'ndeki konuların ile Şikâyet Defterleri'ndeki konu farklılıkları bu ayırımı belirginleştirebilir. Şikâyet Defterleri'nin ayırt edilebilmesini sağlayacak en önemli ibareler yukarıda gösterildiği gibidir.

Şikâyet Defterlerini ayırt etme de kullanılabilecek bir başka araç ise Hazine-i Amire veya Defterhane-i Amire'de muhafaza edilen Şikâyet Defterleridir.⁵⁹ Hazine-i Amire'de veya Defterhane-i Amire'de muhafaza edilen Şikâyet Defter metinlerinde *defterhane-i Amire'de mahfuz* gibi ibarelere rastlanabilmektedir.⁶⁰ Bu ibare ise defterin burada saklandığı bilgisini verebilmektedir. Şikâyet Defterleri'ni, Mühimme Defterleri'nden ayıran önemli bir başka ölçüt ise konu içeriğidir.

Şikâyet Defterleri özelliği gereği her türden konuyu içerebilen bir seri olmuştur. Bu konulardan en önemlisi ise vakıflar ile ilgili olanlardır. Vakıflar şahsi bir kurum niteliğinde olduğu için Mühimme Defterleri'nin konusu olmamıştır. Vakıf konuları ise özellikle Şikâyet Defterleri'ne kaydedilmiştir. İşte bu dikkat çeken ayırım Şikâyet Defterleri'ni, Mühimme Defterleri'nden ayıran en önemli ölçüttür.

2.3.2. Adaletnameler ile Şikâyet Defterleri Arasındaki İlişki

Adaletnameler, Osmanlı Devleti'nde zamanla ortaya çıkan haksız uygulamaların, yükümlülüklerin ve de vergilerin ortadan kaldırılmasını ve de gündelik yaşantının

⁵⁷ Soyer, XVII.yy. Osmanlı Divan Bürokrasisi'ndeki Değişimlerin Bir Örneği Olarak Mühimme Defterleri, 89.

⁵⁸ Feridun Emecen, Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mîrî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet' 128.

⁵⁹ Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi' 17

⁶⁰ Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi' 17

devletin tesis ettiği kanunlar benzeri oluşturulmasını amaçlayan padişahlar tarafından hazırlatılmış belgelerdir.⁶¹ Reaya arasında oluşan huzursuzluğun ve düzen bozukluğunun bildirilmesi ise şikâyet mekanizması sayesinde olmuştur denilebilir. Reayanın şikâyetini devlete çeşitli yollarla iletme yoluna giderek devletin bu düzen bozukluğundan ve de halkın huzursuzluğundan haberdar olmasını sağlamıştır.

Osmanlı Devleti şikâyet Defterlerini, Adaletnameleri desteklemek amacıyla kullanma yoluna gitme yolunu da kullanmıştır. Özellikle bölge güvenliğinin sağlanması açısından şikâyet – adaletname ikilisi ciddi boyutta kullanılmıştır.⁶² şikâyet Defter serileri geç teşkil olsa da adaletnamelerin kökeni daha eskiye dayanmaktadır. Özellikle II. Beyazıt döneminde Karaman iline gönderilen adaletname de devlet görevlilerinin yapmış bid’atleri ortadan kaldırmak amacıyla gönderildiği bilinmektedir.⁶³ şikâyet Defterleri’ne göre erken sayılabilecek bir devirde ilk Adaletnamelerin gönderilmesi her ne kadar kayıt tutulmasa da (veyahut) ulaşmasa da Osmanlı Devleti’nin çeşitli şikâyet kayıtlarıyla beraber hareket ederek Adaletname yayınlattığı görüşünü uyandırmaktadır. Bu açıdan ciddi bir ilişki başlangıcı olarak düşünülebilir. İlerleyen dönemlerde artan şikâyetlerin özellikle yöneticilerin yapmış olduğu zulüm suçu sebebiyle bu suçları ortadan kaldırma amaçlı sıklıkla adaletname gönderilme yoluna gidilmiştir.⁶⁴

2.4. şikâyet Defterleri’nin önemi

şikâyet Defterleri’nin toplumsal tarih araştırmalarında çok önemli ilerlemeler sağlayabileceği düşünülebilir. Ancak en önemli nokta merkez ile taşra arasındaki iletişimi göstermesi bakımından şikâyet Defterleri’nin kıymetidir.⁶⁵ özellikle devletin halkın sıkıntılarını öğrenebilmek ve çözebilmek amacıyla hangi yollara başvurabildiğini ve neleri kullandığını gösterebilir. Veyahut halkın sorunların dinlenmesi için ciddi derecede kolaylıklar sağlanması gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu gibi noktalar devlet-taşra arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından kıymetli olabilir. Çünkü halkın gündelik yaşamında karşılaşmış olduğu sıkıntılar, devletin önerdiği çözümler ile şikâyet konularını

⁶¹ İncık Halil, ‘Adaletnameler’ ,49

⁶² Hülya Taş, Osmanlı’da şikâyet Hakkının Kullanımı, *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, 2, sy.3 (2007), :190

⁶³ İncık, ‘Adaletnameler’ 52.

⁶⁴ İncık, ‘Adaletnameler’ 52.

⁶⁵ Hülya Taş, XVII Yüzyılda Ankara,(Doktora Tezi, Ankara niversitesi, 2004): 27

içeren Şikâyet Defterleri sosyo-ekonomik araştırmalarda önemli bir kaynak olarak yer almaktadır.

Halkın gündelik yaşamda karşılaştığı zorlukların hangi boyutta olduğu özellikle günümüz bakış açısıyla incelendiği zaman ilginç sonuçlar doğurabilir. Devletin güçlü olduğu dönemler ile güçsüz olduğu dönemler, denetimin zor olduğu ve de düzgün yaşam koşullarının olmayışı esasında Şikâyet Defterleri sayesinde öğrenilebilir.

Bu açıdan bakıldığında Şikâyet Defterleri'nin tutulmaya başlandığı zaman aralığı olan 1649-1813 arası tarihlerde Osmanlı Devleti'nin ekonomisinin kötü olması özellikle yöneticileri ciddi derecede angarya ve zulüm suçlarına itmiş ve halkın topraklarını terk ederek şehirlere göçünü hızlandırmış olduğu sonucuna varılabilir. Tahrir defterleri ile beraber çalışıldığında nüfustaki bazı dalgalanmaların Şikâyet Defterleri'nde kayıt altına alınan şikâyetlerle bir ilgisinin olup olmadığının incelenmesi bu bakımdan tarih araştırmalarında ciddi ilerlemelere yol açabilir. Devletin yayınlamış olduğu adaletnameler ile Şikâyet Defterleri arasında bir bağlantı kurulabilme imkânı da bulunmaktadır.⁶⁶

Özellikle halkın yöneticilerle ilgili yaşamış olduğu sorunlar ve yöneticilerin yapmış olduğu yanlış uygulamalar hem Şikâyet Defterleri'nin konusunu oluşturmuş hem de Adaletnamelerin doğuşuna olanak sağlamıştır.⁶⁷ Daha erken dönemde ortaya çıkmasına rağmen şikâyet sisteminden bağlantısız düşünülemeyecek oluşu adaletnameler ile Şikâyet Defterleri arasındaki ilişkinin ciddi manada üzerinde durulması gereken bir konu olduğunu ortaya koyabilir. Şikâyet defterleri disiplinler arası konularda da kullanılabilir. Bu alanlardan en önemlisi sosyoloji gösterilebilir. Toplumsal olayları konu alan bir araştırmanın Şikâyet Defterleri'ndeki çeşitli konu başlıkları ile yol alması pek mümkündür. Çünkü belirli bir bölgeye odaklanıldığı zaman o bölgeden en çok hangi şikâyet geldiği ve bu şikâyetin sebebinin neye dayandığıyla ilgili araştırma Şikâyet Defterleri ışığında sosyolojik araştırma yöntemleri de kullanılarak ortaya konulabilir.

Her ne kadar esas bir kaynak vazifesi göstermesi mümkün olmasa da çok iyi bir yardımcı kaynak olarak görev alabilir. İçeriği itibariyle sadece transkripsiyon ve kısa bir

⁶⁶ İnalçık, 'Adaletnameler' 50.

⁶⁷ İnalçık, 'Adaletnameler' 50.

değerlendirilme yapılmasına olanak sağlaması önemli ölçüde şikâyet defterini başka araştırma konularına bağlı kılabilmektedir. Görüldüğü gibi Şikâyet Defterleri hem tarih alanında hem de disiplinler arası araştırmalarda yol gösterici bir kaynak olabilir. Şikâyet Defterleri'nin tamamının çözümlenip ve değerlendirilmesi Osmanlı Devleti'ndeki sosyo-ekonomik durumu önemli ölçüde özetleyebilir.

BÖLÜM 3. ŞİKÂyet GÖNDERİMİ, HAZIRLANMASI VE KABUL EDEN MERCİLER

3.1. Şikâyet Gönderme Hakkına Sahip Olanlar

Şikâyet Defter serilerinde en önemli husus hiç şüphesiz insan faktörüdür. İnsan faktörünün bu kadar önemli olduğu bir alanda ise şikâyet gönderenler arasında bir ayrım yapılmaması gerektiği düşünülebilir. Nitekim Osmanlı Devleti'nde de genel olarak tüm reaya şikâyet hakkına sahip olmuştur. Müslüman, Gayr-ı Müslim, Rum, Ermeni, Türk ve diğer etnik topluluklardan gelen tüm şahıslara şikâyet hakkı tanınmıştır.⁶⁸

Bu şikâyet hakkının tanınmasında Osmanlı Devleti özelinde ve genel olarak sultanın esas görevlerinden biri olan adalet düzenini korumak ve sağlamak olarak gösterilebilir.⁶⁹ Bu adalet düzeninin sağlanması içinde halka şikâyet hakkının ve kendini ifade hakkının verilmiştir.⁷⁰

3.2. Şikâyetin Hazırlanması

Halkın herhangi bir konuyla ilgili şikâyetin hazırlanması ve ulaştırılması oldukça farklı işlemler ve aşamalar içermektedir. Bu konulardan ilki ise Şikâyet Defteri'ne konu olacak şikâyet metinlerinin hazırlanmasıdır.

Bu noktada ilk basamağı kadılar ve imamlar oluşturmaktadır. İmamdan alınacak i'lâmların şikâyetlerin sahih ve dine uygun olabilmesi noktasında kullanılmıştır. Reaya bu bağlamda şikâyetlerinin inandırıcı olması amacını taşıması bakımından imamdan bir fetva almaya çalışmıştır.⁷¹ Reaya almış olduğu fetva ile bir delile (hüccet) de sahip olmuştur. Alınan bu fetva ile kadı huzuruna çıkılır. Bu delilin elde edilmesinden sonra ikinci aşama ise bu fetva ile i'lam hazırlanmasıdır. İ'lam kelime anlamı itibariyle

⁶⁸ İnalçık, Şikâyet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzarlar' 35.

⁶⁹ Murat Tuğluca, 'Bir Balkan Şehri Olarak Üsküp'te Şikâyet Hakkının Kullanımı ve Şikâyet Mekanizması(1649-1675)', *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, sy.2, (2012): 108

⁷⁰ Tuğluca, 'Bir Balkan Şehri Olarak Üsküp'te Şikâyet Hakkının Kullanımı ve Şikâyet Mekanizması(1649-1675)' 108.

⁷¹ İnalçık, Şikâyet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzarlar' 36.

bildirmek, söylemek anlamını taşımakla beraber kadının şikâyet dilekçesini davalı ve davacı olarak İstanbul'a gönderilecek tarzda açıklamasıdır.⁷²

Şikâyet metinlerin hazırlanmasından sonra kadı huzuruna ya da diğer mercilere gidilerek şikâyet dilekçesi sunulurdu. İşte bu noktada halkın şikâyetini göndermesi arzuhal⁷³ veya mahzar gibi isimler almıştır.⁷⁴ Arzuhal ve mahzar şikâyetlerin belirli sayıda kişilerin toplanarak beraber yapmış olduğu şikâyet dilekçelerine denilmiştir.⁷⁵ Arzuhal ve mahzar kadı huzurunda gerçekleştirilen ve kayıt altına alınan şikâyet yöntemidir⁷⁶. Halk şikâyetini kadının huzuruna bizzat giderek toplu halde yaparak kayda geçirmiştir.

Her ne kadar şikâyet konusunda bir sınırlama ve yahut limit olmamasına rağmen yapılacak şikâyetin özellikle devlet görevlisiyle ilgili olanların bir kanıt taşıması gerekmektedir. Padişahlar özellikle kanıtsız ve yalan arzuhal konusunda oldukça titiz davranmışlardır. Gönderilen arzuhaller ve mahzarlar gerçeğe aykırı ve iftira içeriyorsa padişahların bu arzuhalleri yaktığı ya da yırttığı belirtilmiştir.⁷⁷

Devlet şikâyet metinlerine her zaman özel hususiyet göstermiştir. Bu bağlamda kullandığı önemli yollardan biri mahallinde görülmesi uygulaması gösterilebilir. Bazı çetrefilli soruşturmalarda örneğin teze konu olan 9 numaralı defter de rast gelindiği gibi mübaşir gönderme çabasında da bulunmuştur. Micheal Ursinus'un *Grievance Admin (Şikayet) Ottoman: Kaymakam Of Rumelia's Record Book of Complaints of 1781-1783*⁷⁸ isimli eserinde oldukça ilginç bir noktaya değinmektedir. Bu da özel ve çetrefilli konularda çağırılan mübaşir gönderilme ücretinin şikâyetçi tarafından ödendiğini iddia etmektedir.⁷⁹ Mübaşirlik gibi hizmetin devletin hazinesine ödenmesi gereken bir meblağ olduğundan ve bu bağlamda *buyruldu, hizmet-i mübaşiriye ve hazine-i veliyu`nnimenin hizmetidir*⁸⁰

⁷² Ahmet Akgündüz, 'İ'lâm', *Türkiye Diyanet Vakfı Diyanet Ansiklopedisi*, c.22, (İstanbul: TDV, 2000), 72.

⁷³ Gümrukçuoğlu, 'Şikâyet Defterlerine Göre Osmanlı Teb'asının Şikâyetleri' 180.

⁷⁴ İnalçık, 'Şikâyet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzarlar' 35.

⁷⁵ Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi' 21

⁷⁶ Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi':21

⁷⁷ Mehmet İpşirli, 'Arzuhal' *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.3 (İstanbul: TDV, 1991), 478

⁷⁸ Ursinus, *Grievance Administration (Şikayet) In An Ottoman Province The Kaymakam Of Rumelia's 'Record Book of Complaints' of 1781-1783*,

⁷⁹ Ursinus, *Grievance Administration (Şikayet) In An Ottoman Province The Kaymakam Of Rumelia's 'Record Book of Complaints' of 1781-1783*, 19-20

⁸⁰ Ursinus, *Grievance Administration (Şikayet) In An Ottoman Province The Kaymakam Of Rumelia's 'Record Book of Complaints' of 1781-1783*, 19-20

gibi terimlerin mübaşirlik hizmetlerinin paralı olduğunu belirtmektedir.⁸¹ Ancak Ursinus'un eserinde belirttiği mübaşirlik ücreti geç tarihli 18 yy. sonu tarihli olup daha önceki transkripsiyonu yapılan Şikâyet Defterleri'nde rastlanılan bir konu değildir. Esasında devlet maliyesindeki bozulma neticesinde halktan böyle bir ücret talebinde bulunulduğu düşünülebilir.

Yine de içeriğini eşkıyalık, miras veya mahallinde değerlendirilmesi gereken bir durum olduğunda olay yerine bir mübaşir gönderilmesi kararı alınıp gerekli incelemelerden sonra İstanbul'a davacıyla beraber dönmesi hedeflenmiştir. Bu sayede şikâyetçinin şikâyetini tam olarak iletebilmesini ve çözülebilmesi amaçlanmıştır.

Şikâyet Müessesesindeki bu titizlik ve uğraşlar bize gösteriyor ki devletin özellikle şikâyetin iletebilme konusunda dahi itici bir rol sahibi olduğunu ve de her türlü haklı şikâyetin İstanbul'a ulaşip gerekli cevabın verilebilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

3.3. Şikâyet Kabul Eden Merciler

Osmanlı Devleti topraklarında halk şikâyetlerini çeşitli şekillerde devlet kademesine ulaştırma yollarını denemiştir. Devlet bu noktada da halka önemli kolaylıklar sağlamıştır. Halkın devletin olduğu her yere şikâyetini iletebilmesi sağlanmıştır.

Bu noktada halk herhangi bir konu hakkındaki şikâyetini iletebilmek amacıyla divanlar, mahkemeler, bazen tarikatlar⁸², av partileri ve de cuma selamlıklarını⁸³ kullanma yoluna gitmiştir. Osmanlı Devleti de bu noktada halka büyük kolaylıklar göstererek halkın her koşulda dinlenilmesini ve de şikâyetlerin çözülmesini amaçlayan bir yol izlemiştir.

3.3.1. Divan-ı Hümayun

Osmanlı Devleti'nde Divan-ı Hümayun önemli devlet kararlarının alındığı ve yönetsel işlevi bulunan bir yapıdır.⁸⁴ Bu yapı II. Murad döneminden itibaren etkili bir hal

⁸¹ Ursinus, *Grievance Administration (Şikâyet) In An Ottoman Province The Kaymakam Of Rumelia's 'Record Book of Complaints' of 1781-1783*, 20

⁸² Tuğluca, *Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)*, 51

⁸³ Tuğluca, *Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)*, 29

⁸⁴ Mumcu, 'Divan-ı Hümayun' 430

almıştır.⁸⁵ Padişah başkanlığında devlet erkânının katılımıyla toplanıyor oluşu Divan-ı Hümâyûn'un işleyişini önemli kılmıştır. Özellikle Fatih Sultan Mehmet zamanında hazırlanılan kanunnamede Divan esas işleyişine kavuşmuştur. Alınacak kararlar ve uygulanacak yöntemler, takip edilecek hususlar gibi konular belirtilmiştir.⁸⁶ Fatih'ten sonra Padişahın başkanlığı kaldırılmış olup Veziriazam başkanlığında toplanmaya başlanmıştır.⁸⁷

Bu derece önemli bir yere sahip olması nedeniyle Divan-ı Hümâyûn'un devlet kararlarından başka halkın şikâyetlerinin dinlenildiği ve çözüme kavuşturulduğu bir yer olmuştur. Divan'da şikâyetlerin dinlenilmesi sadece Osmanlı Devleti'ne has olmayıp bundan önceki Türk-İslam Devletleri'nde de var olan bir yöntemdir.⁸⁸ Bu yüzden padişah başkanlığında olsun veya olmasın toplanan divanlar da şikâyetlerin dinlenilmesini ve çözüm oluşturulmasını da sağlamıştır. Ayrıca Divan-ı Hümâyûn'da kaydedilen şikâyetler Şikâyet Defterleri serisinin oluşturulmasını da sağlamıştır.⁸⁹ Bu yüzden şikâyetlerin Divan-ı Hümâyûn'da çözüme kavuşturulması Şikâyet Defterleri özelinde önemli bir yer kaplamaktadır. Öncelikle Divan-ı Hümâyûn'a gelen şikâyetler iki sınıfta toplanabilir. Birincisi daha önce hükme bağlanan ve tekrar incelenmek üzere Divan'a gelenler diğeri ise de ilk olarak divan'a gelen şikâyetlerdir.⁹⁰

Osmanlı Devleti'nin en üst devlet kurumu olması sebebiyle Divan-ı Hümâyûn'da şikâyetle bulunmak belirli bir silsileye bağlı olmuştur. Bu işlemlerden ilk olarak adlandırabileceğimiz ilk adım ise şikâyet dilekçelerinin toplanması, bir sıraya konulması ve de özet haline getirilmesidir.⁹¹ Bu işlemi ise Bâb-ı Hümâyûn ve Babü's Selam arasındaki avluda bulunan tezkireciler yapmıştır. Şikâyetçilerin yapmış oldukları yazılı veya sözlü şikâyetler öncelikle tezkirecilere verilir, tezkireciler de şikâyet dilekçelerini

⁸⁵Tuğluca, *Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi* (1683-1699) 30.

⁸⁶Mumcu, 'Divan-ı Hümâyûn' 430

⁸⁷ Mumcu, 'Divan-ı Hümâyûn' 430

⁸⁸ Tuğluca, *Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi* (1683-1699), 22.

⁸⁹Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi' 13

⁹⁰ Mustafa Şentop: *Osmanlı Devleti'nde Kazaskerlik Kurumu* (XVIII. Yüzyıl Sonlarına Kadar),(doktora tezi, Marmara Üniversitesi,2002), s.172

⁹¹ Tuğluca, *Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi* (1683-1699), 32

bir sıraya koyup özetlerini çıkartarak belirli bir sıraya koyarlardı.⁹² Bu özetler de sıralı bir şekilde çavuş başına verilirdi. Çavuşbaşı şikâyet metinlerini incelemeye bakardı.⁹³ Şikâyetleri alınan kişiler kubbe altının sol tarafında bekletilir sırayla içeri alınırdı.⁹⁴ Bu işlemlerin gerçekleşmesinden sonra divan'a çıkan kişi incelemeyi sessiz bir şekilde takip eder ve de sonuca razı olurdu. Divan'da alınan kararlar temyiz edilemez ve kara kesindir.

Divan'da mübaşir görevlendirmesi de yapılmıştır. Esasında bugünkü anlamıyla da kullanılıyor olsa da bir başka olarak ta olayın etraflıca araştırılması açısından bir savcı niteliğinde gönderilen bir görevlidir.⁹⁵ Bu tür görevlendirme olayların oldukça çetrefilleşmesi neticesinde başvurulmuş bir adım olmuştur. Özellikle miras ve cinayet gibi konuların çözülmesinde mübaşir görevlendirilmesi yapılmıştır.⁹⁶ Divan-ı Hümayun şikâyetlerin çözüme kavuşturulmasında önemli bir yer oynamış gözükmektedir. Osmanlı Devleti'ndeki kurumsallaşmanın tezahürü olarak gösterilebilecek şikâyetlerin toplanması ve de kayda geçirilerek yeni bir defter serisinin oluşturulmasına ön ayak olmuştur.

3.3.2. Kadı Mahkemeleri

Kadılar Osmanlı Devleti'nde en önemli ve en küçük devlet görevlisi olarak sayılabilir. Yaptığı görevler ve sahip olduğu yetki bakımından oldukça ilgi çekicidir. Devletin emirlerini ulaştırmada ve uygulamada önemli rol oynamıştır. Devlet emirlerinin tatbiki konusunda devletin taşradaki en önemli yardımcısı olmuştur.⁹⁷ Yönetimsel görevlerinin dışında kadı bulunduğu sancakta kendi konağında davaları da görmüştür.

Halkın şikâyetlerinin bildirmesi ve ulaştırması bakımından taşradaki ilk adım olarak yer almıştır.⁹⁸ Kadı, şikâyetlerin öncelikle bağlı bulunduğu eyalet veya sancak divanına ya da yakınsa Divan-ı Hümayun'a sevkini sağlamıştır.⁹⁹ Kendisine gelen şikâyetin belirli bir

⁹² Tuğluca, *Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi* (1683-1699), 32

⁹³ Tuğluca, *Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi* (1683-1699), 33

⁹⁴ Tuğluca, *Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi* (1683-1699), 32

⁹⁵ Gümrükçüoğlu, 'Şikâyet Defterlerine Göre Osmanlı Teb'asının Şikâyetleri' 179.

⁹⁶ Gümrükçüoğlu, 'Şikâyet Defterlerine Göre Osmanlı Teb'asının Şikâyetleri' 179.

⁹⁷ Bozatay ve Demir, 'Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme', 73.

⁹⁸ Bozatay ve Demir, 'Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme' 77

⁹⁹ Tuğluca, *Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi* (1683-1699), 44.

düzene sokulması ve devlete gönderilebilmesi için gerekli olan yasal düzenlemelerle ilgilenmiştir.¹⁰⁰ Sıradan bir halkın sadece şikâyetini yapıp gitmesi değil, şikâyetin tüm aşamalarında kuvvetli dayanakların araştırılması (i'lâm) oluşturulması gibi işlemlerle de yakından ilgilenmiştir. Ancak şikâyet için yapılacak bu işlemler elbette belirli bir çaba, gayret ve de masraf gerektirmektedir. Bunun için de şikâyetle bulunanlardan *kaydiye* adında bir ücret alınmıştır.¹⁰¹ Ursinus'un eserinde verdiği tutar 12-20 arasında bir tutardır.¹⁰² Ancak bu tutarın akçe, para veya kuruş olup olmadığı belgelerde kayıtlı değildir.¹⁰³ Bu i'lâm kayıtlarının ve daha başka delillerin kaydedildiği defter *sicil-i mahfuz* olarak adlandırılmıştır.¹⁰⁴

Kadı devlet görevlileri hakkındaki şikâyetlere de bakma yetkisine sahiptir.¹⁰⁵ Halkın şikâyet konularında başı çeken önemli bir mesele olan devlet görevlilerinin yapmış oldukları haksız uygulamaların çözümü için de rol oynamıştır. Kadının şikâyetleri çözme konusunda ve de kanunları tatbik etmede ciddi bir salahiyyete sahip olması kadının şikâyet merciinde önemli bir yere sahip olmasına olanak sağlamıştır. Kadının yöneticileri sorgulayabilmesi, doğrudan doğruya merkeze bağlı olması da kadının şikâyet sistemindeki yerini sağlamlaştırmıştır.¹⁰⁶

3.3.3. Sancak, Eyalet ve Şehzade Divanları

Divan-ı Hümâyûn şikâyetlerin iletilmesi konusunda başlıca bir adres olarak yerini her zaman korumuştur. Ancak dönemin şartları göz önüne alındığında ulaşım vasıtalarının gelişmemiş olduğu bir dönem de Divan-ı Hümâyûn her zaman bir numaralı şikâyet merci olmamıştır. Bu durumda ise devreye küçük birer Divan-ı Hümâyûn benzeri örgütlenme olan sancak, eyalet ve şehzade divanları devreye girmiştir.

¹⁰⁰ Bozatay ve Demir, 'Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme', 74.

¹⁰¹ Ursinus, *Grievance Administration (Şikâyet) In An Ottoman Province The Kaymakam Of Rumelia's 'Record Book of Complaints' of 1781-1783*, 19-20

¹⁰² Ursinus, *Grievance Administration (Şikâyet) In An Ottoman Province The Kaymakam Of Rumelia's 'Record Book of Complaints' of 1781-1783*, 19

¹⁰³ Ursinus, *Grievance Administration (Şikâyet) In An Ottoman Province The Kaymakam Of Rumelia's 'Record Book of Complaints' of 1781-1783*, 19

¹⁰⁴ Hülya Taş, Osmanlı Kadı Mahkemesindeki 'Şühûdü'l Hâl Nasıl Değerlendirilebilir? *Bilgi*, sy.44, (2008), 25

¹⁰⁵ Şentop, *Osmanlı Devleti'nde Kazaskerlik Kurumu (XVIII. Yüzyıl Sonlarına Kadar)* 183-84.

¹⁰⁶ Bozatay ve Demir, 'Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme', 79.

3.3.3.1. Eyalet Divanı

Merkezi yönetime uzak olan yerlerde kurulan eyalet divanları merkezdeki divanın küçük bir benzeri Eyalet Beylerbeyinin konağında Hazine, Tımar Defterdarları, Tezkireci, Çavuş, Kâtipler ve Eyalet Kadısının da toplanmasıyla gerçekleşmiştir.¹⁰⁷ Taşrada örgütlenmiş oluşu halka bu divanlara şikâyetlerini sunma ve iletme imkânını sağlamıştır. Bu bakımdan şikâyetler tıpkı Kadı Mahkemelerindeki gibi dinlenip çözülebiliyordu. Divan-ı Hümâyûn'un küçük bir benzeri olması sebebiyle kadı mahkemelerinden farklılık göstermektedir. Bu farklılıklardan en önemlisi halkın yapmış olduğu şikâyeteye tıpkı Divan-ı Hümâyûn'daki gibi çözüm sunulmasıdır. Bir diğer önemli mesele ise halkın tabii olduğu yöneticiler yöneticileri hakkında yapmış olduğu şikâyetlerin dinlenip, çözüme kavuşturulması olmuştur. Bu noktada en önemli etken eyalet divanının başındaki yöneticidir. Eyalet Divanının yöneticisinin geniş yetkilere sahip olması şikâyetlerin çözümünde oldukça önemli bir etken oynamıştır.¹⁰⁸ Böylelikle bir mezalim mahkemesi görevi de görmüştür.¹⁰⁹ Özellikle Eyalet mahkemeleri daha çok şer'i davalarda etkin bir rol oynayarak şer'i davalara müdahil olmuştur.¹¹⁰

Divan-ı Hümâyûn'un benzeri olması verilen kararlara da yansımış ve çıkan kararlar kât'i surette olmuştur.¹¹¹ Temyiz edilme şansı yüksek değildir. Yüksek değildir kelimesinden kasıt bu temyiz kısmının sadece Vezir tarafından belirli bir dereceye kadar işletilebilmesinden kaynaklıdır. Eyalet Divanları aynı Divan-ı Hümâyûn'daki benzer kurallara sahiptir.¹¹²

Eyalet Divanları taşradaki en büyük yönetim kurumu olduğundan dolayı şikâyet yoğunluğu oldukça yüksek olmuştur. Bu noktada örnek verilirse Murat Tuğluca'nın *Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması ve İşleyiş*

¹⁰⁷ Tuğluca, 'Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)' 40.

¹⁰⁸ Hülya Taş, Osmanlı Diplomatiği İle İlgili Bir Kitap Vesilesiyle, *Belleten*, 71, sy.262, (2007): 1001

¹⁰⁹ Tuğluca, 'Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)' 41.

¹¹⁰ Ursinus, *Grievance Administration (Şikâyet) In An Ottoman Province The Kaymakam Of Rumelia's 'Record Book of Complaints' of 1781-1783* 5

¹¹¹ Günay, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi' 22.

¹¹² Tuğluca, 'Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)' 41.

Biçimi (1683-1699) adlı eserinde rast gelinen bir metinde sadece Manastır Eyaleti'nde gönderilmiş olan arzuhallerin %72.97 si şikâyet sebebiyle yapıldığını göstermektedir.¹¹³

3.3.3.2. Sancak Divanları

Genel itibariyle Sancak Divanları da Eyalet Divanları ile aynı görevi üstlenmiştir. Ancak Eyalet Divanlarına göre daha mütevazı olması ve daha astında bulunmasından kaynaklı Sancak Divanlarında kararlar kesin olmamıştır. Bu noktada ise Sancak Divanları, Eyalet Divanları'nın bir alt mahkemesi gibi çalışarak çözilemeyen konuların sevkini Eyalet Divanlarına yapmıştır.¹¹⁴

3.3.3.3. Şehzade Divanı

Yetkili başvuru yerlerinden biri de Şehzade Divanları'dır. Şehzadelerin yönetim tecrübesi tatbiki için gönderildikleri sancaklarda küçük bir divan kurma görevini de üstlenmişlerdir.¹¹⁵ Bu bakımdan kurmuş oldukları mikro divan tabii olarak şikâyet dinleme ve çözüm görevinde bulunmuştur. Taşradaki halkın şikâyetlerini ulaştırma konusunda Eyalet, Sancak ve Şehzade Divanları oldukça önemli roller oynamışlardır. Sorunların çözülebilmesindeki sahip oldukları yetki ve bunları kullanabilmeleri bakımından önemi ortaya koymuştur.

3.3.4. Veziriazam Divanı

Şikâyetlerin iletildiği bir diğer adres ise vezirlerin başkanlık ettiği divanlardır. Osmanlı Devleti'nde İkinci Divanı olarak adlandırılan ve de Vezirlerin devlet işlerini görüşmek ve halkın istek, şikâyetlerini dinleyip çözmek amacıyla kendi konaklarında belirli günlerde divan kurulmuştur.¹¹⁶ Bu günler Divan-ı Hümâyûn'un toplandığı günler dışında ki günler olan Çarşamba ve Cuma günlerinde toplanmıştır.¹¹⁷ Bu aşamada önemli devlet görevlilerinden elçi kabulleri, devlet işleri ve de halkın şikâyetlerinin dinlenilmesi gibi

¹¹³ Tuğluca, 'Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)' 40.

¹¹⁴ Tuğluca, 'Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)' 41.

¹¹⁵ Haldun Eroğlu, 'Şehzade', *Türkiye Diyanet Vakfı Diyanet Ansiklopedisi*, c.38, (İstanbul: TDV, 2010), 482

¹¹⁶ Mehmet İpşirli, 'İkinci Divanı', *Türkiye Diyanet Vakfı Diyanet Ansiklopedisi*, c. 22, (İstanbul: TDV, 2000), 26

¹¹⁷ İpşirli, 'İkinci Divanı', 26

faaliyetlere ev sahipliği yapmıştır.¹¹⁸ Vezirin konağında kurulan İkinci Divanı devlet yönetimiyle ilgili kararların yanı sıra özellikle halkın şikâyet ve isteklerinin dinlendiği ve çözüme kavuşturulduğu bir yer olmuştur.¹¹⁹ Zira Divan-ı Hümâyûn'un önemli iş yüklerinden biri olan şikâyetlerin vezir divana aksettirilmesi Divan-ı Hümâyûn'un iş yükünü azaltmada etkili olmuştur.¹²⁰

İkinci Divanı'nda vezirin yanında yardımcı olarak mutlaka Kazaskerlerin ve de diğer bazı yardımcı divan görevlilerin de bulunmuştur. Özellikle Kazaskerin bizzat İkinci Divanına iştirak etmesi iletilen şikâyetlerin çözümü konusunda kesin bir yol izlendiğinin göstergesidir. Divan-ı Hümâyûn'da olduğu gibi ikinci divanında da Kazaskerin hazır bulunması sayesinde Vezir şikâyetleri dinledikten sonra çözümü için bu şikâyetlerin Kazaskerlere sevkini de sağlamıştır.¹²¹

İkinci Divanında önemli bir başka husus ise Divan-ı Hümâyûn'daki çözülmüş davaların temyizi konumunda olmasıdır. Divan-ı Hümâyûn'da alınan kararlar temyiz edilemez ve kât'i surette olmuşlardır. Ancak bu konuda tek istisna vezir başkanlığında toplanan ikinci divanıdır.¹²² Divan-ı Hümâyûn'da şikâyetler hakkında alınan kararların sadece ikinci divanlarında değiştirilebilme olanağı sağlanması iş yükü paylaşımı bakımından önemli kolaylıklar sağlaması amacıyla sağlandığı düşünülebilir. Vezir başkanlığında toplanan İkinci Divanları şikâyetlerin ulaştırılma ve çözümü noktasında Divan-ı Hümâyûn kadar etkili olmuştur. Özellikle Divan-ı Hümâyûn'da alınan kararların temyizi noktasında yer alması ikinci divanını önemli bir yere taşımıştır.

3.3.5. Osmanlı Devleti'nde Diğer Şikâyet Ulaştırma Yöntemleri

Osmanlı Devleti'nde önceki bölümlerde bahsedilen başvuru yöntemlerinden başka halkın şikâyetlerini ulaştırmada kullanabileceği başka yöntemlerde olmuştur. Bu yöntemler ise Cuma Selamlığı ile Av Partileri olarak söylenebilir.

¹¹⁸ İpşirli, 'İkinci Divanı', 26

¹¹⁹ İpşirli, 'İkinci Divanı', 26

¹²⁰ Tuğluca, 'Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)' 37.

¹²¹ Tuğluca, 'Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)' 38.

¹²² Tuğluca, 'Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)' 38.

3.3.5.1. Cuma Selamlığı

Şikâyet ulaştırma yöntemlerinden biri Cuma Selamlığı'dır. Cuma Selamlıkları padişahların halkla bütünleşmesini sağlayabilecek önemli uygulamalardan biridir. Cuma Selamlığı uygulaması 16-18. yy. arasında Cuma Selamlığı yaygın olarak kullanılmıştır.¹²³ Cuma Selamlığı uygulamasında halk şikâyetlerini padişaha bir şekilde bağırarak, dilekçe yazarak ve yahut tanıdıkları vasıtasıyla ileterek sorunlarının çözülmesini sağlamayı amaçlamıştır.¹²⁴

Cuma Selamlıkları'nda, Padişaha uzatılan şikâyetlerin çözülmesinden Sadrazam sorumludur. Padişahların halkın şikâyetleri konusunda hassas olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda Cuma Selamlıklarında gönderilen şikâyetlerin toplanması ve çözülmesi konusunda titizliğe dikkat edilmiştir. Halk ise Cuma Selamlıklarını ciddi oranda şikâyet ulaştırma amaçlı kullanmıştır.

Her ne kadar Cuma Selamlıkları halkın çok kullandığı bir yöntem olsa da bu noktada aşırılıklara ve yanlış kullanımlara da yol açmıştır. Bu noktada önemli bir örnek ise II. Mahmud döneminde sürekli olarak aynı konuda şikâyet dilekçesi gönderen bir aşiretin şikâyetlerinden bunalan Padişah, Sadrazamın bu konuyla ilgilenmesini ve derhal çözmesi talebinde bulunmuştur.¹²⁵ Ancak bu tür usulsüzlüklere rağmen Cuma Selamlığı şikâyet ulaşımı bakımından önemli bir yer tutmuştur. Doğrudan Padişaha ulaşan ve Padişahın bu sorunu çözebileceğine dair bu inanç Cuma Selamlıklarını değerli kılmıştır.

3.3.5.2. Av Partileri

Sonuncu şikâyet ulaştırma yöntemi ise Av Partileri'dir. Padişahlar sefere çıkmadıkları zamanlarda Av Partileri yapmışlardır. Bu Av Partileri belirli bir süreyi kapsayan bir döneme yayılmıştır. Halk ise Av Partilerini şikâyetlerini ulaştırmada bir araç olarak görmüştür.¹²⁶

¹²³ Mehmet İpşirli, 'Cuma Selamlığı', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 8 (İstanbul: TDV, 1993), 90.

¹²⁴ İpşirli, 'Cuma Selamlığı' 90.

¹²⁵ İpşirli, 'Cuma Selamlığı' 91

¹²⁶ Tuğluca, 'Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)' 29.

Padişahlara doğrudan ulaştırılan şikâyet konusunda Halil İnalçık'ın *Adaletnameler* adlı makalesinde yazan şu metin oldukça önemli bir kayıttır. *H.999 Yılı Nevruzunda Padişah deniz kenarında yazlık sarayına indiği zaman Galata reayası kayıklarla karşısına gelip Galata kadısı aleyhinde doğrudan doğruya şikâyetle bulunmak istediler. Padişah kendilerini dinledi ve kadıyı azletti.*¹²⁷

Padişahın yanına varılarak yapılan bu şikâyetlerin tıpkı Cuma Selamlığında olduğu gibi doğrudan ve hızlı bir çözüm bekleyen halk için önemli bir yer tuttuğunu söylemek yanlış olmaz.

¹²⁷ İnalçık, 'Adaletnameler' 51

BÖLÜM 4. ŞİKÂyet KONULARI

Şikâyet Defterleri'ne kaydedilen şikâyetler oldukça değişik konu başlıklarına sahiptir. Ancak bu konu başlıkları halkın sıklıkla sorun yaşadığı ve de büyük sıkıntılara yol açan konu başlıklarıdır. Bu konu başlıkları 9 Numaralı Şikâyet Defteri özelinde de olduğu gibi diğer şikâyet defterlerinde de sıklıkla belirli konu başlıkları vardır. Bu şikâyet konuları ise diğer şikâyet defterleri örneklerinde de rastlanabilecek kayıtlardır;

- Emir,
- Zimmetine Para Geçirmek
- Vakıf
- Zulüm
- Kişiler arası Anlaşmazlık
- Miras¹²⁸

4.1. Vakıf

En önemli şikâyet başlıklarından biri vakıflarla ilgili olan şikâyetlerdir. Vakıflarla ilgili olan şikâyetler, Şikâyet Defterleri'nin, Mühimme Defterleri'yle olan ayrımı belirten bir konu başlığıdır.¹²⁹ Vakıfların özel bir mülkiyete sahip olması vakıflarla ilgili şikâyetlerin özellikle Şikâyet Defterleri'ne kaydedilmesine yol açmıştır.¹³⁰

Vakıflarla ilgili şikâyetleri genelde vakfın mütevellisini ve yahut vakfın sahibinin görevlendirdiği saraydaki kadınların ve devlet görevlilerinin dışarıdaki işlerinden sorumlu kişi olmasından dolayı vakıflarla ilgili şikâyet başvurularını darrüsaade ağası yapmıştır.¹³¹ Vakıflarla ilgili olan şikâyet konuları daha çok vakfın arazilerinde kurulu olan yapıların tamiri, bakımı ve ilgilenilmesiyle alakalı konulardır.¹³²

¹²⁸ Gümrükçüoğlu, 'Şikâyet Defterlerine Göre Osmanlı Teb'asının Şikâyetleri', 191

¹²⁹ İncicik, 'Şikâyet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzarlar' 39

¹³⁰ İncicik, 'Şikâyet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzarlar' 39

¹³¹ Altındağ Ülkü, 'Darüssade' *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.9 (İstanbul:1994 TDV), :2

¹³² İncicik, 'Şikâyet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzarlar' 39

4.2. Kişiler Arası Anlaşmazlık

Bir başka şikâyet konusu ise kişiler arası anlaşmazlıklardır. Birçok örneğine rastlanabilecek bu tür kayıtlar şikâyet defterlerinde başı çeken konulardan olmuştur. 9 Numaralı Şikâyet Defteri’nde örneğinde sıklıkla rast gelinen bu tarz örnekler şikâyet dilekçelerinin önemli konularından birini oluşturmuştur. Bu konu başlığı aslında cinayet, suçlar, borçlar, toplum huzurunu bozma, arazi anlaşmazlıkları ve miras konularıyla oldukça yakın ilişkilidir. Birbirinden farklı konu başlığı olmasına rağmen kişiler arası anlaşmazlık halkın sıklıkla şikâyetinde bulunduğu konu başlıklarından olmuştur. Bu konuların karmaşık olması ve özellikle cinayet, toplum huzurunu bozma ve miras gibi konularla ilişkili olması dolayısıyla karışık bir konu başlığıdır. Bu tür şikâyetlerin çözümü ise mahallinde çözümü gerektirmiştir.¹³³ Kişiler arası anlaşmazlık aynı zamanda halkın sıradan olaylarını dahi devletle rahatlıkla paylaşabildiğinin ve çözümü için devletten yardım isteyeceğinin önemli bir kanıtı durumundadır.

4.3. Zulüm

Yöneticilerle ilgili olan şikâyetler de önemli bir konu başlıklarındandır. Özellikle şikâyet hakkının varlığı halka yöneticilerini şikâyet edebilme hakkını sağlamıştır. Yöneticilerin birbirleriyle ilişkili olan şikâyetleri de bu konu kapsamına dâhil edilebilir.¹³⁴ Halktan alınan fazla vergi, haksız para, rüşvet ve angarya uygulamaları yöneticilerle ilgili olan şikâyetlerin önemli kısmını oluşturur. Yöneticilerle ilgili şikâyetler Osmanlı Devleti’nde yeni bir sınıflandırmanın doğmasını sağlamıştır. Bu tür şikâyetlerin oluşturduğu suçlara zulüm suçu da denilmiştir.¹³⁵ Yani kısaca halka karşı işlenen zulüm suçu şikâyet konusu sayılmıştır.

Halka karşı işlenen suçlar dışında devlet görevlilerinin birbirlerine karşı işledikleri suçlar da zulüm suçu kavramına girebilmektedir. Bu noktada üst mevkideki yöneticilerin yapmış oldukları adam kayırmalar, ücret konularında yolsuzluklar yapılması ve de genel olarak yapılan kötü davranışlar zulüm suçu kapsamına girebilmektedir.¹³⁶

¹³³ İnalçık, ‘Şikâyet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzarlar’ 40

¹³⁴ Gümrükçüoğlu, ‘Şikâyet Defterlerine Göre Osmanlı Teb’asının Şikâyetleri’ 189

¹³⁵ Ahmet Mumcu, *Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı*, (İstanbul: Sevinç Matbaası, 1972), 7.

¹³⁶ İpşirli, ‘Anadolu Kadıaskeri Sinan Efendi Hakkında Yapılan Tahkikat ve Bunun İlmiye Teşkilatı Bakımından Önemi’ 213

Yöneticilerin işledikleri zulüm suçu farklı boyutlara ulaşabilen noktaları da vardır. Bunlardan en önemlileri eşkıyalarla beraber hareket edilmesi ya da halk üzerine taarruzlarda bulunulmasıdır.¹³⁷ Bu bağlamda devlet yöneticilerinin diğer suçlularla beraber hareket etmesi ve de ayaklanma çıkarması gibi boyutlarda müfettişler dahi görevlendirilmiştir.¹³⁸

Devlet özellikle bu konu üzerinde titiz davranmış ve birçok önlem almaya çalışılmıştır. Bu bağlamda en önemli kavram bid’attir. Bid’atler angarya, rüşvet ve fazla vergileri içeren sonradan uydurulmuş haksız uygulamalara denilmektedir.¹³⁹ Devlet adaletnameler yayınlarak bu bid’atleri ortadan kaldırmayı çalışmıştır.¹⁴⁰

4.4. Emir

Şikâyet Defterleri’nde devlet görevlilerine verilen emirlere de rast gelinmiştir. Esasında bu kayıtların Şikâyet Defterleri’ne kaydedilmesi devlet emirlerinin hızlı bir şekilde ulaştırılmasından kaynaklıdır. Devlet görevlilerine gönderilecek emirler için fermanların gönderilmesi gerekirken devlet özellikle şikâyetlerle ilgili hükümlerin paylaşımında emirleri de gönderme yoluna gitmiştir. Bu şekilde devlet yönetiminde kolaylıklar sağlanmıştır.

4.5. Miras

Miras konusu özellikle ciddi bir yekûn tutmaktadır. Ölen kişilerin miraslarının nasıl paylaşılacağı, taksimi neye göre yapılacağı ve de hangi şartların taşınması gerekliliğini bildiren hükümler gönderilmiştir. Bu konuda ciddi usulsüzlüklere rastlanılabilmektedir. Özellikle varisi bulunmayan miraslar belirli bir süre sonra devlete geçmektedir.¹⁴¹ Ancak bu noktada yeniçerilerin miraslar konusunda usulsüzlük yaparak kendi zimmetlerine geçirmeye çalışmalarına sık rastlanmıştır.¹⁴² Özellikle günümüzdeki gibi alt–üst soy bilgisinin rahatlıkla belirlenememesi miras paylaşımlarında haksız uygulamaların yaşanmasına yol açmıştır. Bu tür şikâyetler daha çok bölgedeki kadılar tarafından takip

¹³⁷ Mumcu, ‘Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı’, 19

¹³⁸ Hülya Taş, Osmanlı’da Şikâyet Hakkının Kullanımı, *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, 2, sy.3 (2007), :190

¹³⁹ İnalçık, ‘Adaletnameler’ 52.

¹⁴⁰ Mumcu, *Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı*, 8.

¹⁴¹ Erkal Mehmet, ‘Beytül-mâl’ *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, c.6 (İstanbul:1992 TDV), :93

¹⁴² Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA), Atik Şikâyet Defteri, (A.DVNS. ŞKT.) 9.

edilmiş ve gerekli tahkikat yapılması istendiğini belirten kayıtlar mevcuttur. Halkın kendi arasında yapmış olduğu gasp gibi yöneticilerinde borç sebebiyle yapmış olduğu haksız yere miras gaspı da bulunmaktadır. Buna en önemli örneklerden biri;

Sakız Monlasına ve Serdârına hüküm ki;

Bundan akdem Sakız'da fevt olan Yusuf Paşa'nın dâyinlerinden Kahraman ve Halil Ağa demekle marûf yeniçerileri müteveffâ-yı merkûmun muhallefâtını mûmza ve mahtûm müfredât defteri mûcebince kabz eyledikleri iki bin dört yüz yirmi beş guruşu (?) dâhil ve sâ'irdâyinleriyle hesâbların Mahmud Paşa mahkemesinde görülmek için mürâfa'a olunmağın meblağ-ı mezbûrlar (?) olmaları mezbûrlar müsâferetenfirar etmekle ocak tarafından tayîn olunan mübâsir birle Asitâne'ye ihzâr için Süleyman Paşa mektûbu mûcebince yazılmışdır.¹⁴³

4.6. Zimmete Para Geçirme

Son olarak zimmete para geçirmeyle ilgili şikâyetler hem zulüm suçuyla hem de kişiler arası anlaşmazlıkları içinde barındıran bir konu başlığıdır. Özellikle mutasarrıf ve mültezimlerin devlet vergilerini toplamadaki usulsüzlüklerine ve de sipahilerin kanunda yazan vergilerden fazla vergi alarak zimmetine para geçirmesi olayına sıklıkla rastlanmaktadır.

Özellikle yönetici konumundakilerin sıklıkla başvurduğu bir yöntem olan zimmete para geçirme yönetici kesimin halktan fazla vergi talep etmesi şeklinde kendini gösterebilmektedir. Halk arasında ise bu durum miras paylaşımları sırasında yapılan haksızlıklarda kendisine yer bulmuştur. Miras paylaşımının tam yapılmaması / yapılamaması gibi durumlar bu sonuca yol açmıştır. Bu suça gösterilebilecek örneklerden birisi budur;

Suğla paşasına ve Seferihisar kadısına hüküm ki;

Ol-cânibde yenişeri serdârı olan Murtaza gelüb kazâ-i mezbûra tâbi' Edile ve tevâbi'i hâssı bin doksan bir senesinin mahsûl-i muhassıl-ı emvâl olanlarından der- 'uhde ve yedine memhûr temessük alub zabt ettirdikde Veli nâm yeniçeri zuhûra gelüb doksan senesinin

¹⁴³ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

mahsûlün ben der-‘uhde etmekle doksan bir senesi mahsûlün dahi tedâhül üzre ben zabt ederim deyu niza üzre iken bazı mahsul alub gadr eyledğin bildürüb ol-vechile tedâhül üzre zabt ederim deyu ta'addi ettirilmeyüb şer'le görölüb ihkâk-ı hakk olunmak bâbında emr-i şerîfîm ricâ eylemeğin şer'le görölmek için yazılmışdır ¹⁴⁴

¹⁴⁴ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

BÖLÜM 5. 9 NUMARALI ŞİKÂyet DEFTERİNİN ŞEKİL, BİÇİM VE ÖZELLİKLERİ

Tez araştırmasına konu olan 9 Numaralı Şikâyet Defteri, divani kırma usûlde yazılmış bir defterdir. Bu usul kâtiplerin ellerini kaldırmadan hızlı bir şekilde yazı yazabilmesine olanak sağlayan bir yazı türüdür. Bu yazı biçimine Mühimme Defterleri'nde de rast gelinmektedir. Mühimme Defter kayıtlarıyla beraber tutulması Şikâyet Defterleri'nin de mühimme defterlerinin özelliklerine sahip olmasına yol açmıştır. Bu benzerlikler erken tarihli olan 9 Numaralı Şikâyet Defteri'nde de görülmektedir.¹⁴⁵

Bab-ı Asaflı'ye (sadrazam kayıtları)¹⁴⁶ olarak adlandırılan seriye bağlı olarak A.DVNS.ŞKT.D koduyla sınıflandırılmıştır. Hicri 1091-1092 senesinde kayıt altına alınan defter tek bir bölgeye özel olarak değil de çeşitli bölgelerden gelen şikâyetlerin toplanıp kaydedilmesiyle oluşturulmuştur.¹⁴⁷ Bu pek sık olmasa da bazen az sayıda şikâyetlerin aynı serilere bağlı olarak kaydedilmesinden kaynaklı olabilmektedir. Defter toplam 28 varakdan oluşmakta olup 11 sayfası boştur. 32*20 ebatlarında olup defter sayfa usulünde kayıt altına alınmıştır.¹⁴⁸ Şikâyet defterinin ilk 3 sayfasının yazım kalitesinin kötü olması sebebiyle bazı yerler transkript edilememiştir.¹⁴⁹ Ancak metnin bütünlüğü açısından herhangi bir sıkıntı yaratmayacak durumdadır.

5.1. 9 Numaralı Şikâyet Defteri'nin Diplomatik Özellikleri

Şikâyet Defterindeki hükümler emir ve fermanların birer suretleridir.¹⁵⁰ Suretlerin giriş kısmında ilgili görevliye dair yazılan elkab yazılarak daha sonrasında asıl konuya giriş yapılmıştır. Elkablar, devlet görevlilerinin yapmış olduğu görevlere binaen kullanılan uygun kelimelerdir.¹⁵¹ Çeşitli görevliler için kullanılan elkab bulunabilmektedir. Defterin

¹⁴⁵ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁴⁶ Sadaret dairesi olarak ta adlandırılabilir.

¹⁴⁷ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁴⁸ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁴⁹ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁵⁰ Şükrü Özen, Osmanlı Hukuk Literatürü: Tespitler ve Teklifler, *Dünden Bugüne Osmanlı Araştırmaları Tespitler- Problemler- Teklifler*, Ed: Akyıldız, Buzpınar ve Sinanoğlu, İSAM, İstanbul, 2007, 102

¹⁵¹ Mübahat S. Kütükoğlu, 'Elkab' *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 11, (İstanbul: TDV, 1995), 51

giriş kısmında görevde olan veziriazama yapılan dualar ve ismi ile diğer devlet görevlilerinin ismi yazmaktadır. Bu elkablar;

- **Din görevlileri için kullanılan elkablar:** Ulema Ve Suleha Ve E'imme Ve Huteba.¹⁵²
- **Seyyitler için kullanılan elkablar:** Seyyidetü'l Muhadderat¹⁵³
- **Sancak Beyi ve Diğer Yöneticiler için kullanılan elkablar:** Dame İzzuhu, Nakıbü'l Eşraf Kai'm-Makam
- **Voyvodalar için:** Zide Mecduhu
- **Darüssa'ade ve Babüssa'ade ağaları ile Yeniçeri ağaları için kullanılan elkablar:** Dame Uluvvuhu.
- Görevde olanları için. Görevde olanları için *Sabıkan* unvanı kullanılmıştır.
- **Devlet Görevlileri:** Kıdvetü'l Emasıl Ve'l Akran¹⁵⁴ (bostancıbaşı için) Dame Mecduhu¹⁵⁵
- **Divan Kâtipleri:** Zide Kadruhu¹⁵⁶
- **Padişahlar için:** Sultan Selim Han Tabe Serahu¹⁵⁷

5.2. Metin Dili

Şikâyet Defterindeki dil günümüz Türkçesine yakın ve anlaşılabilir bir düzeydedir. Özellikle kelime tamlamaları ve de kalıp cümleler sıklıkla kullanılmıştır. *Yekdil, Yekcihet, Ahz u Kabz etmek, Teftiş u Tefahhus, Men ve def olunmak, Arz-ı Hal idüb, Şurutile, İcra-yı Hakk Olunmak*¹⁵⁸ gibi günümüz Türkçesine yakın ve de hızlı yazım amaçlı kolay tamlamalar kullanılmıştır.

5.3. Yazımda Dikkat Edilen Özellikler

1690-1691 tarihli 9 numaralı Şikâyet Defteri'nin transkripsiyonunda Türkçe kelimeler metinde yazıldığı gibi bırakılmıştır. Defterin ilk 2 sayfası yani 1 varağı okunması güç ve

¹⁵² BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁵³ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁵⁴ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁵⁵ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁵⁶ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9.

¹⁵⁷ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁵⁸ Gümrükçüoğlu, 'Şikâyet Defterlerine Göre Osmanlı Teb'asının Şikâyetleri' 180-81.

biraz yıpranmış şeklindedir. Bu yüzden transkripsiyon edilmeyen yerler uzun boşluklarla gösterilmiştir. Okunamayan kelimeler ve de boş yerler için ise (---) üç nokta, emin olunmayan cümleler ise (?) soru işareti koyularak bırakılmıştır. Yer isimleri ve de bazı kavramlar günümüz Türkçesine uygun olarak düzenlenmiştir

BÖLÜM 6. 9 NUMARALI ŞİKÂyet DEFTERİ'NDEKİ ŞİKÂyet BAŞLIKLARI

9 Numaralı Şikâyet Defterindeki, şikâyet örnekleri oldukça büyük çeşitlilik göstermektedir. Yine de şikâyetlerin çoğunluğu Zulüm, Vakıf, Miras ve Kişiler Arası Anlaşmazlığın oldukça sık rastlandığı görülebilmektedir. Defterin geçtiği tarih itibariyle h.1091-1092 (1680-1682) yılları devlette bazı bozulmaların iyiden iyiye kendini göstermeye başladığı bir dönemdir. Bu sebepten ötürü ciddi oranda usulsüzlüklere rast gelinmektedir.

Bunların daha iyi değerlendirilmesi amacıyla sınıflandırılması değerlendirilmesi açısından kolaylık sağlayabilir. Araştırma metninde geçen şikâyet konuları genel itibariyle diğer Şikâyet Defterleri'nin içerdiği konularla yakın ilişkilidir. Özellikle kişiler arası anlaşmazlık, miras, vakıf, zulüm ve devlet görevlilerine verilen emirler hemen her Şikâyet Defteri örneğinde olduğu gibi 9 Numaralı Şikâyet Defteri örneğinde de rast gelinmektedir. Ancak yine de incelenen Şikâyet Defterleri'nin konuları zamana veya kayıtların ağırlıklı olarak geldiği döneme göre değişmektedir.

Nitekim bu bağlamda Murat Tuğluca'nın "*Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)*"¹⁵⁹ isimli araştırmasında şikâyet konuları daha çok vergi, idari yönetim ve vakıf gibi konularla ilişkiliyken Mesut Demir'in hazırlamış olduğu Mesut Demir, '*1686-1687 (H. 1097-1098) Tarihli Atik Şikâyet Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*'¹⁶⁰ isimli eserde konular askeri konularla ilintilidir. Bu sebeple Şikâyet Defterleri sabit konu başlıkları etrafında dönse de defter özelinde konu başlıkları oldukça değişkendir. Özellikle savaş gibi büyük toplumsal olayların şikâyet sistemini oldukça değiştirebildiği düşünülebilir.

9 Numaralı Şikâyet Defteri yine Murat Tuğluca'nın araştırmasındaki konulara yakın olarak bakıldığında idari düzen (daha çok zulüm suçu), miras, vakıf ve de kişiler arası anlaşmazlıkların olduğu ortaya çıkmaktadır. Tuğluca'nın ve Demir'in araştırmalarından

¹⁵⁹ Tuğluca, '*Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)*'

¹⁶⁰ Demir, '*1686-1687 (H. 1097-1098) Tarihli Atik Şikâyet Defteri'nin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*'

farklı olarak Miras konusunun önemli düzeyde kendine yer bulması şikâyet Defterlerindeki konu çeşitliliğini göstermesi bakımından önemlidir.

Şikâyet konularıyla birbirleriyle bağlantılıdır. Mesela cinayet ve suç konu başlıkları belirli olarak kişiler arası anlaşmazlık konusu başlığı altında toplanabilir. Toplamda 118 tane şikâyet kaydı bulunmaktadır.¹⁶¹ Aşağıda da verilen tabloda da görüleceği üzere en çok şikâyetler Miras, Zulüm ve de Vakıf konularıyla ilgilidir.

6.1. Emirler

Elçilerin seyahat ederken korunması, vergilerin ne şartta toplanması gerektiği ve merkezden gelen emirlerdir.

“Asitâne-i sa'âdetimden Edirne'ye varınca yol üzerinde olan kadılara ve kethüdâlara ve yeniçeri serdârları ve sâ'ir iş erlerine hüküm ki; Leh elçisinin Asitâne-i sa'âdetimde olan yedi nefer âdemleri Edirne'ye revân olmalarıyla her kangınızın taht-ı kazâsına varub dâhil olur ise lâzım gelen zâd u zevâdeleri kadim-i mezbûru üzre akçeleriyle aldırub ve (?) emn sâlim yollarına revân olmaları bâbında emr-i hümâyûnum ricâ eyledikleri ecilden vech-i meşrûh üzre 'amel olunmak için şurûtuyla hükm yazılmışdır.’”¹⁶²

Şeklinde yazılan yol emirlerine rast gelinmektedir. Bu tarzdaki yol emirlerin mühimme defterlerine kaydedildiği bilinmektedir.¹⁶³ Mühimme Defterleri'ne kaydedilen bu tarz kayıtlarının bir benzerinin şikâyet defterlerine de kaydedildiği düşünülebilir. Özellikle Mühimme – Şikâyet Defteri ayrımının tam kesinleşmediği dönemlerde bu gibi kayıtların Şikâyet Defterlerine kaydedilmiş olması muhtemel gözükmektedir.

6.2. Arazi Anlaşmazlığı

Diğer şikâyet konularına göre oldukça önemli bir konudur. Birçok şikâyet konusunun iç içe geçtiği bir bölüm olarak ortaya çıkar. Şikâyet metinlerindeki örneklere göre halkın hayvan otlatma ve ekim yapma gibi faaliyetleri yaparken arazi anlaşmazlıklarına yol

¹⁶¹ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁶² BOA, A.DVNS. ŞKT, 9

¹⁶³ Mübahat S. Kütükoğlu, 'Mürur Tezkiresi', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.32 (İstanbul: TDV, 2006), 60

açtığı ve bu tarz konuların Vakıf, Kişiler Arası Anlaşmazlık ve zaman zaman da Miras konularıyla ilintili olduğu ortaya çıkmaktadır.

‘Sapanca Kadısına cevaben yazılan hükümde iki vakıf arazisinin kesiştiği sınırda bulunan toprak parçasında toprağı işleyenlerin sayısı ile ilgili çıkan anlaşmazlık sebebiyle yazılan hüküm’¹⁶⁴

Arazi anlaşmazlığına örnek olarak gösterilebilecek bu hüküm konunun sadece araziyle ilgili olmadığına aksine vakıfla ilişkili olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Özellikle arazi anlaşmazlıkları arazinin kimin nasıl işleteceği veya üzerindeki mahsulü kimin alacağı konusunda anlaşmazlıkları içermektedir.

6.3. Vergi

Bu tür kayıtlar halktan alınması gereken vergilerle ilgili kayıtların tutulmasından oluşmaktadır. Ayrıca halkın vergileri hangi şekilde ve nasıl vereceklerinin de belirtildiği kayıtlarda bulunmaktadır.¹⁶⁵ Buna ilaveten vergi alımındaki usulsüzlüklerin de kaydedildiği başlıklardandır.

(?) ve --- kadılarına ve Menteşe sancağı mütesellimine hüküm ki

(?) kazâsına tâbi --- nâm karye ahâlisi arz-ı hâl edip karye-i mezbûrenin hânesi ziyâde ve neferâtı noksan üzre olub yine (?) kazâsına tâbi Hanlar nâm karye ahâlilerinin bazıları bunların karyelerinde bazı evlerin ve arâzi ve (?) avârız ve sâ’ir (?) tekâlifî vâki oldukda alâ ve evsat ve ednâ itibâriyle bunlar ile maan edâ edegelmişler iken mezbûr Hanlar nâm karye ahâlilerinden (?) alub kendüleri noksan üzre verip ve bu mahalde ziyâde tahammül edip gadr etmekle alâ ve evsat ve ednâ itibâriyle bunlar ile ma’an edâ ettirmek bâbında emr-i şerîfîm ricâ eyledikleri ecilden mahallinde şer’le ve kânun üzre haml olunmak için yazılmışdır.¹⁶⁶

Verilen örnekte devletin olağan üstü durumlarda toplamış olduğu vergilerden olan avarız vergisinin¹⁶⁷ ödenmesinde ortaya çıkan zorluğu bildiren bir hükümdür. Ortaya çıkan bu zorluğun devlete şikâyet yoluyla bildirilmesi gerçekten önemli bir durumdur. Halkın

¹⁶⁴ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁶⁵ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁶⁶ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁶⁷ Halil Sahillioğlu, ‘Avârız’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.4, (TDV: İstanbul, 1991), 108

yaşamı üzerine alınacak kararların gelen şikâyetlere göre belirlendiği göstermesi bakımından önemli bir örnektir.

6.4. Toplum Huzurunu Bozma

Bu tür şikâyetler halk tarafından topluca yapılan şikâyetlere dayanır. Genellikle Eşkîyalık, Fuhuş ve Hırsızlık gibi suç kayıtlarının toplandığı şikâyet kayıtlarıdır. Bu noktada fuhuş ciddi derecede önemli bir kayıttır. Bu tür kayda gösterilecek önemli kayıtlar mevcuttur. Bu kayıtlardan biri de şudur;

Limni kadısına ve Limni kal'ası dizdârına hüküm ki

*Hâlâ İstanbul sâkinelerinden olub fevâhiş makûlesinden Akile binti Abdullah ve Meryem binti Abdullah ve Ayişe binti Osman ve Fatıma binti Mehmed ve Rukiyye binti Abdullah nâm saraylı avretlerin su-i halleri sâbit ve zâhir olub şer'an nefy u iclâ olmaları lâzım ve mühim olmağın ve terbiyelerin islâh-ı nefis etmeleri için cezire-i mezbûreye nefy u iclâ olunmuşlardır mezbûreler varub dâhil oldukda (?) edip tekrar utlâklarına fermân-ı şerîfim sâdir olmadıkça bir tarikle utlâk ve gayb ettirmekden ihtiraz olunmak bâbında dergâh-ı muallâm çavuşlarından Mustafa Çavuş mübâşeretiyle hükm verilmiştir.*¹⁶⁸

Özellikle Çağatay Uluçay'ın önemli eseri *Yeni ve Yakınçağlarda Manisa'ya ve Manisa'dan Sürgünler*¹⁶⁹ adlı eserinde de temas ettiği gibi fuhuş suçunda bulunan kişilerin Limni gibi uzak bir bölgeye sürülmesinin emrinin verildiği ve de toplum huzurunun ve dengesinin korunmasını amaçlanmıştır.

6.5. Zimmetine Para Geçirmek

Bu tür şikâyetler vergi toplamakla görevli olan Mültezim, Sipahi ve ya ticaret yapan kişilerin zimmetinde kalan paraların geri alımı ve durumuyla ilgili tutulan defterlerdir. Bu şikâyet kayıtları ayrıca *Kişiler Arası Anlaşmazlık* başlığıyla da ilişkilidir.

¹⁶⁸ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁶⁹ Çağatay Uluçay, *Sürgünler, Yeni ve Yakın Çağlarda Manisa'ya ve Manisa'dan Sürgünler*, *Belleten*, Sy.60, c.15, (1951) s.525

6.6. Miras

Genel olarak ölen şahısların terekelerinin de düzenlendiği kayıtlardır. Ancak bu kayıtlar da direkt miras kaydı şeklinde değil miras kayıtlarıyla ilgili şikâyetler bulunmaktadır. Bu şikâyetler kurnazlık ya da yalancılıkla ilgilidir. Özellikle zengin ve varisi bulunmayan şahısların miraslarının paylaşımı sırasında ortaya çıkan usulsüzlüklerin kaydı yapılmıştır.

Manisa kadısına hüküm ki

Medine-i Manisa sakinelerinden Alime Hatun arzıhal idüb on sene mukaddem Medine-i İzmirde müsafireten ve himâyet üzre sakin iken fevt olan li-ebeveyn kardeşi Hüseyin Cevad nam kimesnenin veraseti mezbure ile âhar karındaşı hacı Mustafaya munhasıra olub mezbur hacı Mustafa kendü tarafından asaleten ve mezbure tarafından vekâleten Medine-i İzmirde (?) terekesi üç bin otuz gurus nakid ve sair emti'a-i muhtelifi (?) otuz sekiz bin sekiz yüz elli gurusluk terekesini ahz ve kabz idüb mezbure hatun hissesine aid olan on iki bin dokuz yüz elli gurusun yedi yüz elli gurusun virüb mâadâ on iki bin iki yüz gurus zimmetinde iken mezbur hacı Mustafa fevt olub veraseti zevcesi Fatıma hatun ile kendi oğlu ahmed nam kimesneye munhasıra olub mezbur (?) mûrislerini hacı Mustafa zimmetinde vech-i meşruh üzre olan hakkın taleb eyledikde virmekde inad ve şirrete sâlik olmalarıyla mezburenin şâhidleri istanbulda olmağın İstanbul valisi huzurunda isbat ve (?) maada icra-i hakk olunmak için hatt-ı humayunum dahi sâdır olmağın tayin olunan mübaşir marifetiyle senki Mevlana-i muma ileyhsin husus-ı mezburu Manisada olan --- askeri ile maan (?) üzerine davayı istima idüb ihkâk-ı hak eylemeniz babında emr-i şerifim reca itmegin vech-i meşruh üzre amel olunmak için şurutuyla yazılmışdır.¹⁷⁰

Sakız Monlasına ve Serdârına hüküm ki

Bundan akdem Sakız'da fevt olan Yusuf Paşa'nın dâyinlerinden Kahraman ve Halil Ağa demekle ma'rûf yeniçerileri müteveffâ-yı merkûmun muhallefâtını mümza ve mahtûm müfredât defteri mücebince kabz eyledikleri iki bin dört yüz yirmi beş gurusu (?) dâhil ve sâ'ir dâyinler ile hesâbların Mahmud Paşa mahkemesinde görölmek için mürâfa'a olunnağın meblağ-ı mezbûrlar (?) olmaları mezbûrlar müsâfereten firar etmekle ocak

¹⁷⁰ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

*tarafından tayîn olunan mübâşir birle Asitâne'ye ihzâr için Süleyman Paşa mektûbu mücebince yazılmışdır.*¹⁷¹

Verilen kayıt örnekleri 9 Numaralı Şikâyet Defteri'nden verilen örneklerde miras konusunda ciddi usulsüzlüklerin olduğunu gösteren önemli kayıtlardandır. Miras paylaşımı konusunda ortaya çıkan bu usulsüzlükler genel itibariyle halkın ekonomik durumuyla yakından ilintilidir. Yüklü miktardaki miraslar hem yöneticileri hem de miras üzerinde hak iddia eden kişilerin yolsuzluk yapmalarına yol açmıştır. 9 Numaralı Şikâyet Defteri'nde kendine ciddi oranda yer bulması da bizlere bu yolsuzlukların ne denli ciddi olduğunun göstergesidir.

6.7. İzin Belgesi

Şikâyet Defterleri'nde rastlanılan kayıtlardandır. Mürur tezkirelerinin varlığı 009 Numaralı Şikâyet Defteri örneğinde de kendisine yer bulmuştur. Bu noktada 009 Numaralı Şikâyeti Defteri örneğinde Kudüs'ü ziyaret etmek isteyen Hıristiyanlar için verilen izin belgesi örneği de mevcuttur.

*Asitânedен Anadolu'ya varınca yol üzerinde olan kadılara ve emir erlerine hüküm ki Kudüs-i şerif batrîği olan Resmeha nâm ehl-i arz-ı hâl edip mezbûr bazı (?) için Anadolu cânibine revân olmağla her kimlerin taht-ı kazâsına varub dâhil olur ise mürûr ve ubûr eylediği yerlerde gezûb esbâb ve davarlarına dahl u taarruz olunmayub emn u sâlim ola revân olması*¹⁷² ilgili hüküm örnek gösterilebilir.

6.8. Zulüm

Zulüm konu başlığı en çok rastlanılan Şikâyet Konularından biridir. Özellikle yönetici kesimin halka uygulamış olduğu baskılar, haksız uygulamalar ve angarya eylemlerine verilen isimdir.¹⁷³ Gönderilen şikâyetler arasında zulüm suçuyla ilgili şikâyetler %31 lük bir kesimi oluşturmaktadır.¹⁷⁴ Bu Şikâyet Konularının en önemli nedenleri haksız vergiler ve ücretler alınmasıdır. Halkın bu noktada oldukça bunalmış olduğu ve bu noktada yönetime şikâyetle bulundukları görülmektedir. 9 Numaralı Şikâyet Defteri örneğinde

¹⁷¹ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁷² BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁷³ Mumcu, 'Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı, 8

¹⁷⁴ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

zulüm suçuyla ilgili örnekler yönetici kesimin halktan zorla vergi alması (daha çok yeni vergi konulması), angaryaya zorlanması ve de eşkiyalarla beraber olunup halkın üzerine yağma hareketlerinde bulunulması gibi suçlar vardır.¹⁷⁵ Yöneticilerin bu konudaki fütursuz tutumları oldukça fazla olup bazı hükümlerde halkın defalarca bu durumu ilettiğine de rast gelinmektedir. Bu noktada örnek vermek gerekirse eğer;

Bayramiç kadısına ve Biga sancağı mütesellimine hüküm ki

Nâ'ib-i Mevlana hüseyin mektub gönderüb kaza-i mezbure tabi --- nam karye ahalisi meclis-i şer'ai şerife varub karye-i mezbure --- ve tarafından vekili olan ali nam kimesne yigirmi beş mikdarı adem ve atlu ile karye-i mezbure koşub müft ve meccanen yem ve yemlik ve sair mekûlâtlatın aldıklarından gayrı a'sâr-ı şeriyye ve sair hukûk ve rusûmların şer ve kanun ve defter mucibince alub ziyade taleb eylediklerinden gayrı bunları Kütahya mütesellimi --- idüb mukaddema emrine mukayyed evamir-i şerifem virilmişiken ol evamirime muhalif zulm ve defterde hesabı oldukların bildürüb mezbûrların vech-i meşruh üzre olan zulm ve taaddilerin men ve def olunmak babında emr-i şerifim virilmek recasına ilhah itdiklerin arz eylediği ecilden mahallinde şer'le görülmek için yazılmışdır.¹⁷⁶

Bu örnek özelinde de görüldüğü gibi yöneticiler sıklıkla vergi toplama konularında usulsüzlüğe yol açmışlardır. Tabii bu noktada tarım alanlarının eskisi kadar işlenmemesi sonucunda tarımsal gelirlerin düşmesiyle yöneticilerin ekstradan gelir kaynağı üretmek adına böyle vergilendirmeler yapmasına yol açmıştır.

Haksız vergi alımı çok karşılaşıldığı için genel olarak verilen hüküm daha çok alınan paraların geri verilmesi hususunda olmuştur. Ancak bu şekildeki hafif cezanın yönetici kesim üzerinde ne derece etkili olduğu ise bir muammadır. Çünkü hükümler incelendiğinde yönetici kesime fazla vergi alınmasından ötürü verilen belirli bir cezanın olmadığı sadece nadiren görevden el çekirme sıklıkla da olsa yer değiştirme usulüne başvurulduğuna rast gelinmektedir. Ancak bu gibi hafif cezalar etkili olmamıştır. Sadece istisnai olarak bazı durumlarda idam ve hapis gibi yollara başvurulmuştur.¹⁷⁷ Bu istisnai

¹⁷⁵ Mumcu, 'Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı, 19

¹⁷⁶ BOA, A.DVNS. ŞKT. 9

¹⁷⁷ Mumcu, 'Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı, 28-29

duruma ise yönetici kesimin eşkıyalarla beraber hareket etmesi durumunda rastlanmıştır. Yöneticilerin eşkıyalarla beraber hareket etmesine 9 Numaralı Şikâyet Defterinde rastlanabilmektedir. Bu suçun cezasının ağır olmasına rağmen herhangi bir işlevselliğinin sorgulanması gerekmektedir. Bu noktada ise yöneticilerin kendilerini oldukça üstün görmesinden ileri gelebilmektedir.

Yöneticilerin kendilerini devlet tarafından tevcih edilen rütbelere konusunda ulu görmesi onlara halk üstünde çeşitli zulüm suçlarını işlemeye önemli bir sebep sağlamıştır. Devletin aldığı önlemlerden en önemlisi her ne kadar cezalar caydırıcı ve de ağır olmasa da kadılara, yöneticilerin denetlenebilme ve gerekirse hapis ettirebilme imkânının tanınmış olmasıdır.¹⁷⁸

6.9. Kişiler Arası Anlaşmazlık

İkinci olarak rastlanılan en önemli şikâyet konusu kişiler arası anlaşmazlıklarla ilgili şikâyetlerdir. Bu şikâyetlerin konusu halkın birbirleriyle yaşadıkları problemler, yanlış anlamalar ve ya hırsızlık ve de günlük halk problemleridir.

Kişiler arası şikâyetler oldukça önemli bir başlıktır. Çünkü bu şikâyet örnekleri hırsızlık, cinayet ve fuhuş gibi suçlarla ilgilidir. 9 Numaralı Şikâyet Defteri örneğinde bir şikâyet dilekçesinde reayadan bir kişinin evlilikten sonra hanımıyla ilgili kızın babasına yapmış olduğu oldukça enteresan bir şikâyete rastlanabilir. Bu şikâyet ise halkın şikâyetler konusunda ne kadar rahat olduğu gösteren önemli bir örnektir.

Bu konuya bir alt başlık açmak gerekirse eğer toplum huzurunu bozan davranışlar da bu noktada önemli bir başlıktır. Cinayet, fuhuş ve diğer suç unsurları gerek bireysel gerekse topluluk olarak arz'ı hal de bulunularak şikâyet oluşturulması sağlanmıştır. Özellikle Çağatay Uluçay'ın *Yeni ve Yakınçağlar'da Manisa'ya ve Manisa'dan Sürgünler*¹⁷⁹ eserinden hareketle erken tarihte Manisa'ya yapılan sürgünlerin fuhuş yapanlardan sıkılan halkın ortak bir arzuhalde bulunarak bu kişilerin sürülmesini rica ettiklerini rast gelinebilir. Bu bağlamda kişiler arası anlaşmazlık ciddi bir konu başlığıdır. Halkın bu noktada yeterince dikkatli olduğu ve özellikle fuhuş ve de cinayet gibi suçlara karışanları

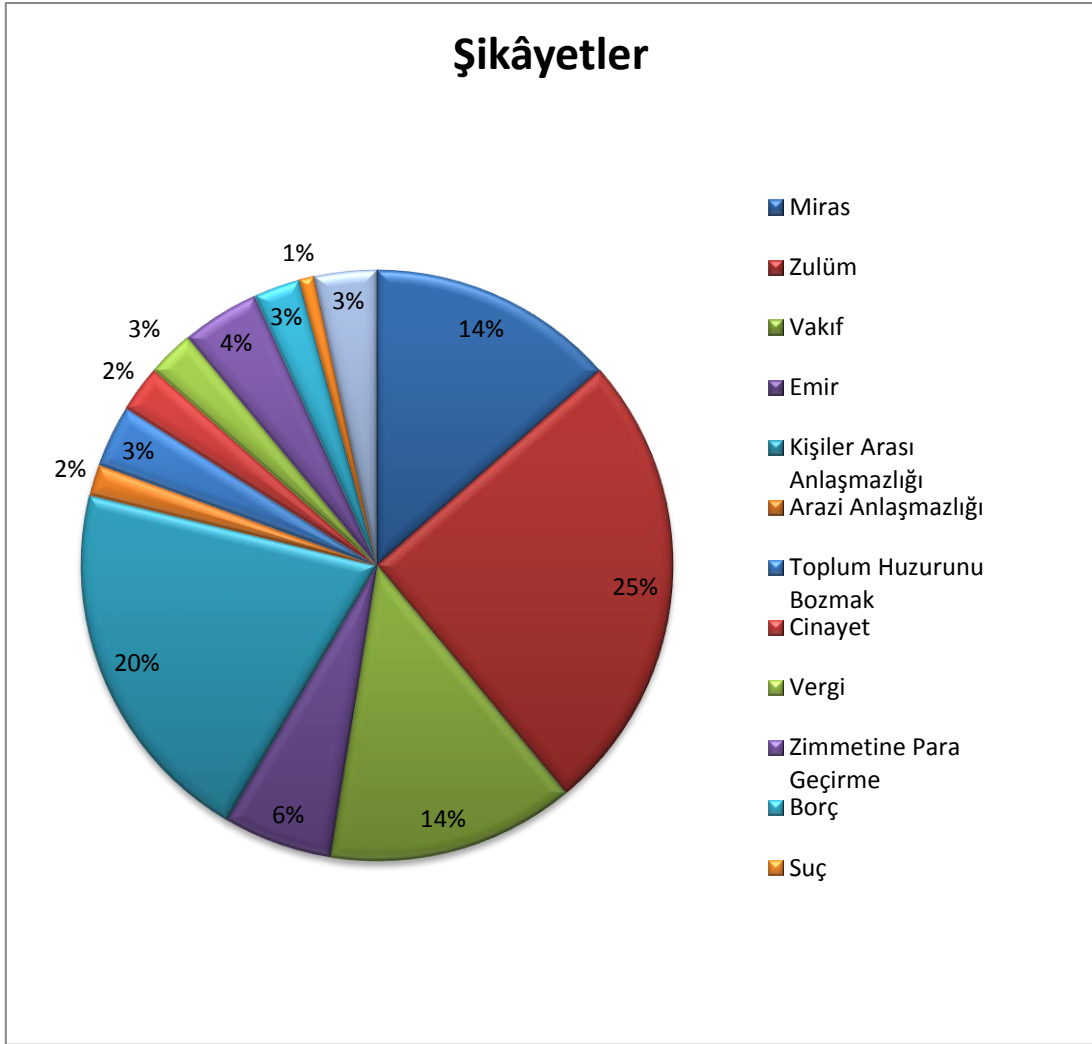
¹⁷⁸ Bozatay ve Demir, 'Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme' 77

¹⁷⁹ Uluçay, 'Sürgünler, Yeni ve Yakın Çağlarda Manisa'ya ve Manisa'dan Sürgünler', 525.

kendi yerleşim yerlerinde istemeyerek suç duyurusunda bulunduklarına da şikâyet kayıtlarında rast gelinmiştir

Sırasıyla Suç, Cinayet ve de Borç gibi konu başlıkları da kişiler arası anlaşmazlık başlığı altında değerlendirilebilir.

Grafik 1:
Kaydedilen Şikâyetlerin Oransal Olarak Dağılımını Gösteren Grafik

BÖLÜM 7. 9 NUMARALI ŞİKÂyet DEFTERİ'NİN ÖZETLERİ

Sayfa 1-2. Şevval 1091

1. Görevde olan Abdurrahman isimli Kaymakamın burada methiye diziliyor. Ne kadar marifetli olduğunu ve kâtibi Mustafa Efendiden bahsediyor.
2. Ürgüp Kadısına cevaben yazılan hükümde Ürgüp'te Kaymakam olan Seyyid Halil in arz-ı hal sunup bölgedeki Beylerbeyi, Sancak Beyi, Subaşı ve diğer yöneticileri halka kötü davrandığı ve şiddet gösterildiği bunun ise müdahaleye gerek olunmadığı söylenmektedir.
3. Lâpseki Kadısına ve Yeniçeri Serdarına verilen cevapta bir gayrı müslimi öldüren ve mallarını ele geçiren baba oğlun isimlerinin ve suretlerinin başkente bildirilmesi için bir mübaşir tayin edildiği bildirilmekte.
4. Ereğli Kadısına hüküm olarak verilen cevapta o bölgede fetva vermekle yetkili olan şahsın yöre halkını tembihleyerek bundan sonra kendi fetva isteyen kişilere fetva vermesi gerekliliğini belirtiyor.
5. Adı geçen bölgenin çevresindeki vergileri toplamakla mükellef Mahmud isimli kişinin toplamakla yükümlü olduğu vergilerden başka da vergi de topladığı ve bunun içinde zulümde bulunduğu ve haddini aştığını ve bu konuda emrin peşinen bildirildiği yazılmıştır.
6. Trabzon Kadısına hüküm olarak verilen cevapta bağlı yerlerin köylerinde yıldırım çarpan yılan sokan ve üstlerine ağaç düşüp ölen kişilerin mallarının çekilmesi için b.beyi ve diğer yöneticiler tarafından akçe talebinde bulunduğu ve dine aykırı davranarak rencide ettiklerini ve bundan vazgeçmelerini bildirmiştir.
7. Trabzon ve Maçka Kadılarına hüküm olarak verilen cevapta bu bölgenin ahalisi vergi vermekle yükümlü olan köylülerden yöneticiler tarafından emirsiz ve sebepsiz yere zorla ekstra vergi alındığı ve bundan vazgeçilmesi gerektiği yazılmıştır.
8. Vefat eden Mehmed isimli bir şahsın mirasının paylaşılması ve taksim edilmesiyle ilgili hüküm

9. Sultan Selim Hanın İzmir bölgesinde mukataa'sından alınacak vergiyle ilgili işlemleri bildiren hüküm
10. Yine Sultan Selim Hanın vakıflarından birinden 1080 senesinde 1 ve 2 senelik öşür toplanması için Osman adlı Yeniçeri Ağasının tayin edilmesi

Sayfa 3-4. Sene 1091

1. İstanbul'da yaşayan iki hayat kadının yaptıkları işin bilindiği ve bu sebeple cezalandırıldığı ancak cezalarının tehiri için sürgün kararı verildiğini belirten hüküm
2. İstanbul'dan Edirne'ye gönderilecek mal ve mühimmatın korunması gerekliliğine dair hüküm
3. Şam Valisine yazılan cevapta mal taksiminde yaşanan sıkıntılar sebebiyle ve davalık olmaları sebebiyle yazılan hüküm.
4. Moskof Elçisinin Edirne'ye gideceği yol üzerindeki menzillerde yeterli yiyecek ve güvenliğin sağlanmasıyla ilgili yazılan hüküm
5. Balıkesir'de 1080 senesinde o bölgenin mutasarrıfı olan Davud isimli şahsın yerine vergileri toplayan kişinin vergiyi teslim etmesi gerektiğiyle ilgili hüküm
6. Karaman'da kanunsuz yapı inşa edip bunun vergisini ödememek konusunda bahane bulan kişiler hakkında verilen hüküm
7. Halep'te vakıf tamiri sırasında harcanan masrafların karşılanması konusunda açılan dava sonucunda verilen hüküm
8. Kastamonu'da İmam, Şeyh, Salih Ve Hatiplerin başvurarak Mehmed isimli kişinin saldırganlık yaparak halka kötülük ve zulüm yaptığı, kendi başına vergi topladığı ve halkın bu zulüm ve kötülük sıkıldığı bu sebeple bu durumun hukukla görüşülmesi gerektiğini bildiren hüküm.

SAYFA 5-

1. Akşehir'de bulunan Hamza ve Hacı Mehmed isimli kişilerden dava görülmesi için ücret alındığını ancak parayı kötülükle aldıkları ve bu paranın geri ödenmesi için gönderilen hüküm

2. Ünye tarafındaki ahalinin kendilerinden Yeniçeri Ağası tarafından alınan verginin verilmek yerine verilmediği aksine tekrar vergi istendiğini bu sebepten de olayın görüşülmesiyle ilgili hüküm
3. İznikmid Sancağında vefat eden Hacı Mehmed ile karındaşının mallarının taksimiyle ilgili hüküm
4. Çorum'da sakinlerinden olan Mehmed isimli şahsın Çorum Kadısı Abbas ile naibi Sultan Ali'nin bu kişilerle bir olup senet ve para alıp bu konunun görüşülmesiyle ilgili hüküm.
5. Abdurrahman adlı şahsın arzı hal edip evlendiği kadının başka biriyle de evli olduğu ortaya çıkması üzerine yazılan hüküm.

SAYFA 6

1. 1090 senesinde Sultanönü Sancağında iki kişinin mahkeme basıp birkaç kişiyi haksız yere öldürmesi sebebiyle yazılan hüküm
2. Alaşehir ve çevresindeki yöneticilere hüküm olarak yazılan cevapta çiftlik kethüdasının almış olduğu paraları belirtilen kişiye teslim etmesi bildirilmiştir.
3. Hacı İsmail adındaki kişinin kardeşi öldükten sonra mirasıyla ilgili verilmiş hüküm
4. Gönen ve Ünye Kadılarına hüküm olarak yazılan cevapta vefat etmiş mutasarrıf Mehmed'in oğulları arasındaki tımar da bulunan reaya ile ilgili yazılan cevabı içeren hükümler

SAYFA 7

1. Kütahya Mollasına cevaben yazılan hükümde iftira atılarak hapsedtirilen bir kişinin hakkında verilen kararlar ilgili hüküm
2. İzmir Kadısına cevaben yazılan hükümde Hacı Mehmed isimli şahsın bazı malları yüzünden davalık olduğu ve bu davanın mahallinde görülmesiyle ilgili hüküm
3. Edremit Müftüsüne ve Kemer Kadısına cevaben yazılan hükümde zamanla harabe olmuş bir hamamın tamiri sonrasında oluşan durumla ilgili yazılan hüküm

4. Manisa Kadısına cevaben yazılan hükümde kocasının vefatından sonra almak istediği mirası başka akrabaları tarafından zorla elinden alınan bir hanımın bu durumun ispatı için İstanbul'a gönderilmesini ve davanın devamını belirten hüküm

SAYFA 8

1. Beyşehir Kadısına cevaben yazılan hükümde alacak verecek ve borçlanmayla ilgili yazılan hüküm
2. Bayramiç Kadısına ve Biga Sancağı yöneticisine cevaben yazılan hükümde bölgedeki yöneticinin alması gereken vergilerden başkaca vergileri de zorla halktan almak istemesi üzerine yapılan arz-ı hal üzere verilen hüküm
3. Kıbrıs Beylerbeyine ve Lefkoşa Kadısına cevaben yazılan hükümde Bâbüssaâde Ağasının Kudüs yöneticisinden borcunu tahsil için arz-ı halde bulunması ve onunla ilgili yazılan hüküm.
4. Bursa Kadısına cevaben yazılan hükümde Bursa halkından haksız yere ve zorla akçe alınması sebebiyle arz-ı hal etmeleri ve bu sebeple yazılan hüküm.

SAYFA 9

1. Amasya Beyine ve olayı teftişe memur edilen kişiye cevaben yazılan hükümde malları ve eşyası zorla alınan ve geri verilmeyen bir kişinin durumuyla ilgili hüküm
2. Divriği Kadısına ve civardaki Yeniçeri Serdarına cevaben yazılan hükümde darp edilen ve yaralı olan bir kadının davalık olmasıyla ilgili yazılan hüküm
3. Limni Kadısına ve Kale Dizdarına yazılan hükümde daha önceden yaptıkları suçlardan dolayı işkence gören bazı kişilerin affedilme durumlarıyla ilgili yazılan hüküm

SAYFA 10

1. Emekli olan Kocaali Paşası ve İznikmid Kadısına cevaben yazılan hükümde vakıf yöneticisinin arz-ı hal etmesiyle arazileri komşu olan iki vakfın birinde oturan

Hüseyin isimli bir kişinin koyunlarının otlatmasıyla ortaya çıkan durumla ilgili yazılan hüküm

2. İznikmid Kadısına ve Kandıra ve Şeyhlü Naiblerine cevaben yazılan hükümde kendisine verilen bölgenin vergisini almaktan başka yerlerinde vergilerini alan yeniçeri ağasının durumuyla ilgili yazılan hüküm
3. Bursa Nâib'ine cevaben yazılan hükümde Ayşe hatunun arz-ı hal etmesiyle Ali isminden bir kişinin Ayşe Hatunun kızını kandırmasıyla elinden alınan altınların ve paraların geri verilmesiyle ilgili yazılan hüküm

SAYFA 11

İstanbul'dan Edirne'ye varana kadar yol üzerindeki Kadılara ve Kethüdalara cevaben yazılan hükümde Leh Elçisinin güzergâhı üzerindeki hazırlıklarla ilgili yazılan hüküm

1. Viranşehir ve o taraftaki Kadı ve Kethüdalara cevaben yazılan hükümde köylülerin topraklarında yaşadıkları ihtilaflarla ilgili yazılan hüküm
2. Viranşehir Kadılarına cevaben yazılan hükümde kendilerini vergi toplamakla görevli olarak tanıtan kişilerin haksız yere aldıkları vergilerin geri verilmesiyle ilgili hüküm
3. Konya Mollasına ve o tarafları teftişe memur olan kişiye ve kadıya cevaben yazılan hükümde haksız yere öldürülen ve eşyaları gasp edilen kişinin oğlunun arz-ı hal etmesiyle bu durumun araştırılması ve de hukukun sağlanmasıyla ilgili yazılan hüküm.

SAYFA 12

1. Bayramiç Kadısına ve Biga Sancağı yöneticisine cevaben yazılan hükümde hadsiz bir şekilde halktan kanunda yazılan vergilerden başka zorla ve şiddetle para istemeleri ve hatta halkı tehdit etmeleri üzerine yapılması gerekenler ilgili yazılan hüküm
2. Amasya Kadısına cevaben yazılan hükümde Sultan Bayezid'in Vakfına ait olan harap bir caminin tamir ve inşası ile ilgili yazılan hüküm

3. Aydın Kadısına cevaben yazılan hükümde Sultan Selim Han'ın toprağında mütesellim dışında vergi toplayıp ve halkın işlerine karışıp kötülük işleyen kişi için yazılan hüküm

SAYFA 13

1. Eskişehir Kadısına cevaben yazılan hükümde toprak sahipleri arasındaki yaşanan hukuksuzlukla ilgili verilen hüküm
2. Kemer Nâib'ine ve çevre kadılarına cevaben yazılan hükümde bu kazadaki subaşının reayanın çocuklarını bedelsiz olarak çalıştırması, haksız yere para alması dolayısıyla bu konun çözülmesi için yazılan hüküm
3. Gönen Kadısına cevaben yazılan hükümde olay yerini incelemek için Âsitâne' den gönderilmiş olan mübaşirle beraber başkente doğru gelmeleri için yazılmış hüküm
4. Ürgüp ve Kadılarına cevaben yazılan hükümde aynı kazada bulunan bir gayr-ı müslimin halka yaptığı kötülükler ve suçlar dolayısıyla yazılan hüküm

SAYFA 14

1. Bayındır kazasındaki Nâib'ine cevaben yazılan hükümde Bayındır ahalisinin arz-ı hal ederek Hacı Ömeroğlu Mustafa tarafından kötülük ve şiddete maruz kaldığı ayrıca gammazlıkla tehdit edildiği bu olayında Âsitâne' 'ye bildirildiği bu sebepten bu olayın sona erdirilmesiyle ilgili yazılan hüküm
2. Adana Beylerbeyine ve Kadısına cevaben yazılan hükümde babaları vefat eden kardeşlerin miraslarını vermekte bahane üreten Yusuf nam kimesne ve de miras hakkındaki verilen hüküm
3. Kütahya Mollasına cevaben yazılan hükümde Kütahya Kalesi dizdarı yerine bakan (eşkinici) kişinin görevli sipahiden daha çok vergi toplaması sebebiyle yazılan hüküm.
4. Taraklı Kadısına cevaben yazılan hükümde Karapürçek köyünde Güherçile verme karşılığında vergiden muaf olan kişilerden alınan vergiler sebebiyle yazılan hüküm.

SAYFA 15

1. İlhani Kadısına ve serdarına cevaben yazılan hükümde adı geçen yerde vergi olan odunların toplanması sırasında bu işe memur olan Halil adlı subaşıasını darp etmeleri sebebiyle yazılan hüküm
2. Bendirekli ve Samako Kadılarına cevaben yazılan hükümde Bendirekli Kazasında yaşayan zimmîlerin vergilerini ödemelerine rağmen bu bölgedeki mütesellim ve ehl-i örf tarafından haksız men olunmaları dolayısıyla yazılan hüküm
3. Amasya Mütesellimine ve Kadısına cevaben yazılan hükümde amcasının mirasını alan Mehmed isimli kişinin eşinin malını bitirmesi sebebiyle yazılan hüküm
4. Amasya Mütesellimine ve Kadısına cevaben yazılan hükümde Mehmed adlı kişinin amcasından Osman adlı kişinin ölmesi sebebiyle çiftlik arazisini haksız yere alan ve kendisinden belge alan Mehmed adlı kişiyle ilgili yazılan hüküm

SAYFA 16

1. Başkentten Edirne'ye kadar ki Kadı ve diğer iş yapanlara cevaben yazılan hükümde Kapudan Sabık Kaplan Mustafa Paşa'nın mirasının güvenle ve eksiksiz Edirne'ye nakliyle ilgili yazılan hüküm
2. Başkentten Edirne'ye kadar ki Kadı ve diğer iş yapanlara cevaben yazılan hükümde hapsedilmiş olan iki kişinin güvenle Edirne'ye götürülmesiyle ilgili yazılan hüküm
3. Başkentten Edirne'ye yola düşen kişilerin yol seyahatinde koruyup kollanması amacıyla yazılan hüküm.
4. Üstteki bilginin devamı olarak Kaplan Paşa'nın mirasının nakline çıkan izinle ilgili hüküm
5. Başkentten Kudüs'e varıncaya kadar yol üzerindeki kadılara ve mütesellimlere cevaben yazılan hükümde Kudüs'teki Resbon adlı kişinin arz-ı hal edip Kudüs'teki menzil ve duraklarda herhangi bir sıkıntı olmayacağını belirtiyor.
6. Akhisar-ı Geyve Kadısına cevaben yazılan hükümde Ahmed adlı Yeniçeri Ağasıyla Mekeç ahalisinin arz-ı hal edip kendilerine üzerine taarruz eden

Hanlıkıoğlu Murad ve yanındakilerin yapmış olduklarıyla ve çözümüyle ilgili cevaben yazılan hüküm.

SAYFA 17

1. Halep Mollasına ve Mütesellimine cevaben yazılan hükümde Halep'te vaki olan vakıftan belirlen vergiden başka vergi alınmasıyla ilgili cevaben yazılan hüküm.
2. Şam Valisine ve Kudüs Kadısına cevaben yazılan hükümde Gazze Sancakbeyinin haksız yere kendisine ait olmayan yerlerden dahi vergi almasıyla ilgili yazılan hüküm
3. Şam Valisine ve Kudüs Mollasına cevaben yazılan hükümde yine aynı vakfa bağlı köyde alınması gereken vergilerden daha fazlasının halktan istenmesiyle oluşan durumla ilgili hüküm
4. Halep Mollasına ve Antep Nâib'ine ve Halep Mütesellimine cevaben yazılan hükümde Hüsrev Paşa'nın kurduğu vakfın sahip olduğu kurumlardan başka haksız yere ve kanunsuz biçimde yeni yapılar ihdas edildiği ve bunların men edilmesi için yazılan hüküm

SAYFA 18

1. Kemer'i Edremit Nâib'ine cevaben yazılan hükümde iki yeniçeri arasındaki borcun ödenmesiyle ilgili yazılan hüküm
2. Sakız Mollasına ve Serdarına cevaben yazılan hükümde vefat eden bir şahsın borçları için mirasına haksız yere el koyan yeniçeriler ve olayla ilgili yazılan hüküm
3. Mizistre Nâib'ine ve Bolu Sancağı Mütesellemine cevaben yazılan hüküm de tecrübesi sayesinde bir vakıftan bir başka vakfa tayiniyle ilgili yazılan hüküm
4. Halep Valisine ve Mütesellimine cevaben yazılan hükümde Halep Serdarının her gün gelerek bedelsiz et talep ederek rencide ettiği bu sebeple bundan men olunmasını bildiren hüküm
5. Kocaili Paşasına ve Sapanca Kadısına cevaben yazılan hükümde su üzerindeki bir yapıyı tamir ettirip bu sebeple de araziyi kendi tapusuna alan bir kişiye karşı çıkıp

araziden hakkını isteyen bir kişinin yaptığı kötülüklerden men olunmasıyla ilgili hüküm

6. Rodos Paşasına ve Kadısına cevaben yazılan hükümde Rodosa bağlı Meş hassasında belirlenen miktardan daha az vergi verilmesi sebebiyle ilgili yazılan hüküm

SAYFA 19

1. Uşak Kadısına cevaben yazılan hükümde Uşak hassında toplanması gereken vergiler için Yeniçeri Ağası Vekilinin eline gerekli toplama belgesinin verilmesi için yazılan hüküm.
2. Kudüs Paşasına ve Kadısına cevaben yazılan hükümde Kudüs'te yaşayan Gürcülerin arz-ı hal edip kendilerinin kefil olarak gösterilmesi sebebiyle mallarına el konulup kötülük yapılması üzerine bu olayın sona erdirilmesi için yazılan hüküm
3. Soma ve Akhisar Kadılarına ve Yeniçeri Serdarına cevaben yazılan hükümde Çorbacılarından Mehmed Çorbacının arz-ı hal edip Yusuf ve Ahmed adlı kişilerde parasının olduğunu ve bu parayı mübaşire teslim etmelerini bildiren hüküm
4. Başkentten Anadolu'ya varıncaya kadar yoldaki kadı ve emir erlerine cevaben yazılan hükümde Kudüs şerifi Resmeha'nın Anadolu tarafına yola düşmesi sebebiyle gerekli önlemlerin ve hazırlıkların yapılmasını bildiren hüküm
5. Kastamonu Kadısına ve Mutesellimine cevaben yazılan hükümde Kastamonu ahalisinin arz-ı hal edip yaşadıkları zulüm ve sorunların sona ermemesi ve sorunun çözülmesini isteyen bildiren hüküm.

SAYFA 20

1. Bayındır Nâib'i Mevlana Abdulkerim ve Aydın Mutesellimine cevaben yazılan hükümde Hacı Ömeroğlu Mustafa adındaki birinin sürekli olarak kötü durum ve gammazlık yaptığı emirlere uymadığı ve gönderilen mübaşirin emrine itaat etmeyip kaçması sebebiyle yazılan hüküm

2. Mihalıç ve Kirmastı Nâiblerine ve Serdarlarına cevaben yazılan hükümde hizmetkârların bir köye giderken taarruza uğradığı katledildiği ve eşyalarının gasp edilmesi sebebiyle ilgili yazılan hüküm
3. --- Kadısına ve Yeniçeri Serdarına cevaben yazılan hükümde haksız yere mübaşire gammazlayıp ve cezalandırılan kişinin tekrar vesikalarla aydınlatılması ve olayın çözülmesiyle ilgili hüküm
4. Gölhisar'ı Bolu'ya tabi Hoşalay Kadısı Mevlana Şükrullah'a cevaben yazılan hükümde vefat eden bir kişinin terekesindeki askeri aletlerin tekrardan düzgün sayılması ve de teftiş edildikten sonra ellerinden alınmasını bildiren hüküm

SAYFA 21

1. Gemlik Nâib'ine cevaben yazılan hükümde belirli bir arazi için verilen senetten başka yerler için tehditte bulunan yeniçeri ile davalık olan bir köylü hakkında verilen hüküm
2. Gemlik Nâib'ine cevaben hükümde bir hanımın arazisini zapt eden yeniçeri serdarıyla ilgili yazılan hüküm
3. Seferihisar-ı Günyüzü Kadısına cevaben yazılan hükümde davalık olan bir yeniçeri yerine tayin olunan yeniçeriyle ilgili yazılan hüküm
4. Marmara Kadısına cevaben yazılan hükümde burada yaşayan ahalinin vergisinden başka daha fazlasının istenmesiyle ilgili yazılan hüküm.
5. Suğla Paşasına ve Seferihisar Kadısına cevaben yazılan hükümde vergiyi almakla yükümlü yeniçeriden başka birinin daha gelip 2 senenin vergisini toplamak istemesiyle ilgili yazılan hüküm
6. Yarhisar ve --- Kadısına cevaben yazılan hükümde miras paylaşımında yaşanan sorunlar sebebiyle ilgili cevaben yazılan hüküm

SAYFA 22

1. Manisa Mollasına ve Saruhan Sancağı Mütesellimine cevaben yazılan hükümde çeşitli sancaklarda toplanan verginin gönderilip ve alınmasıyla ilgili yazılan hüküm

2. Kocaili Paşasına ve İznikmid Kadısına cevaben yazılan hükümde vermesi gereken parayı vermeyip mübaşirin elinden kaçması ve kötülük etmeleri sebebiyle yakalanmalarıyla ilgili yazılan hüküm
3. Edremit Naibi'ne ve Serdarına cevaben yazılan hükümde ticaret yaparken vefat eden bir kişinin malına el konulmasından dolayı yazılan hüküm.
4. --- teftişe memur olan ve Kalecik Kadısına cevaben yazılan hükümde hâlihazırda evlenmiş olan biri hakkında haksız yere rencide de bulunan kişi için yazılan hüküm
5. --- kadıların cevaben yazılan hükümde sene başından sene sonuna kadar bölgedeki tüm vergilerin toplanmasıyla ilgili yazılan hüküm

SAYFA 23

1. Bilecik Naibi'ne Mevlana Ömer ve o taraftaki kethüdaya cevaben yazılan hükümde naib'in yapmış olduğu eylem sebebiyle ilgili yazılan hüküm
2. İzmir Kadısına cevaben yazılan hükümde Mustafa Ağa'nın arz-ı hal etmesiyle vefat eden bir kadının mallarının satılmasıyla ilgili yazılan hüküm
3. Başkentten Kudüs'e varana kadar tüm kadı ve mütesellimlere ve diğer iş erlerine cevaben yazılan hükümde Rum keşişlerinin Kudüs'e giderken çeşitli saldırılar ve taarruzlardan korunmasıyla ilgili çeşitli yöneticilerine yazılan hüküm
4. Gemlik Kadısına ve Serdarına cevabına yazılan hükümde yeniçerinin belirlenen mübaşire teslim edilmesiyle yazılan hüküm
 - Terkin
5. Taraklı Kadısına cevaben yazılan hükümde Karapürçek'te belirli bir vergiyi ödemekle yükümlü kişiden daha fazla vergi almak isteyen ve kötülük yapan sipahi hakkında yazılan ferman

SAYFA 24

1. Boğazhisar Kadısına cevaben yazılan hükümde Başkent'te oturmakta olan Kırım Elçisinin Boğazhisara gitmesiyle yazılan hüküm

2. Musa reis'in elçilerine gemi izni
3. Kırım elçisine belirli tarihli izin
4. Başkentten İzmir'e denizde ve karadaki yol üzerindeki Kadı ve diğer işçilere cevaben yazılan hükümde ticaret erbabı için gelmekte olan elçinin geçeceği tüm güzergâhlarda engel olunmaması ve yardım olunması bildiriliyor
5. Bendirekli Kadısına ve Serdarına cevaben yazılan hükümde eşi vefat etmiş bir kadının kızının evlilik aşamasındaki olan olaylar ve de sanığın başkente çağırılmasıyla ilgili gönderilen hüküm.
6. Kirmastı Nâib'ine cevaben yazılan hükümde Mustafa adında bir kişinin kendisini oğlu tanıtarak Ahmed Halil isimli kişiden zorla para istemesi üzerine başkente çağırılmasını bildiren hüküm
7. --- kadılarına ve Menteşe Sancağı Mütesellimine cevaben yazılan hükümde köy nüfuslarının eksik olması sebebiyle avarız ve diğer vergilerin köyler arasında paylaştırılarak ödenme isteğine verilen cevabı içeren hüküm

SAYFA 25

1. Ezine Nâib'ine ve Biga Sancağı Mütesellimine cevaben yazılan hükümde aynı bölgede naib olan kişinin gelenlerden kendi hakkı için fazladan vergi aldığı ve kötülük etmesi sebebiyle ilgili yazılan hüküm
2. Sorkun Kadısına cevaben yazılan hükümde belirli bir dönemden beri oturduğu evin bazı kişilerin marifetiyle evini hemen ölümünden sonra elinden almaları sebebiyle yazılan hüküm
3. Köşk Nâib'ine ve Aydın Sancağı Mütesellimine cevaben yazılan hükümde mahsulü toplayıp tahsil edip elindeki tutardan daha fazlasını istemesinden dolayı olayla ilgili yazılan hüküm
4. Kayseriye Kadısına cevaben yazılan hükümde vakfa ait bölgedeki vergilerin toplanmış olmasına rağmen hala ellerinde tutması ve zimmetine geçirenlerden alması için verilen belgeyi içeren hüküm

SAYFA 26

1. İzmir Kadısına ve Voyvodasına cevaben yazılan hükümde emanete bırakılmış olan bir tutarın olduğundan fazla gösterilerek haksız yere fazladan para alınması sebebiyle yazılan hüküm
2. Ankara Kadısına cevaben yazılan hükümde kale erkânının Ankara'da yaşayan ailelerinden beylerbeyinin emriyle köy köy gezip fazladan ve kötülükle vergi toplayan kişilerin aldıkları parayı geri iade etmesi buyurulmuştur.
3. Ankara Kadısına cevaben yazılan hükümde kışlak zamanında gitmemiş olanlardan bu sebeple vergi alınmasından ve çeşitli kötülükler zorluklar yapılmasından dolayı zulmen alınan akçelerin geri verilmesi buyurulmuştur

SAYFA 27

1. Sapanca Kadısına cevaben yazılan hükümde iki vakıf arazisinin kesiştiği sınırdaki bulunan toprak parçasında toprağı işletenlerin sayısı ile ilgili çıkan anlaşmazlık sebebiyle yazılan hüküm
2. Kayseriye Kadısına cevaben yazılan hükümde gayr-ı müslimlerle bir olup halktan haksız yere vergi toplayan kişinin akıbetiyle ilgili yazılan hüküm.
3. --- Nâib'ine cevaben yazılan hükümde basmacılar loncasında bazı kimselerin bilakis az iş yaparak loncaya zarar vermesi sebebiyle ilgili yazılmış hüküm.

SAYFA 28

1. Boyabad Na'ibine cevaben yazılan hükümde bu bölgedeki vergilerden başkaca resm-i bennak vergisi toplayan ve halka zulüm eden Voyvoda'nın şikâyet edilerek bu olaylardan ötürü hakkında verilen hükmü içeren hüküm
2. Kocaili Paşasına ve İznikmid Kadısına cevaben yazılan hükümde bir imamın yalancı şahit sayesinde iki kadından haksız yere para alması sebebiyle hakkında yazılan hüküm
3. Kapudan Paşaya ve Kadısına cevaben yazılan hükümde seferdeki sipahinin yerine bakan kişilerin başka bir sipahinin reayasından vergi alma olayıyla ilgili yazılan hüküm

4. Karapazarı Kadısına cevaben yazılan hükümde kardeşler arasında yaşanan anlaşmazlık sebebiyle arz-ı hal eden kişiye yazılan cevabı içeren hüküm.

BÖLÜM 8. 9 NUMARALI ŞİKÂyet DEFTERİNİN TRANSKRİPSİYONU

Sy.1/H.1)

Ve bihî neste'înu

Der-zemân-i vezir-i mukerrem ve muhterem hazret-i abdurrahmân paşa kâim-makâm yessera'llâhu mâ-yeşâ' ve bi-marifet-i kâim-makâm reisu'l-kuttâb-i âsitâne Mustafa efendi tâle bekâhu ve nâle mâyetemennâhu'l-vâki'

Fî mâh-i şevvâl sene 1091

Sy.1/H.2

Lapseki ve Ürgüb kâdlarına hüküm ki

Taht-ı kazânızda nakîbu'l-eşrâf kâim-makâmı olan Seyyid Halil arz-ı hâl sunub zikr olunan kazâlarda sâkin olan --- lâzım geldikde kâimmakâm --- marifeti ile görüle gelen --- olunmak icâb itmez iken miri mîrân ve mirlivâ ve voyvoda ve subaşılar ve sâ'ir ehl-i örf tâifesi taraflarından --- hilâf-ı şer taaddî olunduğun bildirüb hilâf-ı şer mudâhale olunmayub --- şurûtile yazılmışdır

Fî evâsıt-ı L sene 91

Sy.1/H.3

Lâpseki kâdısına ve yeniçeri serdarına hüküm ki

Kazâ-i mezbûr sâkinlerinden olub yeniçeri olmak üzre topçu --- oğlu ile --- İbrahim ve Şenlik oğlu ile Çardaklı Mehmed nâm kimesneler Bedros zimmînin yoluna inüb katl ve emvâl ve erzâkın ğâret itdiklerinde karındaşı mezbûr zimmî --- itmekle mahallinde şer'le tefâtîş ve tefahhus olunmak için ... mubâşir tayîn olunub mahallinde --- üzre fi'l-vâki üzerlerine --- sûret ve isimleri mubâşire teslîm itdirüb Asitâne-i saâdetime irsâl ve --- bu bahane ile celb-i mal için hilâf-i şer' zulm ve taaddîden ihtirâz olunmak üzre âsitânedeki sekban başı --- ağa kâim-makâmı olan Yusuf dâme mecduhûnun mektûbu mûcibince hüküm verilmişdir

Fî evâsıt-ı L sene 910

Sy.1/H.4

Ereğli kâdisına hüküm ki

Ol cânibde me'zûn-i bi'l iftâ olan mevlânâ --- müşir ahâlisi mahzar --- men olunmuşdur mezbure tenbîh eylesesinki min ba'd iftâ itmeyüb kendü hâlinde ola deyu bi'l fiil Şeyhu'l İslâm olan Mevlânâ Ali edâmallâhu Te'âlâ fezâ işlehûnun mektûbu mûcibince hüküm yazılmışdır

Fî evâhir-i L sene 91

S.1/H.5

--- kâdisına hüküm ki

Kazâ-i mezbûr muzâfâtından --- ahâlisi arz-ı hâl idüb nâhiye-i mezbûrede sâkin --- Mahmud --- demekle marûf kimesne --- olub kendü hâlinde olmayub emr-i şerîfimle vâki olan tekâliflerde kendüsiçün ziyâde akçelerini alduğundan ğayrı iki --- kimesnenin akçesini almağla ol tarafa --- idüb --- zulm ve ta'addîsinin nihâyeti olmaduğun bildirüb - -- ref olunmak bâbında emr-i şerifim --- vech-i meşrûh üzre --- üzre muaccel hüküm yazılmışdır

Fî evâsıt-ı L sene 91

Sy.2/H.6

Trabzon kâdisına hüküm ki

Kazâ-i mezbûr muzâfâtından --- nâhiyesine tâbi--- ve --- nâm karyeler ahâlisi arz-ı hâl idüb karye-i mezbûrede sâkin bazı kimesneler şiddet-i şitâda --- donub ve yıldırım urub ve ve yılan sokub ve dağda --- parelenüb ve suya ğark olub ve üzerlerine --- ağacdan düşüb helâk olmağla hâliyâ mîr-i mîrân ve mir-livâ subaşıları ve voyvodaları ve sâ'ir ehl-i örf tâifesi mucerred celb-i mâl içün karye --- olmuş --- akçe virin deyu hilâf-ı şer'î şerif rencide eylediklerin bildirüb --- mûcibince amel olunub men'u ve def olunmak içün yazılmışdır

Fî evâsıt-ı L sene 91

Sy.2/H.7

Trabzon ve Maçka kâdılarına hüküm ki

Kazâ-i mezbur ahâlisi arz-ı hâl idüb bunlar üzerlerine edâsı lâzım gelen avâriz ve sâ'ir vâki olan tekâlîflerin --- yoğiken miri mirân ve mirlivâ adamları ve subaşıları ve sâ'ir ehl-i örf tâifesi ziyâde atlu ile sâkin oldukları evleri üzerine konub müft ve meccânen yem ve yemek --- ve bi-lâ-emr-i şerif kışlak ve --- ve derbend ve kantar --- akçesi nâmıyla --- itdiklerini bildirüb men'u ve def olunmak içün şurutuyla hüküm yazılmışdır

Fî evâsıt-ı L sene 91

Sy.2/H.8

--- kâdisına hüküm ki

Kazâ-i mezbur sâkinlerinden olub bundan akdem fevt olan --- Mehmed'in Haremeyn tobrağında olan zeytûn ve kiraz bağlarının vakfı --- olan üç senelik öşrûn vormeyüb --- Kapucı Osman zîde kadruhû mubâşir tayîn olunub mebâliğ-i mezbur tahsîl ve üzre olan -- mûcibince mezbure teslîm itdirmek bâbında --- Yusuf Ağa tarafından virilen mühürlü mektûb mûcibince yazılmışdır

Fî evâhir-i L sene 910

Sy.2/H.9

--- kâdisına hüküm ki

--- vâki merhûm Sultân Selim hân tâbe serâhu --- olundukda İzmir kazâsı muzâfâtından -- nâhiyesinde vâki--- mukâtaası mâlından --- nam kimesnenin --- bin doksan senesinde aşârından bir senelik öşür ... taleb eyledikde vormekde taallul itmekle --- içün --- Osman zîde kadruhû tayîn olunub bâkî kalan öşrû --- tahsîl ve --- teslîm itdirmen bâbında --- ağası mektûbu mûcibince yazılmışdır

Sy.2/H.10

--- kâdisına hüküm ki

--- vâki Sultân Selim Hân darül kurrâları evkâfından --- sâkinlerinden Hacı Umur oğlu zimmetinde vakıf mukâtaası malından bin seksan senesi bir ve iki senelik öşür zimmeti

olub tahsîl için kapucu Osman zîde kadruhû mubâşir tayîn olunmuşdur mezkurun zimmeti bâkî kalan iki senelik aşâr mahsûli tahsîl ve vakıf mütevellisiyle teslîm itdirmen bâbında darü'ssaade ağası Yusuf ağa'nın mektûbu mucibince hüküm yazılmışdır

Fî evâhir-i L sene 91

Sy.3/H.11

Limni kadısına ve Limni kal'ası dizdârına hüküm ki

Hâlâ İstanbul sâkinelerinden olub fevâhiş makûlesinden Akile binti Abdullah ve Meryem binti Abdullah ve Ayişe binti Osman ve Fatıma binti Mehmed ve Rukiyye binti Abdullah nâm saraylı avretlerin su-i halleri sâbit ve zâhir olub şer'an nefy u iclâ olmaları lâzım ve mühim olmağın ve terbiyelerin ıslâh-ı nefis etmeler için cezire-i mezbûreye nefy'u iclâ olunmuşlardır mezbûreler varub dahil oldukda (?) edip tekrar ıtlâklarına fermân-ı şerîfim sâdir olmadıkça bir tarikle ıtlâk ve gayb ettirmekden ihtiraz olunmak bâbında dergâh-ı muallâm çavuşlarından Mustafa Çavuş mübâşeretiyle hüküm verilmiştir

Fî Evâsıt-ı L sene 91

Sy.3/H.12

Mezbûreler mübâşir çavuşlar ile cezire-i mezbûre varub hüküm-i yollarda hıfz u hırâset için yol emri verilmiştir

Fî târihi'l-mezkbûr

Sy.3/H.13

Asitânedен Edirne'ye varınca yol üzerinde olan kadılara ve kethüdâ yeri ve yeniçeri serdârlarına hüküm ki

Hassa (?) başı kâimmakamı Hâcî Hüseyin 'arz-ı hâl edip Divân-ı Hümâyûn paşalar mühimmâtı ve hidemâtı irsâli lazım gelmeğın her kangınızın taht-ı kazâsına dâhil olur ise yollarda hıfz'u hırâset ve emn'u sâlim Edirne'ye irsâl için şurûtuyla yazılmışdır

Fî Evâhir-i L sene 91

Sy.3/H.14

Şam vâlisine ve Monlasına hüküm ki

(?) Seyyid Şeyh Abdulkadir arz-ı hâl edip (?)--- nâm kimesne evlâd-ı evlâdına vakf ve şurût eylediği dükkân ve hâne ve sâ'ir akârâtlatın evlâd-ı vâkıfdan Abdurrahim ve Salih ve Mehmed nâm kimesneler ile mâbeynlerinde taksim edip evlâdiyet ve meşrûtiyet üzere mutasarrıflar iken mezbur Abdurrahim ve Salih şirrete sülûk edip biz ol-taksim (?) olmayub tekrar taksim eder deyu nizâ etmeleriyle murâfaa-i şer olduklarında bi-vech-i muârezeden men birle cânib-i şer'den (?) tekrar nizâ etmeleriyle men için şurûtuyla yazılmışdır

Fî Evasıt-ı L sene 91

Sy.3/H.15

Moskov elçisinin Edirne'ye geçmesi fermânım olmağın bazı derbend ve menâzil zâd'u zevâdeler tahmil ve hıfz'u hırâset için şurûtuyla yol emri verilmiştir

Fî Evâsıt-ı L sene 91

Sy.3/H.16

(?) Hüseyin Beye ve Balıkesir na'ibine hüküm ki

Seyyidetü'l-muhadderât Haseki sultan dâmet ismetuhânın mutasarrıf olduğu hânında keyl ve diğer (?) olub Akbaş (?) Mustafa arz-ı hâl edip bin seksen --- senesinde voyvodası olan Davud nâm kimesne rüsûm-ı raiyyeti edâ edip ve sûret yoğiken mezbûrun karındaşı İbrahim ve Mustafa nâm kimesnelerin gönderüb ve (?) on bir (?) ve bir (?) ve yetmiş beş guruş verdiği kürk ve iki sim kılıç alub mezbûrlar hâlâ Balıkesir'de olmağla şerle görölüb icrâ-yı hak olunmak için şurûtuyla yazılmışdır

Fî Evâhir-i L sene 91

Sy.4/H.17

Karaman Beylerbeysisine ve Ereğli kadısına hüküm ki

Kazâ-i mezbûrda vâki Karamanoğlu Ahmed bey ve İbrahim Bey câmi'-i şerîfi vakfi medresesi evkâfının mütevellisi Mehmed mektûb gönderüb vakf-ı mezbûrun defter-i cedîd-i hâkânide mukayyed arâzilere bazı kimesneler tahrirden sonra bağla ve bağçeler (?) ve etrâflarında divar edip gayrileri şer' ve kânun üzere vermeyüb senede zuyuf-ı kızıl kırkar otuzar akçe vermeleriyle bundan akdem öşürleri almalarıyla deyu müteaddid

fermân-ı şerîfim verilmeğin itâat etmeyüb bizler harameyn-i şerifeyn ‘öşrünü şükûfe akçesi nâmıyla akçe verimiz ‘öşr kaldırırız ve ihsân akçesin dahi biz zuyuf verip ve vakf yararına mülküne tertib edip teaddiden hâli olmadıkların bildürüb vakf-ı mezbûr toprağında tahrirden sonra arz olunan bağlarda şer ve kanun ve defter mûcebince öşürlerin ve (?) dahi vakf icârelerin halkı ihbâr akçe alıverilüb ol-vechile şükûfe alçesi verimiz deyu taallül edenleri bildürüb şer ve kânûn üzre amel olunmak için şurûtuyla yazılmışdır

Fî Evâsıt-ı L sene 91

Sy.4/H.18

Haleb Monlasına ve Kadısına hüküm ki

Mustafa bin Kadri arzihâl edip Haleb’de vâki’ müteveffâ Öküz Mehmed Paşa evkâfı mutasarıfı olan Hüseyin bin yetmiş yedi senesinde vakf-ı mezbûr akârâtının tamir ve termimi ve müceddeden bazı dekâkîn binâsı kendü malından tamir ve mal-ı vakfdan vermek üzre vekil nasb edip bu dahi varub evkâf-ı merkûme akârâtının hidemât ve (?) kendü malından yedi yüz otuz beş esedi guruş harc’u sarf eylediği şerle kisve ve hüccet olunub meblağ-ı merkûme kendüye ve gayri yediyle dört yüz beş guruş vasıl olub üç yüz otuz esedi guruş tam kalub hâlâ varub vakf-ı mezbûr mütevellisi vekili ile murâfaa olub görüldükde meblağ-ı merkûm edaya ta’allül birle cânib-i şer’den hüccet-i şerle verildiğin bildürüb hüccet-i şer’iyye mûcebince meblağ-ı merkûm elıverilüb icrâ-ı hak olunmak bâbında emr-i şerîfim verilmeğin mahallinde şer’le görülmek için şurûtuyla yazılmışdır

Fî Evâhir-i L sene 91

Sy.4/H.19

Kastamonu kadısına hüküm ki

Südde-i sa’âdetime mektûb gönderüb medine-i Kastamonu’da sâkin meşâyih ve sulehâ ve e’imme ve hutebâ ve sâ’ir fukarâsı meclisi şer’e varub medine-i mezbûrede sâkin Mehmed Şehri nâm kimesne ehl-i örf tâifesiyle yekdil olub aharı taarruz ve kazâ subaşılıklara vukûfun ve Kara arpa ve sâ’ir bed-hevâya müteallik hizmetleri olub dâhil-i hidmetde terk ve yine tamgâgir başı hizmetlerini alıb her tarafda başına cem ettiği eşkıyâyı alıb fukarâyı bi-bahâne zulm ve kendisi verip ehl-i örf gammaz ve bir mikdar akçelerin alub tahlis ve mahallinde imrârı tecemmü’ olub fisk ve fücûr edip ve bunun

emsâli zulm ve taaddisinin nihâyeti olmadığın elhâc elleriyle arz eylediği ecilden ahvâlleri mahallinde şer'le görölüb taarruz olduğu var ise kayd olunub ashâbına serd olunub ba'de'l-yevm kimesnenin umûruna müdâhale etmeyeler deyu şurûtuyla yazılmışdır

Sy.5/H.20

---- kadısına ve Akşehir sancağı mütesellimine hüküm ki

Akşehir kazâsına tâbi' Hafızderiş nam karye sâkinlerinden Hamza ve Hâcî Mehmed ve -
---- ve ---- nâm kimesneler arzıhal idüb Medine-i Akşehirde bunların sâbıkan kadıları olan Abdullah nam kadı bağ ve (?) davası husûsu için narhdan evlâ beş gurus ve ---beş yüz akçe dükkan eminlerinden kendüsü için yüz gurusların alub gadr etmekle şer'le görölüb hilâf-ı şer aldıkların geri ashâbına alıverilmek bâbında emr-i şerifim ricâ ettikleri ecilden şerle görölmek için şurûtuyla yazılmışdır

Evâ'il-i Za sene 91

Sy.5/H.21

Ünye kadısına ve ol taraf da olan haseki serdarına hüküm ki

Kaza-i mezbur ahali arzıhal idüb bundan akdem bunlar bin doksan senesinde üzerlerine edası lazım gelenlerin iştirâları taraf-ı mîrîden edâ etmek üzre yine kaza-i mezbur sâkinlerinden Bali nam yeniçeriye beş yüz gurus ve bin beş yüz pare teslim eyleyüb ve lakin mezbur tam meblağ-ı merkûmu alub mîrîye teslim itmeyüb zimmetinde kalmağla tekrar iştirâ-yı mezbur bunlardan tahsil olunmağla bunlar dahi meblağ-ı merkûmu mezburdan talep eyledikde virmekde taallul eyledüğün bildirib şerle görölüb alıverilmek bâbında emr-i şerifim ricâ eyledikleri ecilden mahallinde şerle görölmek için şurûtuyla yazılmışdır

Fî evâsıt-ı ZA sene 91

Sy.5/H.22

İznikmid sancağında ve ol canibde olan yeniçeri serdarına hüküm ki

İznikmid sakinelerinden --- nam hatun arzıhal idüb bundan akdem mezburenin babası Hacı Mehmed ile karındaşı --- nam kimesne fevt olub metrûkâtları sicill üzre mezbureye

intikal idüb bundan gayrı irs-i marufu yoğiken hâlâ iznikmid sakinlerinden Muhtar Küçük Ali nam yeniçeri --- mezburların --- cihetlerinde vârislerim deyu hevasına tabi kadı ile yekdil ve yekcihet zor-ı şahid olmağla mezbureye ol canibde ğadr murad itmekle mezburun asitane-i seadetime ihzârı lazım gelmeğın ocak tarafından Ahmed çavuş mübaşir tayin olunmağın mezbur Ali'yi mübaşir-i merkûme koşub şahidleri ile ma'an Asitane-i seadetime ihzâr itdirilmek üzre sekban başı Yusuf ağa tarafından virilen mektub mucebince yazılmışdır

Fi evail-i ZA sene 91

Sy.5/H.23

Teftişe memur olan ve --- kadıya hüküm ki

Çorum kazâsı sakinlerinden Mehmed nam kimesne arzıhal idüb hâlâ Çorum kadısı olan Abbas nam kadı ile nâ'ibi Sultan Ali dimekle ma'ruf kimesneler ile yekdil olmağla bir huccet ile gurus alub zulm ve te'addi etmekle şerle görölüb icrâ-ı hak olunmak babında şurûtuyla yazılmışdır

Fi evail-i ZA sene 91

Sy.5/H.24

Teftişle memur olan ve --- kadıya hüküm ki

Abdurrahman nam kimesne arzıhal idüb nevâhî-i Ermenek kazasına tabi --- cemaatinden Ömer Halife nam kimesne bundan akdem sulbiye kızı --- nam bakireyi kendünün rızasıyla --- mezbur Abdurrahman'a nikah idüb birkaç günden sonra yine cemaat-i mezbureden Şaban nam kimesne müvacehesinde --- bazı kimesnelere --- itmekle nikah üzerine nikah caiz değil iken fuzûli --- olan cihet-i şer'iiyesi mucibince menkûhası --- aldırulub icrâ-ı hak olunmak babında emr-i şerifim reca itmegin mucibince şerle görölmek için şurutıyla yazılmışdır

Fi evail-i za sene 91

Sy.6/H.25

Sultanönü sancağı beği olub teftişine memur olan Hüseyin dame 'izzuhuya ve --- kadısına hüküm ki

Kasaba-i Söğüd sâkinelerinden --- nam hatun arzıhal idüb mezburenin zevci Ahmed nam kadı doksan senesinde --- senesinde Eğirdir kazâsına mutasarrıfken yine kaza-i mezbure tabi Kardim nam karyede Gebeç ile ve --- ve --- nam şakiler mahkemesin basub kendisi ile bir nefer hizmetkârın bi-ğayr-i hak katl idüb ziyade zulm ve taaddi ve fesad eylediklerin bildirüb şerle görölüb icrâ-ı hak olunmak babında emr-i şerifim reca itmegin mahallinde şerle görölmek için şurûtile yazılmışdır

Fi evasıt-ı za sene 91

Sy.6/H.26

--- ve Alaşehir ve Sarı kadılarına ve Aydın sancağı mütesellimine hüküm ki

Rukiye sultan dâmet ismetuhâ tarafından arzıhal sunulub muşârun ileyhânın taht-ı kazânızda vaki çiftliği kethüdâsı olan Muslu def olunub mezkur Muslu'nun defteri mucibince makbûzâtı olan --- ve sair --- defteri mucibince muşarûn ileyha tarafından hâlâ kethüda nasb ve tayin olunan Mustafa nam kimesneye teslim olunmak babında emr-i şerifim reca itmegin mahallinde şerle görölmek için yazılmışdır

Fi evail-i za sene 91

Sy.6/H.27

--- kadısına hüküm ki

Hacı İsmail arzıhal idüb mezburun karındaşı Mustafa nam kimesne Kula kazâsına mutasarrıfken bi-emrillahi teala fevt olmağla metrûkâtı buna intikâl etmişken Kula hassı voyvodası olan --- nâm kimesne verâseti yokdur mülâhazasıyla emval ve eşyasın kabz idüb ğadr itmekle --- şerle mucibince Kula --- tarafından irsal eylediği ve temessükü mezbure alıvirilüb icrâ-ı hak olunmak babında emr-i şerifim reca itmegin mahallinde şer'le görölmek için şurutuyla yazılmışdır

Fi evail-i za sene 91

Sy.6/H.28

Gönen ve Ünye kadılarına ve Aydıncık nâ'ibine hüküm ki

Nişan-ı Hümâyûn virilen dergâh-ı muallam müteferrikalarından müteveffâ Mehmed'in berat-ı şerifimle mutasarrıf olduğu zeameti karyeleri subaşıları olan --- gelüb zeameti

mezbur karyelerinden Tapan nam karyenin defter-i cedidde mukayyed zeamet ve zaim oğullarından bazıları için (?) zâbiti olanlar bizim reâyâmızdır deyu nizâ' etmeleriyle bundan akdem mürâfaa-i şer olundukda ellerinden olan sûret-i deftere nazar olunub mezburlar muteferrika mehmedin mutasarrıf olduğu mezkur Tapan nam karyenin zaimi oğullarından oldukları şer'an sabit ve zahir olmağla ellerinde olan sûret-i defter-i cedid fermanım mucibince zeamet-i mezbure hüküm ve sicill ve huccet olunub mucibince emr-i şerifim virilmişiken sonradan mezkur Tapan reayası (?) kalkub varub (?) ve Selimler nam karyelerde ziraat ve hiraset itmeleriyle hâsıl eyledikleri terekelerinin öşrün tahsil eder oldukda edâ edenler (?) mezbûrun (?) ve selimler subaşıları şirrete sülûk idüb mücerred (?) karyemizde zirâat eder oldukları (?) rûsûm za'imlerin dahi biz alıruz deyu nizâ eylediklerin bildirüb ziraat eyledikleri tereke öşrün aldıktan sonra rûsûm-i raiyyet (?) kanun ve defter mucibince muma ileyhin subaşısına alıverilmek babında emr-i şerifim reca itmegin sen ki Aydıncık nâ'ibisin mevâd olunub şer'i kuyûdât ve defter mucibince görölmek için yazılmışdır

Fi evail-i za sene 91

Sy.7/H.29

Kütahya monlasına ve Kütahya mütesellimine ve Kütahya kal'ası dizdarına hüküm ki

Bi'l-fiil hassa bostancıbaşı olan Mustafa dame mecdûlhu arzıhal idüb bağce-i hâssa neferâtından Mehmed nâm (?) Salih nam kimesne hilâf-ı inhâ ile Kütahya kal'asında mütesellim-i mezbur marifetiyle habs itdirüb bir seneden беру varub mürâfa'a-i şer'i olmayub külli ğadr eyledgün bildirüb mezbur (?) mehmed'i kal'a-i mezbureden itlak olunub asitane-i saadetime ihzar olunmak babında emr-i şerifim reca itmegin senki Mevlana-i muma ileyh ve mütesellim ve kal'a dizdarısın mezburu kal'a-i mezbureden itlâk ve devlet-i humayunda mürâfaa-i şer olunmak için asitane-i saadetime ihzar itdirmen babında hüküm virilmişdir

Fi evail-i za sene 91

Sy.7/H.30

İzmir kadısına hüküm ki

İzmir sakinlerinden (?) arzıhal idüb yine İzmir sakinlerinden olub hacı Mehmed nam kimesne ile bunun bin tob beyaz (?) ve altmış tob (?) ve beş yüz vakıyye beğpazarı ipeği hesablari olmağla bundan akdem muraftaa-i şer olduklarından bir dahi dava ve (?) olunmamak üzere kat'ı (?) ve def'i husûmet olunmak için (?) mezbur hacı Mehmed kanâat etmeyüb olunub ol huccete muğâyir nizâ' itmekle mahallinde görölmek için şurutuyla yazılmışdır

Fi evail-i l sene 91

Sy.7/H.31

Kemed-i Edremid müftüsüne ve kemer kadısına hüküm ki

Kemer kazası sakinlerinden Oruç arzıhal idüb kaza-i mezburede vaki Sarıca Ahmed paşanın vakfı murûr-i eyyâm ile harabe-müşrif olub tamire muhtac olmağla hamam-ı mezbur (?) olub ve ahalisinin hamama ihtiyacları olub (?) olmağla muma ileyh (?) olmağın izn-i şerle bu kendü malından yüz elli gıruş harc ve tamir itdirüb meblağ-ı mezburu vakf-ı mezbur mütevellisinden taleb eyledikde virmekde taallul itmekle (?) mucibince şerle alıvirilmek için şurutuyla yazılmışdır

Fi evail-i za sene 91

Sy.7/H.32

Manisa kadısına hüküm ki

Medine-i Manisa sakinelerinden Alime hatun arzıhal idüb on sene mukaddem Medine-i İzmir de müsafireten ve himâyet üzere sakin iken fevt olan li-ebeveyn kardeşi Hüseyin cevad nam kimesnenin veraseti mezbure ile âhar karındaşı hacı Mustafaya munhasır olub mezbur hacı Mustafa kendü tarafından asaleten ve mezbure tarafından vekâleten Medine-i İzmir de (?) terekesi üç bin otuz gıruş nakid ve sair emtia-i muhtelifi (?) otuz sekiz bin sekiz yüz elli gıruşluk terekesini ahz ve kabz idüb mezbure hatun hissesine aid olan on iki bin dokuz yüz elli gıruşun yedi yüz elli gıruşun virüb mâ-'adâ on iki bin iki yüz gıruş zimmetinde iken mezbur hacı Mustafa fevt olub veraseti zevcesi Fatıma hatun ile kendi oğlu ahmed nam kimesneye munhasır olub mezbur (?) mûrislerini hacı Mustafa zimmetinde vech-i meşruh üzere olan hakkın taleb eyledikde virmekde inad ve şirrete sâlik olmalarıyla mezburenin şâhidleri İstanbul da olmağın İstanbul valisi huzurunda isbat ve

(?) ma-ada icrâ-ı hak olunmak için hatt-ı humayunum dahi sâdır olmağın tayin olunan mübaşir marifetiyle senki Mevlana-i muma ileyhsin husus-ı mezburu mağnisada olan --- askeri ile ma'an (?) üzerine davayı istima idüb ihkâk-ı hak eylemeniz babında emr-i şerifim reca itmegin vech-i meşruh üzre amel olunmak için şurutuyla yazılmışdır

Fi evail-i za sene 91

Sy.8/H.33

Beğşehir kadısına hüküm ki

Hacı Mustafa arzıhal idüb bundan akdem bin doksan senesinde hâlâ Beğşehir mütesellimi olan ahmed nam kimesneye oğlu Mustafa nam kimesnenin kefil-i bi'l-mâl iddiasıyla bundan karz-ı şer'î bin iki yüz on beş gürüş istikrâz ve (?) memhûr deyn temessükü virmeleriyle (?) meblağ-ı mezburu (?) ve taleb eyledikde virmekde ta'allül ve hilâf-ı şer'î taallul ve inâd üzre oldukların bildirüb yedinde olan temessükleri mucibince amel olunub şer'le ol mikdar gürüş hakkı alıvirilüb icrâ-ı hak olunmak babında emr-i şerifim reca itmegin mahallinde şer'le görülmek için yazılmışdır

Fi evahir-i za sene 91

Sy.8/H.34

Bayramiç kadısına ve Biga sancağı mütesellimine hüküm ki

Nâ'ib-i Mevlana hüseyin mektub gönderüb kaza-i mezbure tabi (?) nam karye ahalisi meclis-i şer'ai şerîfe varub karye-i mezbure (?) ve tarafından vekili olan ali nam kimesne yirmi beş mikdarı adem ve atlu ile karye-i mezbure koşub müft ve meccanen yem ve yemlik ve sair mekûlâtlatın aldıklarından gayrı aşâr-ı şer'îyye ve sair hukûk ve rusûmların şer ve kanun ve defter mucibince alub ziyade taleb eylediklerinden gayrı bunları Kütahya mütesellimi (?) idüb mukaddema emrine mukayyed evamir-i şerifem virilmişiken ol evamirime muhalif zulm ve defterde hesabı oldukların bildürüb mezbûrların vech-i meşruh üzre olan zulm ve taaddilerin men ve def olunmak babında emr-i şerifim virilmek recasına ilhah itdiklerin arz eylediği ecilden mahallinde şerle görülmek için yazılmışdır

Fi evahir-i za sene 91

Sy.8/H.35

Kıbrıs beylerbeyine ve Lefkoşa kadısına hüküm ki

Sâbikan Bâbü'saâde ağası olan ali ağa arzıhal idüb hâlâ Kudüs mütesellimi olan İbrahim'in zimmetinde memhûr deyn temessükü mucibince cihet-i karz-ı şer' den dört bin esedî gürüş hakkı olub bundan akdem taleb ve tahsili için tarafından hüseyin çavuş nam kimesneyi havale idüb göndermekle bu âna değin bir akçe virmeüyüb hâlâ defterde olduğun bildirüb şerle görölüb zimmetinde zuhur iden hakkı tarafından havale eyledügi mezbur hüseyin çavuşa alıverilüb icrâ-ı hak olunmak babında emr-i şerifim reca itmegin mahallinde şer'le görölmek için şurûtuyla yazılmışdır

Fi evahir-i za sene 91

Sy.8/H.36

Bursa monlasına hüküm ki

Bursa Yenişehir ve hassı ahalisi adem ve arzıhal gönderüb yerluden nâ'ib olmayub mahlû iken mehmed nam kimesne yerlü olmağla her gelen (?) ve ehl-i örf taifesiyle yekdil olub neferârtın bi gayr-i hak akçelerin ve iki hasım davaya vardıkda nâ-hak olan kimesnenin akçesin almağla ol tarafa himayet idüb icra-i hak olunmayub fukarâya gadr olmağın mezbur (?) ref olunmak babında emr-i şerifim reca eyledikleri ecilden şer' ve kanun üzre amel olunmak için şurutuyla yazılmışdır

Fi evahir-i za sene 91

Sy.9/H.37

Amasya beyi olub teftişe me'mûr olan (boş) dâme 'izzuhuya ve Keskin ve --- kadılarına hüküm ki

Bozulus'a tâbi' Amenli cemâ'atinden Mustafa 'arz-ı hâl edip Keskin kazâsında bu kendü hâlinde kışlayub taaddisi yoğiken Mamalu Türkmenine tâbi' Hasan Bozali cemâ'atinden Ekberoğlu Mehmed ve Tataroğlu Cafer ve Topal Hüseyinoğlu Mehmed nâm kimesneler bunun üç yüz gürüş kıymetlü iki devesini kışlaklarında bunu evi önünden sirkat eyleyüb bu varub taleb eyledikde Ekberoğlu Mehmed ile Topal Hüseyinoğlu Ömer inkâr eyleyüb lakin refiki olan Bektaş kethüda ile ammisî Murtaza'ya teslim eyleyerek ba'de'l-yevm

Bektaş kethüdâdan taleb eyledikde mezbûr Bektaş Kethüdâ kışlaklar ile (?) ben vermem bildirdiğinden kalmaz deyu cevâb ve ikrâr etmekle buna külli gadr eylediklerin bildürüb aliverilmek bâbında emr-i şerifim ricâ etmeğin şer'le görölmek için yazılmışdır

Evâ'il-i Za sene 91

Sy.9/H.38

Divriği kadısına ve ol-cânibde olan Yeniçeri serdârına hüküm ki

Kazâ-i mezbûr sâkinelerinden Raziye nâm Hatun 'arz-ı hâl edip bundan akdem merkûm hatun vâlikesini ziyârete gider iken Ali nâm yeniçerinin zevcesi kendüye mu'ayyen birkaç hatun ve mezbûr Ali'nin bir huddâmı mezbûrenin önüne inüb ve hançer ile mezbûreyi darb-ı şedid ile darb ve üç aylık (?) edip mecrûh ve (?) firâş olmağla hasımlarıyla mürâfaa-i şer olmak istedikde serdâr-ı sâbık olan Osman nâm yeniçeri hasımları mezbûrların kırk vakiyye kahve alub icrâ-yı hakk olunmağa mâni olmağla sekbanbaşısı Yusuf Ağa tarafından verilen mühürlü mektûb mûcebince şerle görölüb icrâ-yı hakk olunmak için yazılmışdır

Evâ'il-i Za sene 91

Sy.9/H.39

Limni kadısına ve Limni kal'ası dizdârına hüküm ki

Bundan akdem (?) olub ahz olunan Laz Ahmed bin Ali ve Kemerci Mustafa bin Yusuf ve Saraceli Ahmed bin Hüseyin ve oğlu Sefer (?) nâm (?) mukaddemâ (?) oldukları bâbında tezâhür olunub kabz olunmazlar iken ıslâh-ı nefis etmeyüb hâlâ geri töhmet ile ahz olunub (?) bazı erâzil ve eşhâs ile (?) şeni olduğu sicil ve hüccet olunub mezbûrlar ıslâh-ı nefis etmek için cezire-i mezbûre nefy'u iclâ olunmuşlardır mezbûrlar tayîn olunan mübâşir ile cezire-i mezbûreye dâhil olduklarında mezbûrun dört nefer (?) kal'a-bend ve mezbûr (?) cezire-bend edip madem ki ıtlâklarına fermân-ı şerifim sâdır olmadıkça bir tarikle ıtlâk ve itâb ettirmekdeb begâyet-i ihtirâz olunmak için yazılmışdır

Fî Evâhir-i Za sene 91

Sy.10/H.40

Ber-vech-i tekâüd Kocaili paşasına ve İznikmid kadısına hüküm ki

Müteveffâ vezir-i azam-ı sâbık Halil Paşa evkâfı karyelerinin İznikmid kazâsına tâbi' karye-i Hıdır nâm vakıf karyenin zâbiti olan --- zîde kadruhu 'arz-ı hâl edip karye-i mezbûrun (?) ve hissesi defter-i cedid-i hakânide müstakillen vakfa hâsıl olmağla Hüseyin nâm kimesne on seneden mütecâviz vakf-ı mezbûr toprağında bir mikdar koyunları durup ra'y olunur iken mezbûr Hüseyin iş bu sene-i mübâreke de civârında vâki' Rüstem Paşa evkâfı karyelerinde Hisar nâm karyede fevt olub zâhirde vâris-i ma'rufu olmayub zikr olunan koyunları beytü'l mala aid olmağla Halil Paşa vakfı tarafında ahz u kabz etmek istedikde mezbûr Hisar nâm karye zâbiti olan --- nâm kimesne mezbûr Hüseyin bizim toprağımızda fevt olmağla koyunları dahi biz zabt ederiz deyu dahl ve nizâ'dan hâli olmadığın bildürüb ol-bâbda hükm-i hümayûnum ricâ etmeğin şer' ve kanun üzre 'amel olunmak için şurûtuyla yazılmışdır

Evâhir-i Za sene 91

Sy.10/H.41

İznikmid kadısına ve Kandırı ve Şeyhlü nâ'iblerine hüküm ki

Kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân --- zîde kadruhu 'arz-ı hâl edip hilâf-ı hümayûn --- nâhiyesine tâbi' Tuti deyu Âti nâm karye bi'l-fiil berât-ı şerifimle mutasarrıf olduğu ulûfesi bedeli kendüye tevcih olunub karye-i mezbûrun defter-i cedidde mukayyed der'uhde olmağın resm-i bennâk ve resm-i mücerredleri ve hâsıl eyledikleri terekeleri öşrü tarafından âdemi varub cem' ve tahsil edip bin doksan senesinde civârda vâki mirlivâ hasları karyelerinde --- nâm kimesnenin zâbiti olan İbrahim nâm kimesne karye-i mezbûrun reâyâsı için benim zâbiti olduğum mir-livâ haslarının reâyâlarındandır deyu resm-i bennâkların tahsil eyledikleri terekeleri öşrü hilâf-ı şer ve kânûn ve defter fuzûli ahz u kabz edip gadr eylediğin bildürüb hilâf-ı şer'i şerif ve kânûn ve fuzûli aldığı bennâk ve aşârı geri bundan alıverilüb icrâ-ı hak olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ etmeğin mahallinde şer'le görülmek için şurûtuyla yazılmışdır

Evâ'il-i Z sene 91

Sy.10/H.42

Bursa nâ'ibine hüküm ki

Mahmiyye-i İstanbul'da Ayasofya kurbunda Kabasakal Mahallesi sâkinelerinden Ayişe Hatun 'arz-ı hâl edip yine mahalle-i mezbûr sâkinlerinden Ali nâm kimesne iş bu sene-i mübâreke mezbûrenin kızı Fatıma nâm sagire (?) olundukda merkûm Ali (?) bir bilezik ve bir şerifelü altun ve kırk beş esedi guruş ve bir (?) yine göreyim deyu mezbûreyi tahrik edip mezbûre dahi itimâd edip yüz yirmi guruş kıymetlü kırk (?) altun bilezik ve bir Şerifeli altun ve kırk beş kat' esedi guruşu teslim edip (?) talan eyledikde vermekde taallül etmekle Asitâne-i saâdetimde sadrazam kâ'im-makâmı olan vezirim Abdurrahman Paşa mahzarında mürâfaa olduklarında mezbûr Ali cevâbında bâlâda tafsil olunan bilezik ve altun ve guruşu ahz ve kabz ederim bileziği Bursa'ya götürüb sipahi marifetinde dellâl Ömer tebdili müzâyede ettikde kıymeti seksen guruşu bâliğ olmuşken mezbûrdan kefil taleb olundukda kefil olmamağla mezbûr Ali'den yeymiş esedî guruşa iştirâ ve (?) semen etmekle meblağ-ı mezbûr ve bir altın ve kırk guruşu kendü masârifine sarf ile (?) deyu ikrâr ve itirâf etmekle (?) şer' de hükm birle hüccet-i şer' iyye verilmeğın sen ki mevlânâyı mumâ-ileyhsin husûs-ı mezbûru sipahi çarşusunun ehl-i sükundan gereği gibi taarruz ve takayyud ve ihtimâm edip vâki'-i hâli 'ala vukû' iha hüccet üzre Asitâne-i saâdetime 'arz ve i' lâm eylemen bâbında hükm verilmişdir

Fî Evâ'il-i Z sene 91

Sy.11/H.43

Asitâne-i saâdetimden Edirne'ye varınca yol üzerinde olan kadılara ve kethüdâlara ve yeniçeri serdârları ve sâ'ir iş erlerine hüküm ki

Leh elçisinin Asitâne-i saâdetimde olan yedi nefer âdemleri Edirne'ye revân olmalarıyla her kangınızın taht-ı kazâsına varub dâhil olur ise lâzım gelen zâd u zevâdeleri kadim-i mezbûru üzre akçeleriyle aldırub ve (?) emn sâlim yollarına revân olmaları bâbında emr-i hümayûnum ricâ eyledikleri ecilden vech-i meşrûh üzre amel olunmak için şurûtuyla hükm yazılmışdır

Evâ'il-i Z sene 91

Sy.11/H.44

Viranşehir ve --- kadılarına ve ol-cânibde olan kethüdâlarına hüküm ki

Viranşehir kazâsına tâbi' Dağlıakaçak nâm karye ahâlisi 'arz-ı hâl edip mezbûrların karyelerine tahminen iki saatlik mahallede vâki' Meyah dağında yine kazâ-i mezbûra tâbi Oyuklar ve Timurcular ve Hozlar ve Sezmeliler ve Ayinekavaklılar ve Siverek ve Aramcılar ve Çukurca ve Manduz ve Bozdoğan nâm karyeleri ahâlileriyle odun ve kerastesin meşâğ ve müşterek kat'edeler iken mezbûrûn karyeler ahâlileri ol-dağ bizim korumuzdur deyu nizâ' etmeleriyle mukaddemâ mürâfa'a olduklarında meşâğ ve müşterek olmak üzre hükm olub dokuz yüz senesi tarihiyle müverrah hüccet-i şer'iiyyeleri var iken mezbûrûn karyeler ahâlileri hevâlarına tâbi' Hamza nâm sipâhi ile oğulları Cafer ve İbrahim nâm kimesnelere istinâd ve mezburları tahrik ve ihtilâl etmeleriyle ve toprak kadısı mezbûrlara tayîn olmağla mezbûr Hamza sipâhinin Uncular nâm karyede çiftliği olmağla iş bu sene-i mübâreke de ol-dağ sizi (?) etmezim deyu bunların hayvanâtların ve arabaların ahz edip gadr eylediğin bildürüb yedlerinde olan hüccet-i şer'iiyyeleri mûcebince amel olunub mahallinde şer'le görölüb fuzûli ahz eylediği arabaları kendülere aliverilüb icrâ-ı hak olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ eyledikleri ecilden mahallinde şerle görölmek için şurûtuyla yazılmışdır

Evâsıt-ı Z sene 91

Sy.11/H.45

Viranşehir ve --- kadılarına hüküm ki

Viranşehir kazâsına tâbi Dağlı Akhak nâm karye ahâlisi arz-ı hâl edip Viranşehir kazâsına tâbi Karesi nâm karye sâkinlerinden olub ebnâ-i sipâhiyândan Hamza ile oğulları Cafer ve İbrahim nâm kimesneler bir sipah vekili ve gâh subaşı ve gâh nâzı vekiliyüz deyu bin doksan (boş) senesinde fukarânın (?) hilâf-ı şer'i şerif ve bi-gayr-ı hakkın akçelerin alub zulm ve te'addi eylediklerin bildürüb mahallinde şerle görölüb hilâf-ı şer ve kânun mezbûrların reâyâ fukarâlarından zalamen aldıkları akçeleri gerü ashâb-ı hukûka aldirulub icrâ-ı hak olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ eyledikleri ecilden mahallinde şerle görölmek için şurûtuyla yazılmışdır

Evâsıt-ı Z sene 91

Sy.11/H.46

Konya monlasına ve ol-cânibde teftişe memûr olan Hüseyin Beye ve (?) kadısına hüküm ki

Akri sâkinleri arz-ı hâl edip bundan akdem bunun babası Hâcî Mehmed bin doksan --- senesinde İçelde ticâret tarikiyle gelürken yine Akri sâkinlerinden Seyyid Mustafa ve hizmetkârı Veli ile refik olub Gön nâm karye kurbuna vâsıl olduklarında mezbûrlar şerikleriyle yekdil olub babası merkûm Hâcî Mehmed'i bi-gayr-ı hak katl edip bin guruşuna taarruz ve beş yüz guruşluk esbâbını gâret edip ziyâde zulm ve taaddi ve fesâd eylediklerin bildürüb şerle görölüb icrâ-yı hak olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ etmeğin şer'le görölmek için şurûtuyla hüküm verilmiştir

Evâhir-i Z sene 91

Sy.12/H.47

Bayramiç kadısına ve Biga sancağı mütesellimine hüküm ki

Kazâ-i mezbûra tâbi Tahşi ili nâm karye ahâlisi arz-ı hâl edip bunların karyeleri sipâhisi olan Mustafa nâm sipâhinin karındaşı Ali nâm kimesne tımâr-ı mezbûru maktûan şetm ile alub atlu ile bunların karyelerine varub ehlu iyâlleriyle sâkin oldukları evleri üzerlerine koşub müft ve meccânen yem ve yemliklerin aldığından ma'ada bunlar üzerlerine edâsı lâzım gelen aşâr-ı şer'iyeye ve resm-i bennâk ve sâ'ir hukûk ve rûsûmâtlarını kânun ve defter mûcebinece vermeye râzılar iken mezbûr kanâ'at etmeyüb kânun ve defterden ziyâde akçe taleb edip zulm etmekle davâ-yı şer eylediklerinde itâat-i şer etmeyüb siz beni şetm-i davâ edersiz bana itâat eylemezsiniz deyu Kütahya vâlisinden bölük getirüb bunları tutub der-zencir edip bilâ-emr-i şerif ahz kazâyâ getirüb zulm murâd eylediğin bildürüb mahallinde şerle görölüb icrâ-ı hak olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ ettikleri ecilden mahallinde şerle görölmek için şurûtuyla yazılmışdır

Fî Evâhir-i Za sene 91

Sy.12/H.48

Amasya kadısına hüküm ki

Amasya'da vâki' merhûm Sultan Bayezid Hân-ı vaki tâbe serâhu câmi'-i şerifi bundan akdem bi-emrillahi te'ala (?) münhedim olub hâlâ mezbûr mütevellisi olan Ahmed zîde kadruhu müceddeden binâ ve ta'mir edip ebniye itmâm olmağla keşf olunmak için Asitâne-i saâdetimden hassa mimârıbaşısı olan İsmail zîde mecduhu tarafından bir mu'medun aleyh mimâr halifesi ta'yîn olunub müteveli-i vakf tarafından ta'yîn olunan

âdem ile ma'an varub ahâli-i vilâyetin müsinn ve bi-garaz ihtiyârları mahzarında tamam-ı hak ve 'adl üzre keşf ve hüccet-i şer'iyeye olunub husûs-ı mezbûra takayyüd ve ihtimâm (?) hâl ve sıhhati üzre i'lâm olunmak üzre dârü's saâdetim ağası olub vakf-ı mezbûr nâzırı Yusuf Ağa tarafından verilen mühürlü mektûb mûcebince yazılmışdır

Fî Evâhir-i Za sene 91

Sy.12/H.49

(?) nâ'ibine ve Aydın kadısına hüküm ki

Dârü's saâdet Ağası Yusuf Apa dâme 'uluvvuhu arz gönderüb (?) vâki taht-ı nezâretinde olan evkâfında merhûm ve mağfûrun leh Sultan Selim Hân tâbe serâhu evkâfı dârü'l-kurrâları evkâfı karyelerinden Efali nâm karye reâyâları kadimü'l-eyyâmdan berü mefrûzü'l-kalem ve maktûü'l-kadem min külli'l-vücûh üzerlerine edâsı lâzım gelen hukûk- ve rûsûmları (?) dahl olunmak icâb etmez iken hâlâ Bayındır kazâsı sâkinlerinden Seyyid Mehmed nâm kimesne dâima ehl-i örf yanlarına varub hilâf-ı inhâ ile reâyâ-yı fukarâyı gammaz ve tercim eyleyüb akçelerin alıb ve aldirmekle reâyâ-yı vakf perâkende ve perişân olmağa bais olub ba'de'l-yevm mezbûr Seyyif Mehmed ehl-i örf yanına varub ve re'âya umuruna karışub hilâf-ı şer ve kanun ve defter aldığı akçeleri alınub şerle geri reâyâ-yı vakfa alıverilmek için Kırcı Osman zîde kadruhu mübâşir tayîn olunmağın görölüb icrâ-ı hak olunmak bâbında emr-i şerifim verilmek ricâsına arz etmeğın vech-i meşrûh üzre 'amel olunmak için şurûtuyla yazılmışdır

Evâhir-i Za sene 91

Sy.13/H.50

Eskişehir kadısına hüküm ki

Vezer-i azam-ı sâbık Süleyman Paşa tarafından 'arz-ı hâl sunulub müşârün-ileyhin kazâ-i mezbûre tâbi Karalı nâm karye toprağında Tutcu çiftliği demekle marûf çiftliğin arâzisinden malûmetü'l-hudûd mukâtaalu çayır yirmi sene mukaddem silahdâr kethüdâsı Mustafa'nın (?) olmağla --- iken sâhib-i arz marifetiyle müşârün-ileyhe ferâğ edip âharın alakası yoğiken ahardan olub zuâmadan Mustafa ve Hüseyin sipahi ve Süleyman ve Ali ve Ahmed ve Mustafa nâm kimesneler fuzûli ol-çayıra hayvanâtların salıverüb zarar ve ziyân etmeleriyle bundan akdem mürâfaa olundukda terâhüm olunan mahall müşârün-

ileyhin mukâtaalu çiftliği olduğu sâbit ve zâhir olub hüccet-i şer' iyye verilmeğin hâlâ ol-
hüccete mugâyir korucu Hüseyin bi-vech-i müdâhale edip rencideden hâlî olmadığı
bildürüb mezbûr Korucu Hüseyin müşârün-ileyhin çiftliğine müdâhale ettirilmemek
bâbında emr-i şerifim ricâ etmeğin hüccet-i şer' iyyesi mûcebince şerle görölmek için
şurûtuyla yazılmışdır

Evâ'il-i Za sene 91

Sy.13/H.51

Kemer nâ'ibine ve (boş) kadılarına hüküm ki

Kemer kazâsına tâbi Hisargözü nâm karye ahâlisi arz-ı hâl edip mezbûrların üzerlerine
şubaşı olan Bostancı Ahmed nâm kimesne altı pâre karyeyi ifrâğ ile alub hilâf-ı şer' i şerif
dul hatunları ve oğulların meccanen kendü hidmetine istihdâm edip onar ve beşer
guruşların alub ve reâyâdan bennâk nâmına birer guruş ve alet-i ağnâm deyu birer guruş
ve resm-i dönüm deyu yarım ve penbe ve susam ve terk eden aynı ile öşürlerin alub
üzerlerine (?) ziyâde ellişer akçelerin alub ve (?) emsâli zulm ve te'addisinin nihâyeti
olmadığın bildürüb men' u def olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ etmeğin mahallinde
şer' le görölmek için yazılmışdır

Evâ'il-i Za sene 91

Sy.13/H.52

Gönen kadısına hüküm ki

Hâlâ Gönen serdârı olan Ahmed nâm yeniçeri ile Hâcî Karaoğlu Halil ve Tuzakçı nâm
karyeden Salih nâm yeniçerilerin Asitâne-i saâdetde sâkinleri olub mahallinde ahvâllerin
şerle görölüb icra-yı hak olunmak için (?) ile mübâşir tayîn olunmuşken mezbûrlar itâat
etmeyüb aynı işleriyle --- bölükde İbrahim Çavuş mübâşir tayîn olunub serdâr-ı merkûmu
ve mezbûrun Hüseyin ve Salih nâm yiğitleri mübâşir-i merkûma koşub Asitâne-i
saâdetime ihzâr ile seninle ma'an gelüb ahvâllerin husemâlarıyla divân-ı hümayûnumda
şerle görölüb icrâ-ı hak olunmak üzre sekbanbaşı Yusuf Ağanın mektûbu mûcebince
yazılmışdır

Evâ'il-i Z sene 91

Sy.13/H.53

Ürgüb ve (boş) kadılarına hüküm ki

Ürgüb kazâsına tâbi Sinehalk nâm karye ahâlisi arz-ı hâl edip mezbûrlar matbah-ı âmirem kapu ve ocaklık karye olmağın yine karye-i mezbûr sâkinlerinden Topçuoğlu Ceva nâm zımmi kendü hâlinde olmayub şirret ve şekâvet üzre olub dâima medhali olmadığı il mesâlihine karışub fukarâyı ehl-i örfe gammaz edip bi-gayr-ı hakk akçelerin alıb ve (?) bais olub bunun emsâli zulm ve te'addisinin nihâyeti olmadığından reâyâ fukarâsı perâkende ve perişân olduğun bildürüb ve mezbûrun vech-i meşrûh üzre olan zulm ve taaddisi men'u def olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ eyledikleri ecilden hilâf-ı şer ve kanûn taaddi ettirilmemek için şurûtuyla yazılmışdır

Evâ'il-i Z sene 91

Sy.14/H.54

Bayındır kazâsında nâ'ibü'şer olan mevlânâ Abdülkerim zîde 'ilmuhuya hüküm ki

Südde-i saâdetime mektûb gönderüb kazâ-i Bayındır ahâlisinin ulemâ ve sulehâ ve e'imme ve hutebâ ve sâ'ir neferâtı meclis-i şer'i şerife varub kazâ-i mezbûr sâkinlerinden Hacı Ömeroğlu Mustafa Cabir nâm kimesne kendü hâlinde olmayub gammâz ve şerir ve (?) olduğundan ma'ada ehl-i 'örfden aldığı me'kûlât ve melbûsâtın akçelerin vermeyüb taleb eylediklerinde voyvodaya ve sâ'ir ehl-i 'örfe gammaz edip nim malların aldırub kendüsü dahi alub bundan akdem ahvâlleri Asitâne-i sa'âdetime i'lâm eyledikleri mezbûr ba'de'l yevm kendü hâlinde olub min-ba'd fukarâyı gammaz ettirmemek üzre emr-i şerifim verilmeğın mezbûr itâat-i emr-i şerifim etmeyüb bin doksan (boş) senesinde kâluevvel taaddiden hâli olmamağla mahallinde şer'le görölüb ashâb-ı hukûka hakların bi tamam aldırulub icrâ-ı hak olunmak bâbında emr-i şerifim verilmek ricâsına arz eyledikleri ecilden mahallinde şer'le görölüb icrâ-ı hak olunmak için şer'le yazılmışdır

Evâhir-i Z sene 91

Sy.14/H.55

Adana beylerbeyine ve --- kadısına hüküm ki

Meddah ve Osman zîde kadruhumâ arz-ı hâl edip müteveffâ babaları İbrahim Haseki Sultan kethüdâsı iken müşârün-ileyhin (?) haslarından Malatya hassı bin yetmiş dokuz sensinde kırk bin guruş Maraş sakinlerinden Yusuf nâm kimesne der-uhde ve kavl ve zabt edip otuz üç bin guruş verip zimmetinde altı bin guruş kalıp almadan babaları fevt olmağla meblağ-ı mezbûr bunlara intikâl edip mezbûr Yusuf Asitâne'ye geldikte taleb ettiklerinde şirrete sülûl edip vermekde ta'allül ve temessükâtlarda (?) deyu bahâne edip vermeyüb zimmetinde olduğun bildürüb taraflarında velil olan --- nâm kimesneye aliverilüb icrâ-ı hak olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ eyledikleri ecilden mahallinde şer'le görülmek için şurûtuyla yazılmışdır

Evâhir-i Z sene 91

Sy.14/H.56

Kütahya mollasına hüküm ki

Kütahya kal'ası dizdârı olan Ahmed 'arz-ı hâl edip Kütahya sancağında Altuntaş nâhiyesinde berât-ı şerifimle mutasarrıf olduğu dizdârlık tımârı karyelerinden yedi bin iki yüz akçe Pazar Karaağaç karyeden bu âna değin bedel talebiyle raht bedelciler rencide edegelmış değiller iken nâhiye-i mazbûrede eşkinci tımarı karyelerinden bel bin dokuz yüz akçe Pazar Karaağaç karye-i Sarıca nâm karye olmağla zikr olunan karyeye kanâat etmeyüb hilâf-ı dahl-ı müstahfaza tımârının karyesinden bedel talebiyle rencide eylediklerin bildürüb hilâf-ı şer ve kânûn ve defter müdâhale olunmamak bâbında hükm-ü hümayûnum ricâ etmeğın şer ve kânûn ve defter mücebince amel olunmak için şurûtuyla yazılmışdır

Evâhir-i L sene 91

Sy.14/H.57

Taraklı kadısına hüküm ki

Kazâ-i mezbûra tâbi Karapürçek nâm karyede sâkin müteveffâ Bayram Dede evlâdlarından --- ve --- nâm kimesneler arz-ı hâl edip mezbûrlar (?) güherçile mukâbelesinde senede seksen tavuk vermek üzre avarız-ı divâniye ve tekâlif-i örfiye ve sâ'irden muâf olunub dahl olunmak icâb etmek iken civârda vâki Karapürçek zaimi ve erbâb-ı tımandan --- ve --- nâm sipâhiler on beş yirmi akçeleriyle üzerlerine folluk (?)

saman nim nemek ve ağalık ve folluk ve tütünlük ve sâ'ir bahâne ile akçelerin alub rencide ve remide etmeleriyle hazine-i âmiremde mahfûz olan mevkûfât defterlerine nazar olundukda Kal'a-i Taraklı kazâsının yüz yetmiş yedi buçuk avâriz-ı hânesi ve sekiz bin sekiz yüz yetmiş beş akçe bedel-i tekâüd akçeleri ile avarız mukâbelesinde her bir avarız hânesinde olunur hıyâm (?) üzre matbah-ı âmire ocaklıkları olduğu mastûr ve defterhâne-i âmireye mürâcaat olundukda Hüdâvendigâr sancağında Taraklı kazâsında bin iki yüz on iki akçe yazulu olan Karapürçek nâm-i diğır Bayram Dede nâm karyede hîn-i tahrirde zikr olunan Bayram Dede evlâdları avarız-ı divâniye ve tekâlif-i örfiyeden muâf ve müsellemler olmak üzre kayd ve tahrir olundukda arz olundukda ahârı za'im-i merkûm ve mezbûrân sipâhilere ve sâ'ir ehl-i örf tâ'ifesinden müft ve müccânen nim ve nemek ve ağalık ve kulluk ve bilâ-emr-i şerif tekâlif-i sâ'ire (?) ile rencide ve remide olunmak men'u def olunmak bâbında mâliye tarafından emr-i şerifim verilmeğın mücebince hükm-ü hümâyûnum ricâ eyledikleri ecilden ellerinde olan mâliye emri mücebince şer ve kanun ve defter mücebince amel olunmak için yazılmışdır

Evâ'il-i S sene 92

Sy.15/H.58

İlhani kadısına ve serdârına hüküm ki

Kazâ-i mezbûrda miri odun cem'ine memûr olan Halil subaşı arz-ı hâl edip kazâ-i mezbûra tâbi Kayalar nâm karyeden odun kabûlü Hâcî Mehmed ve Ortalar nâm karyede Hataboğlu İbrahim nâm bekçilerinde olan sûret-i defter mücebince üzerlerine edâsı lâzım gelen miri odunları taleb eyledikde mezbûrlar reâyanın (?) ve ihtilâl eylediklerinden ma'âda (?) nâm haramizâde âlet-i harb ile üzerlerine hücum edip miri odun tahsiline mâni oldukları (?) arz eylediklerin ecilden mezbûrları (?) şetm edip bi-gayr-ı hak reâyâ üzerlerine ve miri odun tahsiline mâni olmamak üzre tenbih ve tekid eylediklerinden miri odunu bi-hasebi'şer tahsili lâzım gelenlerden bi'tamam tahsil ettirdüb ihzârları Asitâne-i saâdetime havâle eylesin deyu sekbanbaşı Yusuf Ağa mektûbu mücebince yazılmışdır

Evâ'il-i M sene 92

Sy.15/H.59

Bendirekli ve Samako kadılarına hüküm ki

Samako kadısına mektûb gönderüb Bendirekli kazâsında sâkin Acem tüccârlarından --- ve --- ve --- nâm zımmîler meclis-i şer'î şerife varub yüz seneden mütecâviz bu ana değin Acem diyârında gelüb kazâ-i mezburede üzerilerine edâsı lâzım gelen cizyelerin ve (?) gümrüğü edâ edip taht-ı kazânızda vâki kasaba ve kurâlarda kendü hallerinde olub ticâret ederler iken livâ-i mezbûr mütesellimleri ve sâ'ir ehl-i örf tâifesi tarafından mücerred celb-i mâl için kurâlarda ticâretten men oldunuz deü mâni olmalarıyla ahâli-i vilâyetten taarruz olundukda tüccâr-ı mezbûrlardan bu âna değin kimesneye (?) etmezüz ve kurâlarda ticâret eyledikleri ahâli-i karyeye enfa oldukda kurâ ahâlileri haber verenleriyle mezbûrla kâlu evvel kurâlarda ticâret edip kimesneye mâni olmamak bâbında emr-i şerifim verilmek ricâsına arz eylediğin ecilden hilâf-ı şer kimesne mâni olmamak için yazılmışdır

Evâ'il-i M sene 92

Sy.15/H.60

Amasya mütesellimine ve kadısına hüküm ki

Mehmed arz-ı hâl edip fevt olan ammisi (?) evlâdının vasisi olub muhallefâtın veresesinden teslim aldıkda zevcesi Emine Hâtun sâkine olduğu menzilin içerisin zevcim bana hibe eyledi deyu iddia etmekle mehel-i şer'î verilüb isbâta kâdir olmamağla muslihun bunlar ile ala tariki'l-hâzim iken (?) sulh olub hüccet-i şer'îye verilmeğin mezkûr kanâat etmeyüb nizâ etmekle yedinde olan ftevâ-yı şerife ve hüccet-i şer'îye mücebince men için yazılmışdır

Evâhir-i M sene 92

Sy.15/H.61

Amasya mütesellimine ve kadısına hüküm ki

Mehmed arz-ı hâl edip kazâ-i mezbûra tâbi Kalender nâm karyede Ammizâdesinden irsiyle buna intikâl eden mülk-i çiftlikle Osman nâm kimesneye bey edip hâlâ bei mezbûrda (?) edip davâ (?) iken mezbûr Osman fevt olub muhallefâtın kabz eden Mehmed nam kimesneden talep eyledikde vermekde taallül etmekle yedinde olan senedât-ı şer'îye mücebince amel olunmak için yazılmışdır

Evâhir-i M sene 92

Sy.16/H.62

Asitâne'den Edirne'ye varınca kadılara ve sâ'ir iş erlerine hüküm ki

Müteveffâ Kapudân-ı sâbık Kaplan Mustafa Paşa'nın muhallefâtından Edirne'ye nakli fermânım olan nukûd ve eşyânın Edirne'ye varınca yollarda hıfz'u hırâset için yazılmışdır

Evâsıt-ı Z sene 91

Sy.16/H.63

Asitâne'den Edirne'ye varınca kadılara ve iş erlerine hüküm ki

Mahbûsen Edirne'ye ihzârı fermânım olan iki nefer mahbûsları yollarda hıfz u hırâset için mu'tâd üzre yol emri yazılmışdır

Evâsıt-ı Z sene 91

Sy.16/H.64

Asitâne'den Edirne'ye revân olan harc 'arabaları yollarda hıfz u hırâset olunmak için (?) ve lâzım gelen bulunan yerlerde imdâd ve i'ânet için (?) ihrâcı deyu yazılmışdır

Evâhir-i Z sene 91

Sy.16/H.65

Müteveffâm Kaplan Paşa muhallefâtından nakli mümkün olan eşyâsı Edirne'ye varınca yol emri verilmiştir fi't-tarihü'l-mezbûr

Harc-ı mahrec civârlarıyla 'arabalarıyla Edirne'ye revân olmağın yollarda hıfz u hırâset için yazılmışdır

Evâhir-i Z sene 91

Sy.16/H.66

Asitâne'de Kudüs-i şerif'e varınca yol üzerinde olan kadılara ve mütesellimlere ve sâ'ir iş erlerine hüküm ki

Kudüs-i şerif batrîği olan Resbon nâm râhib arz-ı hâl edip mezbûr bazı (?) ile Asitâne-i saâdetime gelüb yine Kudüs-i şerifden revân olmağla her kangınızın taht-ı kazâsına dâhil

olur ise yolda ve menâzil ve merâhilde kendüye ve esbâb ve davarlarına ve âdem ve erbâbına kimesne müdâhale eylememek bâbında emr-i şerîfîm ricâ etmeğin kanun üzre yol emri verilmiştir

Evâsıt-ı Z sene 91

Sy.16/H.67

Akhisar-ı Geyve kadısına hüküm ki

Süvâri sekbânından Ahmed zîde kadruhu ile kazâ-i mezbûra tâbi Mekeç nâm karye ahâlisi arz-ı hâl edip (?) kazâ-i mezbûrda Hanlıklıoğlu Murad âdemleri ve mirlivâ ve subaşıları ve sâ'ir ehl-i 'örf tâ'ifesi tarafından ziyâde âdem ve atlu varub karye-i mezbûre ahâlisi üzerine (?) fevtten ve memâten nim ve nemek ve arpa ve saman ve tavuk ve sâ'ir çaldurub (?) ile karye-i mezbûre ahâlisin rencide eylediklerinde karye ahâlisi dahi âyende ve revandeden bazısı çiftlik-i mezbûr üzerine kondurtub perâkende ve perişân olmalarına bais olub min ba'd vâki olan âyende ve revende-i mezbûr karye ahâlisi üzerine ve çiftlik-i mezbûr üzerine kondurtub vech-i meşrûh üzre olan te'addileri men'u def olunmak bâbında emr-i şerîfîm ricâ eyledikleri ecilden mahallinde şer'le görülüb hilâf-ı şer ve kânûn rencide olunmamak için yazılmışdır

Evâhir-i M sene 92

Sy.17/H.68

Haleb monlasına ve mütesellimine hüküm ki

Şehiden fevt olan Mehmed Paşa vakfının şurûtu üzre mütevellî-i kebîri olan Ali dâme mecduhu'arz-ı hâl edip Haleb'de vâk' Sevkü'r-rehne vakfının (?) mütevellisine bin akçe maktû'u olub beher sene edâ olunur iken hâlâ harameyn mütevellisi olan Ebubekir nâm kimesne vakf-ı mezbûr (?) tutub bin doksan (boş) senesinde hilâf-ı şer' iki yüz gurus alub gadr eylediğin bildürüb hilâf-ı şer ve kânûn geri aldırulub beher sene maktû'un edâ eylediğinden ziyâde taleb olunmamak bâbında emr-i şerîfîm ricâ etmeğin vech-i meşrûh üzre yazıldı

Fî Evâsıt-ı M sene 92

Sy.17/H.69

Şam vâlisine ve Kudüs-i şerif kadısına hüküm ki

Müşârün ileyhin evkâfî karyelerinden kazâ-i mezbûra tâbi Cibaliye nâm karye (?) olub hâricinde dahl olunmak icâb etmez iken hâlâ Gazze sancağı beyi olan --- nâm mir-livâ hilâf-ı şer ve kanun ve bilâ-emr-i hümâyûn senede iki yüz gurusların alub zulm ve te'addi eylediğin bildürüb şer'le görülüb hilâf-ı şer alınan akçelerin gerü aldurub ve ba'de'l yevm ol vechile müdâhale olunmamak bâbında hükm-ü hümâyûnum ricâ etmeğin mahallinde şer'le görülüb icrâ-yı hak olunmak içün şurûtuyla yazılmışdır

Fî Evâsıt-ı M sene 92

Sy.17/H.70

Şam vâlisine ve Kudüs-i şerif monlasına hüküm ki

Müşârün-ileyhin evkâfî mütevellisi İbrahim Hâcızâde Ali gelüb vâkıf-ı müşârün-ileyh evkâfî karyelerinden kazâ-i mezbûra tâbi Cibaliye nâm vakf-ı karye bundan akdem hatt-ı hümâyûn-ı saâdet-makrûnum mücebince (?) olub üzerlerine edâsı lâzım gelen iki aded hâne-i avâızları ve emr-i şerifimle vâki olan tekâlifleri kanun ve defter ve tahammüllerine göre eda eyleyüb bir vechile dahl olunmak icâb etmez iken hâlâ vilâyet şeyhi olan (boş) nâm kimesne ile bazı ehl-i 'örf tâ'ifesi taraflarından tekâlif-i şâkka (silik) oldukda mezbûr karye ahâlisine dahi tekâlif ettirüb rencide eylediklerin bildürüb hilâf-ı şer' ve kânûn rencide olunmamak bâbında yazılmışdır

Fî Evâsıt-ı M sene 92

Sy.17/H.71

Haleb Monlasına ve Ayıntab nâ'ibine ve Haleb mütesellimine hüküm ki

(?) Hüsrev Paşa binâ eylediği câmi-i şerif evkâfının şurûtu üzre berât-ı şerifimle bi'l-fiil mutasarrıf olan Halil zîde kadruhu arz-ı hâl edip vakf-ı mezbûr akârâtından nefsi-i Ayıntab'da vâki defter-i hâkânide mastût ve mukayyed ve senede vakfa yetmiş iki bin yedi yüz yirmi akçe hâsıl-ı kayd olunan üç bâb vakf ve bir hâneden gayrı boyahâne olunmamak üzre yedlerinde mukaddemce hüccet-i şer'iyye ve evâmir-i Şerifeleri var iken Ayıntab sâkinlerinden bazı kimesneler Ayıntab'da ve nevâhisinde boyahâneler ihdâs edip

def'a gadr etmeleriyle bundan akdem men' için emr-i şerifim verilüb varub mahallinde mürâfaa-i şer'i şerif olunub vardıklarında tekrar men birle cânib-i şer'den hüccet-i şer'i verildiğin bildürüb mukaddemâ verilen emr-i şerifim mücebince ve hüccet-i şer'iyeye mücebince amel olunmak bâbında şurûtu verilmiştir

Fî Evâsıt-ı M sene 92

Sy.18/H.72

Kemer'i Edremid nâ'ibine hüküm ki

Hâcî Ahmed nâm yeniçeri arz-ı hâl edip kazâ-i mezbûre sâkinlerinden Hortacoğlu Mehmed nâm yeniçerinin zimmetinde hüccet-i şer'iyeden iki yüz altmış beş guruş hakkı olub bundan akdem icrâ-yı hak olunmak için altıncı bölüğün İbrahim Çavuş mübâşir tayîn olunmuşken bu âna değin vermeyüb zimmetinde kalduğun bildirmeğin mezbûr mübâşir-i merkûm ma'rifetiyle tahsil ve merkûm hâcî Ahmed'e teslim ettirüb bundan sonra muhâlefet eder ise etmekden dahi mübâşir-i merkûm koşub Asitâne'ye ihzâr olunmak bâbında Süleyman Paşa mektûbu mücebince yazılmışdır

Fî Evâsıt-ı M sene 92

Sy.18/H.73

Sakız Monlasına ve Serdârına hüküm ki

Bundan akdem Sakız'da fevt olan Yusuf Paşa'nın dâyinlerinden Kahraman ve Halil Ağa demekle marûf yeniçerileri müteveffâ-yı merkûmun muhalledâtını mûmza ve mahtûm müfredât defteri mücebince kabz eyledikleri iki bin dört yüz yirmi beş guruşu (?) dâhil ve sâ'ir dâyinler ile hesâbların Mahmud Paşa mahkemesinde görülmek için mürâfaa olunmağın meblağ-ı mezbûrlar (?) olmaları mezbûrlar misâfereten firar etmekle ocak tarafından ta'yîn olunan mübâşirle Asitâne'ye ihzârı için Süleyman Paşa mektûbu mücebince yazılmışdır

Fî Evâsıt-ı M sene 92

Sy.18/H.74

Mizistre nâ'ibine ve Bolu sancağı mütesellimine hüküm ki

Saray-ı cedid ağası Mehmed Ağa dâme mecduhu arz-ı hâl gönderüb hîn-i nezâretinde olup Mizistire'de vâki merhûm Sultan Yıldırım Bayezid Hân tâbe serâhu binâ eylediği câmi'î şerif evkâfı mülhakâtıyla Emir bey evkâfına müteveli olan Osman hânı vakf olup tevliyet-i mezbûr Ali'ye tevcih olunmağın mezbûr Osman'ın şerle mümâresesi görölüb ve tevliyet-i mezbûr merkûm Ali'ye zabt ettirilmek bâbında hükm-i hümayûnum ricâ etmeğın marifet-i şer'le görölmek içün şurûtuyla yazılmışdır

Fî Evasıt-ı M sene 92

Sy.18/H.73

Haleb vâlisine ve mütesellimine hüküm ki

Medine-i Haleb'de kapucubaşı olan Hâcî Murad gelüb hâlâ Haleb yeniçeri serdârı olan -- nâm kimesne bundan beher yevm müft ve meccânen ve bedelsiz (?) lahm taleb edip rencide eylediğın bildürüb hilâf-ı şer'i şerif ol vechile meccânen lahm taleb olunmayub men'u def olunmak içün yazılmışdır

Fî Evâsıt-ı M sene 92

Sy.18/H.74

Kocaili Paşasına ve Sapanca kadısına hüküm ki

Hâcî Mumammed arz-ı hâl edip kasaba-i Sapanca kurbunda cârî olan suyun üzerinde üç başlı (?) demekle marûf (?) ocağı (?) tamir ve ihlâ olunub yirmi seneden mütecâviz resmi sâhib-i arza edâ olunmayub kânun üzre tapuya mülhak olmağla bir dahî hâcet oldukda tapu ile alub ve yedine temessük verip zabt eder iken İznikmid sâkinlerinden İbrahim Halilzâde demekle marûf kimesne nâm kimesne şirrete sülûk edip mezkûr (?) ocağının otuz sehmden üç sehmi benim mülkümdür senden kabz ettirmem deyu mâni' olmuş olan sâhib-i arzdan temessükü mûcebince amel olunmak içün yazılmışdır

Fî Evâhir-i Z sene 91

Sy.18/H.75

Rodos paşasına ve kadısına hüküm ki

Rodos sancağında vâki Meş kal'ası neferâtı ocaklığı olan Meş hassasında gümrük emini olan gelüb gümrük-i mezbûre dâhil olan tımar tâifesi üzerlerinde kanun üzre resm-i

gümrük taleb eyledikde tımar tâifesi (?) ziyâde tekâlif ettirile neferât-ı kal'anın müvâcehesinde mezkûr şart olduğuna kesr ve noksan tenzil olunmamak hazine-i âmireme aldığı minvâl üzre alınmak için şurûtu verildi

Fî Evâhir-i Z sene 91

Sy.19/H.76

Uşak kadısına hüküm ki

Mehmed zîde kadruhu arz-ı hâl edip seyyidetü'l-muhadderât Gevher Sultan dâmet ismetuhânın hasslarından Uşak hassı ve tevâbi'i kura iken bin doksan iki senesinde vâki olan aşâr-ı şer'îyye ve sâ'ir cüz'i ve küllî hukûk ve rüsûmu ahz u kabza müşârün-ileyhin bi'l-fiil kethüdâsı olan Ali zîde mecduhu tarafından kendüye deruhde olunub yedine zabt için mühürlü mektûb verilmekle yedinde olan memhûr temessükü mücebince zabt ettirmek bâbında emr-i şerifim ricâ etmeğin yedinde olan memhûr cedid temessük mücebince amel olunmak için şurutuyla yazılmışdır

Fî Evâsıt-ı M sene 92

Sy.19/H.77

Kudüs Paşasına ve kadısına hüküm ki

Gürcü tâifesiinden --- ve --- ve --- ve --- nâm kimesneler arz-ı hâl edip onların kimesneye bir akçe deyni olmayub ve kimesneye kefil olmuş değiller iken Kudüs-i şerif sâkinlerinden bazı kimesneler mücerred menzilimden Kudüs-i şerifde kalan Gürcü tâ'ifesiinin (?) arzdân karz-ı akçe almış idi ve deyn temessükü vardır ol-akçemiz için kazâ-i mezbûrda vâki Gürcü tâ'ifesi sâkin olmak için mahsûs ve (?) ceste ve dekkâkin ve zeytunluk ve bağ ve bağçeleri medyunları olan merkûmların mülkleri olmayub bir vechile âlakaları yoğiken fuzûli zabt ve mahsûlât ahz u kabz ettikelerinden ma'âda emrimiz vardır deyu eklü bel edip ziyâde gadr ve taaddi üzre oldukların bildürüb mezbûrların hilâf-ı şer ol vechile olan ta'addileri men'u def olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ eyledikleri ecilden şer ve kanun üzre 'amel olunmak için şurutuyla yazılmışdır

Fi Evâ'il-i S sene 93

Sy.19/H.78

Soma ve Akhisar kâdılarına ve taht-ı kazânınızda olan yeniçeri serdârlarına hüküm ki

Cebeci çorbacılarından Mehmed çorbacı arz-ı hâl edip mezbûrun Soma kazâsında sâkin Yusuf ve Akhisar kazâsında sâkin Ahmed nâm cebecilerin zimmetlerinde birbirlerinin kefâletiyle yüz elli gurui hakkı olub ma'adaları mürûrlarınla bu âna değin gönderilüb zimmetlerinde olduğun bildürüb mezbûrlar Asitâne'ye ihzâr olunmak için ocakları tarafından --- nâm kullukçu mübâşir ta'yîn olunmağın siz ki serdârlarım (?) cebecileri tayîn olunan mübâşire teslim ve Asitâne'ye ihzârlar için cebecibaşı (?) dâme mecduhunun mektûbu mücebince yazılmışdır

Fî Evâhir-i M sene 92

Sy.19/H.79

Asitâne'den Anadolu'ya varınca yol üzerinde olan kadılara ve emir erlerine hüküm ki

Kudüs-i şerif batrîği olan Resmeha nâm ehl-i arz-ı hâl edip mezbûr bazı (?) için Anadolu cânibine revân olmağla her kimlerin taht-ı kazâsına varub dâhil olur ise mürûr ve umûr eylediği yerlerde gezüb esbâb ve davarlarına dahl'u taarruz olunmayub emn u sâlim ola revân olması bâbında emr-i şerifim ricâ etmeğın vech-i meşrûh üzre 'amel kavl edip yazılmışdır

Fî Evâ'il-i S sene 92

Sy.19/H.80

Kastamonu kadısına ve mütesellimine hüküm ki

Kazâ-i Kastamonu ahâlisi arz-ı hâl edip yine Kastamonu sâkinlerinden olub e'immeden -- ve --- nâm kimesneler kendü hallerinde olmayub vâlilerin ve sâ'ir kimesnelerin (?) müdâhale edip divân-ı hümayûnum iki hüccet edip (?) mevâdd için mühürleri vefk edip müsâhale mahzarların edip (?) bâ'is olub zulm ve taaddi eylediklerin bildürüb mezbûrların minvâl-i meşrûh üzre olan taaddi ve tasaddileri men'u def olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ eyledikleri ecilden vech-i meşrûh üzre hükm yazıldı

Fî Evâhir-i S sene 92

Sy.20/H.81

Bayındır nâ'ibi mevlânâ Abdulkерim ve Aydın mütesellimine hüküm ki

Sen ki nâ'ibi merkûmsun mektûb gönderüb kazâ-i mezbûr ahâlisi meclis-i şer'e varub kasaba-i Bayındır sâkinlerinden olub Hâcî Ömeroğlu Mustafa kendü hâlinde olmayub şerir ve gammâz ve sui hâli zâhir oğlu ile def'a hakkında fermân-ı şerifim sâdır olmuşken itâat-i emr etmeyüb ve tekrar fermân-ı şerifimle mübâşir Mustafa zîde kadruhu ta'yîn olunub vardıkda mezbûr firâr edip icrâ-yı hukûkun hakları ibtâl etmeyüb gadr eyledikde arz eylediğin ecilden mezbûru bi-eyyi vechin kâne bulundurub ashâb-ı hukûkun müteveccih olan hakları aliverilmek için yazılmışdır

Fî Evâhir-i M sene 92

Sy.20/H.82

Mihaliç ve Kirmastı nâ'iblerine ve serdârlarına hüküm ki

Hâcî Mehmed nâm kimesnenin hizmetkârı olan (boş) nâm gulâm yolcular ile Asitâneye gelir iken Pazarköyü kurbunda Mihali. kazâsına tâbi Sarıbey nâm karyede Hâcî Receboğlu Ömer ve Dorumtanlı nâm karyeden Hâcî Ahmed nâm yeniçeriler ile Tulkatır köylü Davudoğlu nâm şakîler yolların bazub mezkûr gulâmı at ve eşyâsıyla ve nukûd akçesiyle götürüb hayatı ve memâtı nâ-malûm olmağla zikr olunan üç nefer şakiler bi-eyyi vechin kâne mübâşir tayîn olunan (boş) zîde kadruhu teslim ve mürâfaa-i şer olmak için Asitâne'ye ihzâr olunmak bâbında sekbanbâşı mektûbu mücebince yazılmışdır

Fî Evâhir-i M sene 92

Sy.20/H.83

(boş) kadısına ve yeniçeri serdârına hüküm ki

Hâcî nâm kimesne arz-ı hâl edip kazâ-i mezbûra tâbi' Araza nâm karye sâkinlerinden Hâcî İsaoglu Mehmed nâm yeniçeri bunu ehl-i örfe gammaz edip bi-gayr-ı hakk (?) aldurub gadr etmekle otuz dört bölüğün Süleyman Çavuş mübâşir tayîn olunmuş olmağla mübâşir marifetiyle ihzâr-ı şer edip ol-cânibde icrâ-yı hak olmaz ise vukû'u üzre yazub ve hüccet edip hüccet-i şer'i ile merkûm Mehmed'i mübâşir-i merkûma koşub Asitâne'ye ihzârı için sekbanbâşı mektûbu mücebince yazılmışdır

Fî Evâhir-i M sene 92

Sy.20/H.84

Göhlisarı Bolu tâbi Hoşalay kadısı mevlânâ Şükrullah'a hüküm ki

Nefs-i Bolu ve sancağın umûr-ı mühimmât-ı askeriyesi Anadolu kazaskeri mevlânâ Mehmed edâmallahu te'ala fezâ'ilehu tarafından sana tefviz olunub imdi vâki olan müteveffâ-yı askeriye muhallefâtın tahrir ve terkim olub ala mâfarazillahi te'ala taksim edesin ve livâ-i mezbûrda (?) müşârün-ileyh tarafından kassâm olanların tahrir ve terkim ettiği mevâdd-ı askeriye görüb (?) üzre tahrir ve terkim olunmuş ise hukûkları üzre rûsûm-ı adiyeyi yerlû yerinden teftiş ve tefahhus eyledikten sonra müfredât defteriyle (?) âdemin ile müşârün-ileyh tarafına irsâl ve (?) ile tahrir ve terkim olunmayan mevâddı tekrar defter edip tahrir ve terkim ve rûsûm-ı adiyelerini müfredatıyla irsâl ve hukûklarını teslimde imtinâ edenlerin getürdükleri mevâdd-ı askeriye yerlû yerinden alub müfredât defteriyle teftiş ve --- taleb ve ahz u kabz ve irsâl eylesin deyu müşârün-ileyhin mektûbu mûcebince yazılmışdır

Fî Evâsıt-ı M sene 92

Sy.21/H.85

Gemlik nâ'ibine hüküm ki

Mehmed arz-ı hâl edip kazâ-i mezbûrda vâki bir kıt'a bağını hâlâ kazâ-i mezbûrda serdâr olan Osman nâm yeniçeri hilâf-ı şer'i şerif müdâhale etmekle mahallinde mürâfa'a olduklarında bunun mülkü olunub hüccet-i şer'iyeye verilmişken kanâat etmeyüb elinde hüccet ile bağın üzerine varub zabt u rabt ederim deyu taaddi etmekle --- zide kadruhu mübâşir tayin ve mahallinde mürâfaa-i şer edip hüccet-i şer'iyesiyle Asitâne'ye ihzarı içün sekbanbaşı mektûbu mucebince yazılmışdır

Fî Evâhir-i M sene 92

Sy.21/H.86

Gemlik nâ'ibine hüküm ki

Aişe hatun gelüb kazâ-i mezbûrda vâki bir kıt'a --- bağçesin hâlâ kazâ-i mezbûrda serdâr olan Osman nâm yeniçeri hilâf-ı şer'i şerif fuzûlî zabt etmekle --- zide kadruhu mübâşir

tayîn olunmağın tayîn olunan mübâşir ma'rifetiyle mahallinde şer'le görölüb icrâ-yı hak olunmak için sekbanbaşı mektûbu mücebince şurûtuyla yazılmışdır

Fî Evâhir-i M sene 92

Sy.21/H.87

Seferihisar-ı Günyüzü kadısına hüküm ki

Kazâ-i mezbûrda olan yeniçeri serdârı murâfaa olunub yerine doksanıncı bölüğün mütekâid Nasuh nam yeniçeri serdar tayîn olunub kânun-ı kadimde olageldiği üzre serdârlık --- eylesin deyu yeniçeri ağası Mustafa Ağa mektûbu mücebince yazılmışdır

Fî Evâhir-i Z sene 91

Sy.21/H.87

Marmara kadısına hüküm ki

Müteferrika Mehmed zîde mecduhu ile mutasarrıf olduğu zeâmeti karyelerinden Kenaş nâm karye ahâlisi arz-ı hâl edip kazâ-i merkûmda vâki merhûm Sultan Selim Hân tâbe serâhu vakfının --- nâm nehrin kadimi çileği ve (?) oğullarından dâhil iken (?) mezbûr mukâtaa olub yirmi otuz atlu ile üzerlerine gelüb müft ve meccânen (?) verdiklerinde aldıklarından gayrı cebren çilek zirâat ettirmek etmeyüb ziyâde gadr ettiklerin bildürüb men'u def olunmak bâbında şurûtuyla yazılmışdır

Sy.21/H.87

Suğla paşasına ve Seferihisar kadısına hüküm ki

Ol-câhibde yeniçeri serdârı olan Murtaza gelüb kazâ-i mezbûra tâbi Edile ve tevâbi'i hâssı bin doksan bir senesinin mahsûl-i muhassıl-ı emvâl olanlarıdan deruhde ve yedine memhûr temessük alub zabt ettirdikde Veli nâm yeniçeri zuhûra gelüb doksan senesinin mahsûlün ben deruhde etmekle doksan bir senesi mahsûlün dahi tedâhül üzre ben zabt ederim deyu nizâ üzre iken bazı mahsul alub gadr eyledğin bildürüb ol-vechile tedâhül üzre zabt ederim deyu taaddi ettirilmeyüb şerle görölüb ihkâk-ı hak olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ eylemeğın şerle görölmek için yazılmışdır

Fî Evâhir-i Z sene 91

Sy.21/H.88

Yarhisar ve (boş) kadısına (hüküm ki)

Ahmed ve Mustafa nâm yeniçeriler gelüb kazâ-i mezbûr sâkinlerinden babaları Ömer fevt olub metrûkâtı kendiler ile kız karındaşları Hadice ve (boş) nâm hatunlara intikâl edip metrûkât-ı mezbûre beynlerinde taksim eyledikde mezbûre Hadice'nin zevci Ahmed eşirrâdan olmağla hevâsına tâbi kimesneler ile yekdil olub (?) zevcem sarfında vekilim deyu mezbûre Hatice'nin hissesi için sahih ve ibrâ olub cânib-i şer'den (?) hüccet-i şer' iye verilmişken kanâat etmeyüb mir-i mirândan husûsi tahrir için kassâm gönderün kassâm ile yanında olmağla seneden mürâfaa oldukları mülk-i mevhûbları dahi (?) akçelerin almak murâd eylediğin bildürüb hüccet-i şer' ile ve fermân-ı şerifim mücebince 'amel olunub hilâf-ı şer taaddi ettirilmemek için yazılmışdır

Fî Evâhir-i Z sene 91

Sy.22/H.89

Manisa monlasına ve Saruhan sancağı mütesellimine hüküm ki

Seyyidetü'l-muhadderât Şerife sultan dâmet ismetuha tarafından arz-ı hâl sunulub müşârün-ileyhânın mutasarrıf olduğu haslarında bin doksan bir senesinde Aydın ve Sülles ve Saruhan sancaklarında vâki Dürrecbarza ve Günbariza haslarında cem ve tahsil eden Hızır bölükbaşı demekle maruf kimesne sene-i mezbûrede tahsil eylediği akçenin bir mikdarını müşârün-ileyhâ tarafına irsâl edip bâki zimmetinde üç bin guruş kalub ve merkûm Hızır bölükbaşı sen ki Saruhan sancağı mütesellimisin habsinde olduğu bildürüb müşârün-ileyhâ tarafında (?) meblağ-ı mezbûr tahsil ve mezbûr alıverilüb icrâ-yı hak olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ eylemeğin mahallinde şerle görülmek için yazılmışdır

Fî Evâhir-i M sene 92

Sy.22/H.90

Kocaili Paşasına ve İznikmid kadısına hüküm ki

Hadice ve Fatıma nâm hatunlar arz-ı hâl edip kazâ-i mezbûra tâbi Orçin nâm karye sâkinlerinden olub e'immeden İbrahim nâm kimesne zimmetinde dahl-i şer'den üç yüz

on yedi gurus hakları olmağla mezbûr meblağ-ı merkûmu vermeyüb bir defa mübâşir çavuş yedinden firâr edip gadr ettiklerin bildürüb mezbûr tayîn olunan mübâşir şerle Asitâne-i saâdetime ihzâr olunmak bâbında fermân-ı şerif ricâ etmeğın sen ki paşa-yı müşârün-ileyhsin mezbûru mürâfaa-i şer için Asitâne'ye ihzâr eylemen bâbında yazılmışdır

Fî Evâhir-i M sene 92

Sy.22/H.91

Edremid nâ'ibine ve serdârına hüküm ki

Feyzullah zîde kadruhu arz-ı hâl edip mumâ-ileyhin kasaba-i Edremid'de Topaloğlu hânında ticâret ederken fevt olan Ahmed nâm kimesnenin zimmetinde yedi yüz seksen gurus hakkı olduğı müteveffâ-yı mezbûrun mecmû terekesi serdârlarının ma'lûmu olmağla mumâ-ileyhin müteveffâ-yı mezbûr zimmetinde olan ol mikdar hakkı terekesin kabz eden serdârdan ve sâ'ir vâzi'ü'l-yed olanlardan ahz u kabz olunmak için nakl-i şehâde-i şer'iiyesi olduğun bildürüb nakl-i şer'i mücebince şerle görölüb icrâ-yı hak olunmak bâbında sekbanbaşı mektûbu mücebince şûrutuyla hüküm verilmişdir

Fî Evâhir-i M sene 92

Sy.22/H.92

(boş) sancakbeyi olub teftişe memûr olana ve Kalecik kadısına hüküm ki

Kalecik kasabası sâkinlerinden Osman arz-ı hal edip kasaba-i mezbûr sâkinlerinden Hüseyin nâm kimesnenin kızı Ahsen nâm bıkır-i bâliğeyi nikâh ile alub kimesnenin alâkası yoğiken Ömer bölükbaşı demekle marûf kimesne şirrete sülûk edip (?) mukaddemâ benim nişanlım idi almam gerek idi deyu hilâf-ı şer dâima rencide edip ve mezbûr kendü hâlinde olmayub bunu ehl-i örfе gammaz edip bi-gayr-i hakk akçelerin alub ve aldırmağa bâis ve bundan mislü (?) emsâli zulm ve taaddisinin nihâyeti olmadığın bildürüb men' u def olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ etmeğın mahallinde şerle görölmeğ için şûrutuyla yazılmışdır

Fî Evâhir-i M sene 92

Sy.22/H.93

--- ve --- kadılarına hüküm ki

Haydar Çavuşoğlu Hüseyin arz-ı hâl edip taht-ı kazânızda vâki ber-vech-i (?) berât-ı şerifimle (?) hidmetine mutasarrıf olan Fazlı Paşa dâme mecduhu bin doksan bir senesi martın ibtidâsından sene nihâyetine değin zabtını mezbûr deruhde edip yedine temessük verdiği havâli-i mezbûrun sene-i mezbûrede vâki olan bennâk ve mücerred ve sâ'ir cüz'i ve küllî hukûk ve rüsûm-ı şer'iyye ve 'örfiyye defter mûcebince ahz u kabz ettirilmek bâbında emr-i şerif verilmeğın vech-i meşrûh üzre amel olunmak için şurûtuyla yazılmışdır

Fî Evâ'il-i S sene 92

Sy.23/H.94

Bilecik nâ'ibi mevlânâ Ömer ve ol cânibde olan kethüdâsına hüküm ki

Sen ki nâ'ibsin südde-i saâdetime mektûb gönderüb bi'l-fiil Bilecik'de yeniçeri serdârı olan Hasan çavuş meclis-i şer'-i şerif-i lâzımda kazâ-i mezbûra tâbi Başköyler nâm karye sâkinlerinden olub ebnâ-i sipâhiyândan Mehmed nâm sipâhi meclis-i şer'i şerif serdâr-ı mezbûrun avretine şetm ve üzerine hançer ile hücum edip ziyâde taaddi ve fesâd ettiğın bildürüb icrâ-yı hak olunmak bâbında emr-i şerifim verilmek ricâsıyla 'arz etmeğın Divân-ı Hümâyûnda mürâfaa'i şer'i şerif olunmak için mezbûr zâbiti marifetiyle Asitâne-i saâdetime ihzâr olunmak için yazılmışdır

Fî Evâ'il-i S sene 92

Sy.23/H.95

İzmir kadısına hüküm ki

Bi'l-fiil saray-ı 'atik ağası olan Mustafa Ağa arz-ı hâl gönderüb bundan akdem vefât eden Selamlı Hanife nâm hatunun zabt cihetiyle nısf malı taraf-ı miriye 'aid olunmağın bi-hasebi'şer muhallelâtı zabt olunub müteveffıye-i mezbûrenin zevci Mustafa nâm kimesne İzmir'de bulunub gelüb muhallelâtı fûrûht etmekte tekasül üzre olmağın muhallelât-ı mezbûrun Asitâne-i sa'âdetimde fûrûht olunmak için kendüsü veyahud tarafından vekil-

i şer'isi Asitâne-i saâdetime ihzâr olunmak bâbında hükm-ü hümayûnum ricâ etmeğin vech-i meşrûh üzre 'amel olunmak için yazılmışdır

Fî Evâ'il-i S sene 92

Sy.23/H.96

Asitâne'den Kudüs-i şerife varınca yol üzerinde olan kadılara ve mütesellimler ve sâ'ir iş erlerine hüküm ki

Sy.23/H.97

Rum keşişlerinden Dakbir ve İbrah ve Haman ve diğer İbrah ve --- nâm keşişler 'arz-ı hâl edip mezbûrlar (?) cem'i için Kudüs-i şerife gelüb hâlâ Kudus-i şerif'e revân olmalarıyla hilâf-ı şer ve kanun dahl olunmak icâb eylemez iken hâlâ mürûr ve ubûr eyledikleri yerlerde mir-i mirân ve mir-livâ ademleri ve subaşıları ve (?) ve sâ'ir ehl-i 'örf tâifesi taraflarından kendlerine verdikleri (?) olan mahallerde nasb-ı hıyâm eylediklerinde ve eşyâlarıyla ve (?) hilâf-ı şer ve kânûn dahl'u taarruzdan hâli olmayub ziyâde gadr eylediklerin bildürüb hilâf-ı şer ve kânun ol-vechile olan teaddileri men'u def olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ eyledikleri ecilden şer ve kanûn üzre amel olunmak için yazılmışdır

Fî Evâ'il-i s sene 92

Sy.23/H.98

Gemlik kadısına ve serdârına hüküm ki

Kazâ-i mezbûr sâkinlerinden elli yedinci bölüğün Hasan nâm yeniçerinin sâkinleri olub ihzârı lâzım gelmeğin yirmi dördüncü bölüğün Bektaş Çavuş mübâşir tayîn olunmağın ve mezbûru mübâşir-i merkûma teslim ve Asitâne'ye ihzâr için sekbanbaşı mektûbu mücebince yazılmışdır

Fî Evâ'il-i S sene 9

Sy.23/H.99

Terkin

Taraklı kadısına hüküm ki

Kazâ-i mezbûra tâbi Karapürçek nâm karyede müfeveffâ Bayram dede evlâdlarından --- ve --- ‘arz-ı hâl edip (?) güherçile (?) seksen tavuk vermek üzre avâriz-ı divâna (?) olub dahl u taarruz olunmak icân eylemez iken civârında vâki diğêr Karapürçek zaimi olan (boş) nâm sipâhi on beş yirmi atlu ile üzerlerine varub (?) ağalık ve kolluk ve sâ’ir bahâne ile akçelerin alub te’addi etmekle (?) mâliye tarafından emr-i şerif verilmekle mûcebince fermân-ı şerif ricâ eyledikleri ecilden (?) olan mâliye tarafından emri mûcebince amel olunub hilâf-ı şer ve kânûn rencide olunmamak için yazılmışdır

Fî Evâ’il-i S sene 92

Sy.24/H.100

Boğazhisar Kadılarına ve Dizdârlarına hüküm ki

Asitâne’de mukîm olan Kırım elçisi Kont Dükleraz hutimet avakibuhu bi’l-hayr arz-ı hâl gönderüb Kırım kapudanlarından (boş) nâm kapudân sefinesine bu kerre dönüb emr ve (?) ile izin tezkiresi verilüb vilâyete revân olmak murâd etmekle ahidnâme-i hümâyûn mûcebince Boğazhisara varub dâhil oldukda (?) kânun üzre ancak (?) eğlendirmeyüb kaldurub yoluna revân olmak bâbında emr-i hümâyûn ricât etmeğın ahidnâme-i hümâyûn mûcebince amel olunmak için yazılmışdır

Fî Evâsıt-ı S sene 92

Bir Sûreti dahi

Kırım sefinelerinden Musa Re’is sefinesine izn tezkiresi verilmek

Bir Sûreti dahi

Kırım sefinelerinden Div nâm re’isin sefinesine ‘ahid-nâme-i hümâyûn mûcebince izn verilmek

Sy.24/H.101

Asitânedden İzmir’e varıb hüküm-i karada ve deryâda yol üzerine olan Kadılara ve sâ’ir iş erlerine hüküm ki

(?) elçisi (?) hutimet avâkibuhu bi’l-hayr arz-ı hâl gönderüb (?) tüccârlarından (?) nâm tâcir bazı (?) için (?) varub gelmek lâzım gelmekle her kangınınızın taht-ı kazâsına dâhil olur ise yolda ve menâzil ve merâhilde kendüye ve esbâb ve tavarlarına ve libâs ve

kayığına hilâf-ı şer ve kânun dahl olunmayub emn u sâlim yoluna revân olmak bâbında emr-i hümayûnuma ricâ eylemeğin vech-i meşrûh üzre yazılmışdır

Fî Evâsıt-ı S sene 92

Sy.24/H.102

Bendirekli Kadısına ve Serdârına hüküm ki

Kerime Hatun arz-ı hâl edip mezbûrenin zevci Hacı İsmail fevt oldukda ol-cânibde sâkin Hacı Süleyman nâm yeniçeri müteveffâ-yı mezbûrun kızı --- nâm sagireyi oğlum İbrahime bâkire imiş idi nikâh ederim deyu rencide edip şer'le görüldükde sagire-i mezbûrenin vâlidesi mezbûre Kerime rızâ vermeyüb şerle men olunub hüccet-i şer'iyye verilmeğin kanâ'at etmeyüb ol-hüccete mugâyir rencideden hâli olmadığın bildürüb mezbûr Hacı Süleyman Asitâne-i saâdetime ihzâr olunmak için bi'l-fiil dergâh-ı muallâm yeniçerileri ağası Mustafa Ağa dâme 'uluvvuhu mukaddemâ verilen mühürlü mektûb mücebince ihzârı için yazılmışdır

Fî Evâhîr-i S sene 92

Sy.24/H.103

Kirmastı Nâ'ibine hüküm ki

Hacılar kazâsı muzâfâtından Hasgöz nâhiyesinde vâki müteveffa Ahmed Halil ve (?) bi'l-fiil Şerefli mütesellimi olan Mustafa zîde kadruhu arz-ı hâl edip Kirmastı kazasına tâbi' Kavaklı nâm karyeden Mustafa nâm kimesne (?) oldukda benim deyu hilâf-ı şart ve kanun yüz gurus taleb edip yirmi beş gurus (?) bundan alub (?) gadr etmekle evlâdınım deyu iddiâ eden mezkûr Mustafa tayîn olunan mübâşir ile Asitâne-i saâdetime ihzâr olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ etmeğin Asitâne-i saâdetimde mürâfaa'i şer olunmak için yazılmışdır

Fî Evâhîr-i S sene 92

Sy.24/H.104

(?) ve --- Kadılarına ve Menteşe Sancağı Mütesellimine hüküm ki

(?) kazâsına tâbi --- nâm karye ahâlisi arz-ı hâl edip karye-i mezbûrenin hânesi ziyâde ve neferâtı noksan üzre olub yine (?) kazâsına tâbi' Hanlar nâm karye ahâlilerinin bazıları

bunların karyelerinde bazı evlerin ve arâzi ve (?) avâriz ve sâ'ir (?) tekâlifi vâki oldukda alâ ve evsat ve ednâ itibâriyla bunlar ile ma'an edâ ede gelmişler iken mezbûr Hanlar nâm karye ahâlilerinden (?) alub kendüleri noksan üzre verip ve bu mahalde ziyâde tahammül edip gadr etmekle a'lâ ve evsat ve ednâ itibâriyla bunlar ile maan edâ ettirmek bâbında emr-i şerifim ricâ eyledikleri ecilden mahallinde şerle ve kânun üzre haml olunmak için yazılmışdır

Fî Evâsıt-ı S sene 92

Sy.25/H.105

Ezine Nâ'ibine ve Biga Sancağı Mütesellimine hüküm ki

Kazâ-i mezbûr re'âyâsı adem ve arz-ı hâl gönderüb kazâ-i mezbûrda sâbıkâ nâ'ib olan Arzmanoğlu demekle marûf Mehmed nâm nâ'ib bundan akdem kazâ-i mezbûrede nâ'ib olmağla her gelen tekâlifden kendü için üçer dörder yüz gurusların alub ve cerâyim nâmıyla hassı hilâf-ı şer'i şerif akçelerin alub fukarâya gadr etmekle şerle görölüb hilâf-ı şer aldığı akçelerin gerü asbâhına alıverilmek bâbında emr-i şerifim ricâ ettikleri ecilden mahallinde şerle görölmek için şurûtuyla yazılmışdır

Fî Evâhir-i S sene 92

Sy.25/H.106

Sorkun Kadısına hüküm ki

Kazâ-i mezbûra tâbi Karsık nâm karye sâkinlerinden Hâcî Mehmed arz-ı hâl edip yine karye-i mezbûr sâkinlerinden Evliyâ Sufî demekle marûf kimesnenin seksen sekiz senesinde karye-i mezbûrda mülkiyet üzre mutasarrıf olan bir bâb fevkânî ve tahtânî menzil ve iki bâb oda ve bir ahuru ve bir samanhâne ve bir kıt'a bağı bey'i bât-ı sahih-i şer ile --- malûmü'l-hudûd --- kıt'a türâbında dahi dâhil-i arz ma'rifetiyle ferâğ ve tefviz --- dört seneden berü zabt ve tasarruf eder iken mezbûr Evliya Sufî fevt olmağla bazı kimesneler müteveffâ-yı mezbûrun --- ihtilâl etmeleriyle baban bey eylediği emlâk ve yerleri davâların görüb (?) alub gelem deyu (?) dahl'u taarruzdan hâli olmadıkların ve bu bâbda fetevâ-yı şerifesi olduğun bildürüb fetevâ-yı şerife ve hüccet-i şer'iyye mücebince amel olunub men'u def olunmak bâbında emr-i şerifim verilmeğin mahallinde şerle görölmek için şurûtuyla yazılmışdır

Evâhir-i S sene 92

Sy.25/H.107

Köşk Na'ibine ve Aydın Sancağı Mütesellimine hüküm ki

Kazâ-i mezbûr sâkinlerinden Mehmed nâm yeniçeri arz-ı hâl edip mezbûr kazâ-i mezbûrda vâki' Mehmed nâm zaimin zeâmeti karyelerinin doksan bir senesinde vâki olan mahsûlâtın ahâliye varub cem ve tahsil edip sene-i mezbûre mahsûlâtından makbûzu olan üç yüz guruî götürüb teslim edip zimmetinde zaim-i mezbûrun nesnesi tam kalmıı değil iken fûrûht edip makbûzdan ziyâde taleb edip rencide eyledikde deyu yanında fetevâ-yı şerife olduğun bildürüb mûcebince amel olunub hilâf-ı şer rencide olunmak men' u def olunmak bânında emr-i şerifim ricâ etmeğın şerle görölmek içün yazılmışdır

Fî Evâhir-i S sene 92

Sy.25/H.108

Kayseriye kadısına hüküm ki

Mehmed ve Hüseyin arz-ı hâl edip kazâ-i mezbûrda vâki Şeyh Alaaddin zâviyesi evkâfı karyelerinden kazâ-i mezbûra tâbi Tavasun ve Tire nâm karyelerin bin doksan iki sensinde vâki olan mahsûlât ve rûsûmâtın hâlâ zâviyedârı olan Ebubekir nâm kimesneden der'uhde edip yedlerine memhûr temessük ve hüccet-i şer' iyye verildiğın bildürüb mûcebince amel olunmak bâbında emr-i şerifim ricâ eyledikleri ecilden temessükü mûcebince amel olunmak içün yazılmışdır

Fî Evâhir-i S sene 92

Sy.26/H.109

İzmir Kadısına ve Voyvodasına hüküm ki

İzmir sâkinlerinden Hâcî Hüseyin 'arz-ı hâl edip yine İzmir sâkinlerinden Asitâneli Hâcî Mustafa ve oğlunun oğlu --- nâm kimesne ile üçü maan buna bir külliyyetlü sandık emânet koyub ve mezbûr Mehmed'in İzmir gümrüğü emini Ali Ağa nâm kimesne ile dört yüz guruş hesâbları olmağla mezbûr Mehmed gelüb ânda sandığı taleb eyledikde verme deyu tenbih olunub bu dahi vermeyüb Mehmed sandığın kilidi kırılub ve bunun ve sâ'ir emânet olan eşyâlar zâyî olub ve mezbûrun sanduğu kilidi dahi kırılub şer'an buna bir nesne lâzım

gelmez iken mezbûr Mehmed bin doksan bir senesinde (?) İzmir'den kaldırub Mağnisa'ya götürüb dört (?) koyub zor-ı şâhid olmağla bizim sandıkda altı kise akçemiz var idi deyu hilâf-ı şer bin kırk beş gurus aldıkları sicil ve hüccet oldukdan sonra hüccet verilüb ve rikâb-ı hümâyûnum tarafından dahi emr-i şerifim verilüb fetevâ-yı şerife mücebince amel olunub şer'le görülüb icrâ-yı hak olunmak şurûtuyla yazılmışdır

Evâhir-i S sene 92

Sy.26/H.110

Ankara kadısına hüküm ki

Seyyidetü'l-muhadderât vâlide sultan dâmet 'ismetuhânın binâ eylediği Seddül-bahir kal'ası neferâtının Ankara sancağında vâki --- reâyası rikâb-ı hümâyûnuma arz-ı hâl sunub mezbûrların karyeleri min-küllî'l-vücûh serbest olmak üzre bundan akdem hatt-ı hümâyûn-ı saâdet makrûnum verilüb bir vechile ahardan dahl olunmak icâb etmeyüb mirlivâ hasları toprağında --- iken hâlâ ber-vech-i arpalık Ankara sancağında mutasarrıf olan Osman dâme ikbâluhu mukaddemâ yedlerine verilen hatt-ı hümâyûnum amel etmek reâyâ fukarâsından bilâ-emr-i şerif dört yüz (?) bahâ ve kışlâ nâmıyla üzerlerine mübâşir tayîn edip karye be karye gezüb ehl'u iyâlleriyle sâkin oldukları evleri üzerine koşub cebren ve kahren bi-gayr-ı hakk külli akçelerin alub ziyâde zulm ve taaddi eylediğin bildürüb mir-i mirân-ı mumâ-ileyhin hilâf-ı şer ve kânun ve mugâyir-i hatt-ı hümâyûn aldığı akçelerin geri ashâbına red ettirilmek bâbında emr-i şerifim ricâ eyledikleri ecilden sâdır olan hatt-ı hümâyûn-ı saâdet-makrûnum mücebince amel olunmak için şurûtuyla yazılmışdır

Evâ'il-i Ra sene 92

Sy.26/H.111

Ankara kadısına hüküm ki

Kasaba-i Ankara ve --- nâhiyesi ve kurâları re'âyası rikâb-ı hümâyûnuma arz-ı hâl sunub mezbûrlar mir-livâ hasları karyelerinin defterlü reâyası olmayub ve mir-livâ hasları tarafından kışlak zamanında kışlağa gelmiş değiller iken ber-vech-i arpalık Ankara sancağına mutasarrıf olan emirü'l-ümerâi'l-kirâm Osman dâme ikbâluhu ile tarafından mütesellimi olan --- nâm kimesne yedlerinde olan fermân-ı şerife mugâyir hilâf-ı şer her

birinden (?) bahar kışla nâmıyla üzerlerine mübâşir tayîn ettirüb karye be karye gezüb ehl'u iyâlleriyle sâkin oldukları evleri üzerine koşub zikr olunan tekâlîf-i bahâr nâmıyla bilâ-emr-i şerif cebren nîm akçelerin alıb ziyâde zulm ve taaddi etmeleriyle bazıları perâkende ve perişân olmaya bâ'is olmağla mir-i mirân-ı mumâ-ileyhin mütesellimi mezbûrun hilâf-ı şer ve kânun ve mugâyir-i emr-i hümayûn zalamen aldıkları akçelerin geri ashâbına red ettirilmek bâbında hatt-ı hümayûn-ı saâdet-makrûnum sâdır olmağın vech-i meşrûh üzre şurûtuyla hükm yazılmışdır

Evâ'il-i Ra sene 92

Sy.27/H.112

Sapanca kadısına hüküm ki

Meşâyihden mevlânâ Mustafa zîde takvahu rikâb-ı hümayûnuma arz-ı hâl sunub mumâ-ileyh merhûm Ebu'l feth Sultan Mehmed hân tâbe serâhu câmi'i şerifinde kırk beş seneden berü ders-i âmm olub Akhisar-ı geyve kazâsına tâbi Keraste nâm karye toprağında mutasarrıf olduğu çiftliğin bir tarafı Yörükler alayı ve bir tarafı ahçay ve bir tarafı Güngörmez ve bir tarafı Babayaylası ve bir tarafı çin suyu seferiyeye karıştığı mahal ile mahdûd tapulu ve resmlü tarla ve kışlağı ile ve altmış seneden berü mahsûlâtın işletüb zabt'u tasarruf ve zirâat ve harâset edip öşr ve resmi Süleyman Paşa evkâfı mütevellisi olanlara edâ edip ve bu makûle on sene mürûr eden toprak davâsının istidâsı memnû iken ahardan Hulusi Mehmed nâm kimesne sonradan zuhûr edip zikr olunan arâzi Mehmed Ağa vakfınıdır ben aldım deyu dahl'u taarruz etmekle mukaddemâ emr-i şerifim verilüb varub dava ve nizâ eyledikde mezbûr Mehmed hevâsına tâbi Akhisar-ı geyve nâ'ibine istinâd ve yekdil ve yekcihet olmağla nâ'ib-i mezbûr emr-i şerifime itâat etmeyüb tamamı hâma düşüb mumâ-ileyh hazır ve mevcûd değil iken gıyâbında sahte hüccet peydâ edip mumâ-ileyhe gadr eylediğın bildürüb yedinde olan fetevâ-yı şerife ve sûret-i defter-i hâkâni mücebince amel olunub mahallinde şerle görölmek için hatt-ı hümayûn-ı saâdet-makrûnum sâdır olmağın mücebince hükm-ü hümayûnum ricâ eylediği ecilden sen ki Sapanca Kadısının husûs-ı mezbûr hülâsa olub ahvâllerin şerle görölmek bâbında şurûtuyla yazılmışdır

Evâ'il-i Ra sene 92

Sy.27/H.113

Kayseriye Kadısına hüküm ki

Kazâ-i mezbûr ahâlisi arz-ı hâl edip Kayseriye sâkinlerinden Araboğlu nâm kimesne hevâsına tâbi' Şahkulu ve Ferir ve Kırca ve --- ve --- nâm zimmîler ile yekdil olub bin doksan --- senesinde fukarâ üzerine bilâ-emr sâliyâne salub hatt-ı hümayûn akçesi deyun kendi için bin sekiz yüz gurus ve çulum akçesi deyu iki bin gurusların alub gadr etmeleriyle hüccet-i şer'iyye ile kethüdâları olan Osman Çavuş ma'rifetiyle mezkûr zimmîlerin şerle muhâsebelerin görölüb hilâf-ı şer aldıkları akçe geri ashâbına redd ettirölüb ve mezbûr zimmîler fimâ-ba'd reâyâ umûruna karışmamak bâbında emr-i şerifim ricâ eyledikleri ecilden mahallinde şerle görölmek için şurutuyla yazılmışdır

Evâ'il-i Ra sene 92

Sy.27/H.114

(?) Nâ'ibine hüküm ki

Südde-i saâdetime mektûb gönderüb kazâ-i mezbûrda vâki basmacı tâifesinin kethüdâları ve yiğitbaşları ve sâ'ir üstâdları meclis-i şer'e varub kadimden basmacı olanlar enbâ-yı hidmet edip (?) iken bazı kimesneleri (?) edip (?) hânlarda ve bazı yerlerde kalil iş işleyüb müslümânlara küllî zarar ve kâr ve ketenlerine zayi verip ta'addi eylediklerin bildürüb men'u def olunmak bâbında emr-i şerifim ricâsına arz eylediğin ecilden şerle görölmek için yazılmışdır

Evâ'l-i Ra sene 92

Sy.28/H.115

Boyabad Nâ'ibine hüküm ki

Boyabad kazâsı ahâlisi rikâb-ı hümayûnuma arz-ı hâl sunub mezbûrlar havas-ı hümayûndan Kuram hassının defter-i cedide tahrir ve zeâmeti (?) olub üzerlerine edâsı lâzım gelen hukûk ve rüsûmları kânûn ve defter mücebinece voyvodalarına vermeyi ve ahzlarıyçün hâlâ Kuram hassı Voyvodası olan (boş) nâm kimesne kanâat etmeyüb resm-i bennâk deyu adem başına birer buçuk gurusların aldığından gayrı yerlûden olub işlerden bazıları dahi bunları voyvoda ile ve sâ'ir ehl-i örfe gammad edip bi-gayr-u hakk akçelerin

alub ve aldırmağa bâis olub (?)--- emsâli zulm ve te'addilerinin nihâyeti olmadığından reâyâ fukarâsı perâkende ve perişân olmağa bais oldukların bildürüb ahvâllerin şerle görölüb fukarâ ve 'ibâdullahdan zulm ve taaddileri men ettirilmek için hatt-ı hümayûn-ı saâdet-makrûnum sâdır olmağa mûcebince hükm-ü hümayûnum ricâ eyledikleri ecilden vech-i meşrûh üzre amel olunmak için şurûtuyla yazılmışdır

Evâ'il-i Ra sene 92

Sy.28/H.116

Kocaili Paşasına ve İznikmid Kadısına hüküm ki

E'immeden İbrahim nâm imam arz-ı hâl edip bundan akdem kazâ-i mezbûre sâkinlerinden Fatıma ve Hadice nâm hatunlara şer'an bunun deyni yoğiken mezbûre hatunlar bilâ-(?) zor-ı şâhid ikâmetiyle bunda iki yüz on yedi gurusu dava ve taleb edip te'addiden hâlî olmadıkların bildürüb mahallinde şerle görölüb hilâf-ı şer rencide olunmamak bâbında emr-i şerifim ricâ etmeğin mahallinde şerle görölmek için şurûtuyla yazılmışdır

Evâ'il-i Ra sene 92

Sy.28/H.117

Kapudân Paşaya ve (?) Kadısına hüküm ki

Kazâ-i mezbûra tâbi Berha nâm karye sâkinlerinden dergâh-ı mu'allâm cebecilerinden Musa ve Hasan nâm cebeciler arz-ı hâl edip mezbûr bi'l-fiil sefer (?) tâifesinden olub kimesnenin defterlü reâyası değiller iken karyeleri sipâhisi olan --- nâm sipâhi Kırım sipâhisidir deyu Menteşe sancağı mütesellimi tarafından beş on nefer âdem ile evlerin basub hilâf-ı şer ve bi-gayr-ı hakk yüz gurusların alıb zulm ve taaddi etmekle şer'le görölüb hilâf-ı şer alınan akçelerin geri aldırılmak bâbında emr-i şerifim ricâ eyledikleri ecilden mahallinde şer'le görölmek için şerle yazılmışdır

Evâ'il-i Ra sene 92

Sy.28/H.118

Karapazarı Kadısına hüküm ki

Bayram nâm kimesne arz-ı hâl edip kazâ-i mezbûra tâbi Kalkan nâm karye sâkinlerinden Ahmed nâm kimesne bunun karındaşı Mahmud nâm kimsne zevcesin tatalluk eylemeğe mebni vekil (?) deyu mezbûr Ahmed zevcesi mezbûre ile yek-dil olub (?) bir re's katır ve bir re's kuzu ve bir çift kara sığır öküzün ve bir atlas kaftan ve bir çuka ferace ve bir (?) ve bir saat alub zulm eylemekle şer'le görölüb hilâf-ı şer aldıkların geri alıverilmek bâbında emr-i şerifim ricâ eylemeğin mahallinde şerle görölmek içün yazılmışdır

Evâ'il-i Ra sene 92

SONUÇ

9 Numaralı Şikâyet Defteri'nin transkripsiyonun yapıldığı bu çalışmada önemli iki önemli çıktı elde edilmiştir. Bunlardan birincisi şikâyet sisteminin nasıl ortaya çıktığı ve ne amaçlar taşıdığıdır. İkincisi ise şikâyet sisteminin sosyo ekonomik ve kültürel açıdan gösterdikleridir.

Bu çıktılarından birincisi olan şikâyet sisteminin nasıl işlediğine değinilerek şikâyet sisteminin nasıl doğduğundan bahsedilmiştir. Şikâyet sisteminin doğuşu daha önceden hüküm süren Roma- İslamiyet'in ilk yılları ve Abbasi uygulamalarında var olan benzer uygulamalarından türetilerek Osmanlı Devleti'nde daha bir sistemli hale getirilmiştir.

Devletin kuruluşundan bu yana padişahların dinlemiş ve çözmeye çalıştığı şikâyetler Osmanlı Devleti'ndeki kurumsallaşma sonucunda şikâyet defterleri hususi bir yapıya sahip olmuştur.

Osmanlı Devleti Şikâyet Defterleri'ni adaleti tesis etme amacıyla da kullanmıştır. Halkın kendi bulunduğu yerde huzurlu şekilde yaşaması ve üretimin devamı için şikâyet sistemi ciddi derecede kullanılmıştır.

İşte bu bağlamda en önemli ilişki hiç şüphesiz Adaletnameler ile olandır. Adaletnameler Şikâyet Defterleri'yle Divan-ı Hümâyûn'a ulaşan şikâyetlerin çözülmesinde ve düzenin tekrar kurulmasında birlikte kullanılmaya çalışılmıştır. Yöneticilerin yapmış oldukları haksız uygulamalar bu kapsama girebilir.

İkincil çıktı olarak konu ise sosyo-kültürel olandır. Bu noktada Şikâyet Defterleri'nin kullanım alanı kendisine esas yer bulabilmektedir. Tarihlendirildiği yıl münasebetiyle Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemine denk gelen bu defter serisi Osmanlı Devleti'ndeki askeri gerilemenin toplum üzerinde açtığı etkiyi göstermesi bakımından değerlidir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında fazla görevlerini daha kolay ifa eden yöneticilerin daha çok para kazanma arzusuyla ne gibi yollara başvurabildiğini ve de askeri sınıftan olan yeniçerilerin hem yaratmış olduğu hem de içine düşmüş olduğu durumu göstermesi bakımından oldukça kıymetlidir. Toplumun içinde bulunduğu ahlaki durumdaki bozulmayı bir özetini aslında resmi devlet kayıtlarından olan Şikâyet Defterleri'nde bulabilmek oldukça mümkündür.

İşte bu bakımdan toplum temelli araştırmalarda kullanılmak amacıyla şikâyet defterleri kullanımına ciddi bir öneme haizdir. 9 Numaralı Şikâyet Defteri'nin görece küçük hacmine rağmen sahip olduğu zengin şikâyet konuları halkın şikâyetlerini iletmede ve devletten çözüm beklemede ne denli istekli olduğunu göstermektedir. Ayrıca devletin bu şikâyetlerin çözümü içinse ciddi manada istekli olduğu da görülebilir.

Ancak yine de bu istek halkın bulunduğu bölgede rahat yaşayarak kendi bölgesinden dışarı çıkmaması ve tarımsal üretimin devamını sağlama konusunda kullanılmıştır. Ancak tabii ki de şikâyet sisteminin tam anlaşılabilmesi ve de araştırmalara tam olarak kaynak sağlanabilmesi için ciddi manada çaba gerekmektedir. Bu noktada 9 Numaralı Şikâyet Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi ileride yapılabilecek toplum temelli araştırmalara kaynak olması bakımından ufak hacimli de olsa değerli bir çalışma olduğuna inanmaktayım.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

A.DVN. Atık Şikâyet Defteri IX

Araştırmalar ve İncelemeler

Akgündüz, Ahmet. 'İ'Lâm', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 22.72-73, İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Aktaş, Necati. 'Atık Şikâyet Defteri', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 4.68, İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Altındağ, Ülkü. 'Dârüssaâde', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 9: 1-3, İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Bozatay, Anbarlı Şeniz ve Demir, Konur Alp, Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme, *Mehmet Akif Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, sy. 10 (2014), 71-89.

Emecen Feridun, 'Osmanlı Divanının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mîrî, Ahkâm-ı Kuyûd-ı Mühimme ve Ahkâm-ı Şikâyet, *TALİD*, 3, sy.5, (2005): 107-139.

Erkal, Mehmet. 'Beytûlmâl', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 6: 90-94, İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

Göyünç Nejat, Göyünç, N. "Hans Georg Majer (Yayınlayan, önsöz ve giriş yazarı), Das Osmanische 'Registerbuch der Beschwerden' (Şikâyet Defteri) vom Jahre 1675. Österreichische Nationalbibliothek Cod. mixt. 683. Avusturya İlimler Akademisi yayını, Wien 1984, 68-450 sahife". Osmanlı Araştırmaları 05 (1986).

Gümrükçüoğlu Saliha Okur, 'Şikâyet Defterlerine Göre Osmanlı Teb'âsının Şikâyetleri, *AUHFD*, 61, sy.1, (2012), :175-206.

Günay Ramazan, 'Osmanlı Arşiv Kaynakları İçerisinde Ahkâm Defterleri: Gelişim Seyri, Muhtevası ve Önemi, *SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, sy.1,(2013), :9-29.

- İnalcık Halil , 'Şikâyet Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzarlar.' *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 7-8, (1988), 33-51.
- İnalcık, Halil, ' Adaletnameler', *Belgeler*, 2, sy.3-4, (1965). 50-145.
- İpşirli Mehmet, 'Anadolu Kadıaskeri Sinan Efendi Hakkında Yapılan Tahkikat ve Bunun İlmîye Teşkilatı Bakımından Önemi', *İslam Tetkikleri Dergisi*, 8, sy.14 (1978) 205-218.
- İpşirli, Mehmet. 'Arzuhal', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 3: 447-48, İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- İpşirli, Mehmet. 'Beylikçi', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 6: 78-79, İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- İpşirli, Mehmet. 'Cuma Selamlığı', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 8: 90-92, İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- İpşirli, Mehmet. 'İkinci Divanı', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 22: 26-27, İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Küçükdağlıkan, Ökkeş II. Numaralı Maraş Ahkâm Defteri'nde Maraş'a Gönderilmiş Kadın Muhtevalı Şikâyet Hükümlerinin Değerlendirilmesi (1765-1775), *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4, sy.11, (2017), :250-273.
- Kütükoğlu, Mübahat S. 'Mürur Tezkiresi' *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 32: 60-61, İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Kütükoğlu, Mübahat S.'Mühimme' *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 31: 520-23, İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Mumcu Ahmet, *Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı*, İstanbul, Sevinç Matbaası, 1972.
- Mumcu, Ahmet, 'Divan-ı Hümayun' *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 9: 430-32, İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Ortaylı, İlber. 'Kadı' *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 24: 69-73, İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

- Soyer Emel, XVII. Yy. 'Osmanlı Divan Bürokrasisi'ndeki Değişimlerin Bir Örneği Olarak Mühimme Defterleri, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2007'.
- Şentop Mustafa, 'Osmanlı Devleti'nde Kazaskerlik Kurumu XVIII. Yüzyıl Sonlarına Kadar),Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2002.
- Taş Hülya, 'Osmanlı Diplomatiği İle İlgili Bir Kitap Vesilesiyle', *Belleten*, 71, sy.262, (2007): 997-1027.
- Taş Hülya, 'XVII Yüzyılda Ankara', Doktora Tezi, Ankara üniversitesi, 2004.
- Taş Hülya, Osmanlı Kadı Mahkemesindeki 'Şühûdü'l Hâl Nasıl Değerlendirilebilir? , *Bilig* sy.44, (2008), 25-44.
- Taş Hülya, Osmanlı'da Şikâyet Hakkının Kullanımı, *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, 2, sy.3 (2007), :187-203
- Tuğluca Murat, 'Bir Balkan Şehri Olarak Üsküp'te Şikâyet Hakkının Kullanımı ve Şikâyet Mekanizması(1649-1675)', *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, sy.2, (2012): 107-128.
- Tuğluca Murat, 'Osmanlı'da Devlet – Toplum İlişkilerinin Açık Alanı: Şikâyet Mekanizması Ve İşleyiş Biçimi (1683-1699)', Doktora tezi, Hacettepe üniversitesi, 2010.
- Uluçay, Çağatay. Sürgünler, Yeni ve Yakın Çağlarda Manisa'ya ve Manisa'dan Sürgünler, *Belleten*, 15, sy.60, (1951), :507-591.
- Ursinus, Micheal *Grievance Administration (Şikâyet) In An Ottoman Province The Kaymakam Of Rumelia's 'Record Book of Complaints' of 1781-1783*, London, Routledge Curzon, 2005.
- Yeniçeri, Celal, 'Mezâlim', *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 29: 515-518, Ankara: TDV Yayınları, 2004.

ÖZGEÇMİŞ

Kaan Ekin 1993 yılında İstanbul’da doğdu. İlk ve ortaokulu Kısıklı Ortaokulu’nda , liseyi Henza Akın Çolakoğlu lisesinde okudu. 2011 yılında Sakarya Üniversitesi Tarih bölümünde başladığı lisans öğretimini 2015 yılında tamamladı. Sakarya Üniversitesi Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti programında tezli yüksek lisans eğitimine 2015 yılında başladı. Halen özel bir şirkette çalışmaktadır.

